

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

KOCSISNÉ ANDRÁSIK ÁGOTA

MOSONMAGYARÓVÁR

2004.

**NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM
MEZŐGAZDASÁG- ÉS ÉLELMISZERTUDOMÁNYI KAR
MOSONMAGYARÓVÁR
AGRÁRGAZDASÁGTANI ÉS MARKETING TANSZÉK**

Programvezető:

Dr.SCHMIDT JÁNOS

egyetemi tanár, MTA levelező tagja

Alprogramvezető:

DR. TENK ANTAL

egyetemi tanár, a mezőgazdasági tudomány kandidátusa

Témavezető:

DR. TENK ANTAL

egyetemi tanár, a mezőgazdasági tudomány kandidátusa

**AZ ÁLLATTENYÉSZTÉSI KISVÁLLALKOZÁSOK
FINANSZÍROZÁSA GYŐR-MOSON-SOPRON MEGYÉBEN**

Készítette:

KOCSISNÉ ANDRÁSIK ÁGOTA

Mosonmagyaróvár

2004.

Értekezés doktori (PhD) fokozat elnyerése érdekében

Készült a Nyugat-Magyarországi Egyetem „Az állati termék előállítás
biológiai, technológiai és ökonómiai kérdései” program
„Az állati termék-termelés szervezésének, feldolgozásának és
értékesítésének üzemgazdasági kérdései” alprogram keretében.

Írta:

Kocsisné Andrásik Ágota

Témavezető: Dr. Tenk Antal

Elfogadásra javasolom (igen/nem)

(aláírás)

A jelölt a doktori szigorlaton % -ot ért el,

Mosonmagyaróvár, ...

a Szigorlati Bizottság elnöke

Az értekezést bírálóként elfogadásra javasolom (igen/nem)

Első bíráló: ( ) igen/nem

Aláírás

Második bíráló ( ) igen/nem

Aláírás

Esetleg harmadik bíráló (Dr. ....) igen/nem

Aláírás

A jelölt az értekezés nyilvános vitáján ..... % -ot ért el.

Mosonmagyaróvár, ...

A Bírálóbizottság elnöke

A doktori (PhD) oklevél minősítése .....

Az EDT elnök

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS	1
2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS.....	7
2.1. A magyar nemzetgazdaság átalakulása: makrofolyamatok.....	7
2.2. A mezőgazdaság helyzete Magyarországon az ezredfordulón.....	12
2.2.1. Az élelmiszeripar helyzete.....	15
2.3. A vállalkozások finanszírozásának forrásai és a kapcsolódó intézményrendszer	17
2.3.1. A mezőgazdasági vállalkozások támogatása	19
2.3.2. A finanszírozás rendszerének elméleti összefüggései és kapcsolódó fogalmak:.....	27
2.3.2. Vállalkozások finanszírozásának sajátosságai.....	29
2.3.3. A mezőgazdaság részvétele a mikrohitel programban	33
2.3.4. Garanciaprogramok	39
2.3.5. Mezőgazdasági kisvállalkozások finanszírozását támogató intézmények.....	41
2.3.6. A mezőgazdaság hitelezésének nemzetközi gyakorlata	43
2.4. Az állattenyésztés helyzete az EU-ban és a vizsgált megye gazdaságában	47
2.4.1. A KAP intézményrendszere	49
2.4.2. Az állattenyésztés szerepe az Európai Unióban	51
2.4.3. Győr-Moson-Sopron megye gazdaságának helyzete	52
2.4.4. Mezőgazdaság, vadgazdálkodás és erdőgazdálkodás helye a megye gazdaságában	55
2.4.5. Az állattenyésztés szerkezete és az ezt befolyásoló tényezők Győr-Moson-Sopron megyében	57
3. ANYAG ÉS MÓDSZER	60
3.1. A kutatás környezete	60
3.2. Tanulmányutak, konferenciák tapasztalatainak felhasználása	61
3.3. Adatgyűjtés, adatfeldolgozás.....	61
3.4. Kérdőíves felmérés	63

---

4. SAJÁT VIZSGÁLATOK ÉS AZOK EREDMÉNYEI	64
4.1. Győr-Moson-Sopron megye mezőgazdaságának átvilágítása, különös tekintettel az állattenyésztéssel foglalkozó kisvállalkozásokra.	64
4.1.1. Az állatállomány alakulása	65
4.1.2. Állattenyésztő kisvállalkozások gazdálkodásának vizsgálata	69
4.2. A területfejlesztési célelőirányzat felhasználása a megyében	84
4.3. A mezőgazdaság részvétele a mikrohitel programban Győr-Moson-Sopron megyében.....	92
4.4. Agrár-Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány szerepe a finanszírozásban	98
4.5. A kisvállalkozások gazdálkodásának vizsgálata kérdőíves felméréssel	100
4.5.1. A vizsgált vállalkozások általános jellemzői.....	101
4.5.2. A mezőgazdasági vállalkozások árbevételének alakulása....	109
4.5.3. A vizsgált vállalkozások beruházási tevékenységének alakulása	113
4.5.4. Külső források vállalkozásba történő bevonása (hitelek, támogatások garanciák)	117
4.6. Állattenyésztéssel foglalkozó kisvállalkozások gazdálkodásának elemzése SWOT analízissel Győr-Moson-Sopron megyében.....	123
4.7. Állattenyésztési kisvállalkozások egy lehetséges finanszírozási modellje	125
4.7.1. Állattenyésztési kisvállalkozások finanszírozási modellje	128
4.8. Javaslat a finanszírozás intézményrendszerének korszerűsítésére	134
5. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK	141
6. A KUTATÁS ÚJ ÉS ÚJSZERŰ EREDMÉNYEI	147
7. ÖSSZEFOGLALÁS	149
8. SUMMARY	152
9. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....	155
10. IRODALOMJEGYZÉK	156

11. Ábra jegyzék	163
12. Táblázatok jegyzéke	165
13. MELLÉKLETEK.....	167

1. BEVEZETÉS

Ha egy szóval kellene jellemezni Magyarország gazdaságát az elmúlt tizenöt évben, akkor a szinte mindenre kiterjedő változás emelhető ki. Mintha az 1945 óta eltelt közel 50 évet szeretne volna bepótolni az ország, hogy ismét elfoglalhassa helyét az egyesült Európában, a '89 utáni rendszerváltás folyamán gyors ütemben minden megváltozott. A nemzetgazdaságban végbement átalakulások legmélyebben a mezőgazdaságot érintették. Ennek egyik következménye, hogy a 80-as években még alkalmazottként dolgozók jelentős hányada a kilencvenes években – túlnyomó részben kényszerből – mezőgazdasági vállalkozóvá vált. A kárpótlás és a privatizáció eredményeképpen a tulajdonviszonyok is megváltoztak. Eközben a szakmai közvélemény és a politika élénk vitát folytatott az agrárium stratégiai kérdéseiről, kívánatos fejlődési irányáról. A nagyfokú érdeklődés természetes, mert a mezőgazdasági termelésnek nemcsak a versenyképesség, a hatékonyság és jövedelmezőség követelményét kell kielégítenie, hanem szervesen kapcsolódnia kell a vidékfejlesztéshez, a környezetvédelemhez és a lakosság egy részének foglalkoztatásához is. Ebből adódóan a mezőgazdaságot érintő döntések előtt szükséges a kérdést alaposan, komplex módon megvizsgálni.

A rendszerváltozásként -mások szerint rendszerváltásként- aposztrofált '90-es évtizedet folyamatos változás jellemezte a kisvállalkozókat körülvevő üzleti környezet minden szegmense tekintetében. Egyik napról a másikra jelentek meg intézmények, szervezetek, új és újabb szolgáltatásokkal, hogy a vállalkozók információ-éhségét kielégítsék. Az

információk mellett egyre nagyobb értéke lett a kapcsolatoknak is, amelyek különösen jól kamatoztathatók voltak a különféle támogatások elnyerése, vagy a pénzügyi hitelfelvételek során. A vállalkozók lassan megtanulták, hogy csak abban az esetben kapnak az államtól támogatást, vagy a banktól hitelt, ha kérnek, és ha azt megfelelő módon megindokolják, továbbá ha a felhasználást az előírásoknak megfelelően, szakszerűen hajtják végre.

A mezőgazdasági vállalkozások finanszírozása még a fejlett tőkés országok agrárpolitikájában is bonyolult kérdés. Különös megfontolást igényel a támogatási célok helyes megválasztása. Magyarországon a költségvetés sok százmilliárd forintot fordított a mezőgazdaság támogatására, de ezek a támogatások csak a kilencvenes évek végére hoztak némi javulást a fejlesztésekben és a termelési eredményekben. A rendszerváltás előtti termelési szintet azonban sem a fejlesztésekben, sem pedig a termelési eredményekben még megközelíteni sem sikerült. A mezőgazdaság hitelezési kérdésében ugyancsak nehéz helyzetbe kerültek mind a pénzügyi intézmények, mind a vállalkozók. A saját források szűkössége és az ebből fakadó hitelfedezet-hiány miatt leghatékonyabb segítségnek ebben az időszakban az állami hitelgarancia intézményrendszere bizonyult.

Ez a témakör aktuális kutatási terület minden érdeklődő számára, különösen napjainkban, amikor az ország csatlakozott az Európai Unióhoz. Az EU tagjaként az ország egésze – s benne a mezőgazdaság – olyan globális versenyhelyzetbe kerül, amiben a jelenlegi tőkekoníció mellett nem lesz képes helytállni. Ezért kell minden lehetséges eszközt

felkutatni és felhasználni annak érdekében, hogy általuk a ma még tőkeszegény kis- és középvállalkozások versenyképességét javítsuk.

A rendszerváltást követően a mezőgazdaságot érintő átalakulási folyamat során különböző mezőgazdasági tevékenységet végző, eltérő méretű vállalkozások jöttek létre. Ezek a vállalkozások nemcsak vállalati méretben különböztek egymástól, hanem abban is, hogy a legkülönbözőbb feltételek között kezdték meg működésüket. Indulásukkor a tőke saját vagyonból, kárpótlásból, szövetkezeti üzletrészből, illetve az esetek többségében ezek kombinációjából származott.

A kisvállalkozások és családi gazdaságok kis hányada indította tevékenységét külső tőke igénybevételével. Ennek több oka lehetett:

- a vállalkozó csak a rendelkezésre álló saját tőkében gondolkodott;
- nem ismerte a rendelkezésre álló hitelezési és támogatási lehetőségeket;
- félelem a nagyobb méretű gazdasággal járó nagyobb kockázat veszélyétől;
- a vállalkozás indulásakor egyáltalán nem állt rendelkezésre külső lehetőség;
- a vállalkozás indításakor nem volt hitelképes.

Sikeres vállalkozás indításához, illetve eredményes működtetéséhez a tőke mellett fontos a megbízható és naprakész információ, valamint a termékek értékesítéséhez szükséges piac. Különösen fontos szempontok ezek a mezőgazdasági vállalkozások esetében, mivel a tőke megtérülése az állati termékek, ültetvények termékei esetében éveket is igénybe

vehet. Így kisebb az esély egy elhibázott fejlesztési, vagy üzleti döntés gyors korrekciójára, vagyis kockázatosabbak a döntések.

Nehézségek nemcsak a vállalkozások oldalán, hanem a gazdálkodás feltételrendszerében is előfordultak. A rendszerváltás utáni kormányok mindegyike biztosított több-kevesebb támogatást a mezőgazdasági tevékenységet végző vállalkozások számára. A vállalkozóknak azonban időre volt szükségük ahhoz, hogy megtanulják a vállalkozás menedzselését. A másik oldalon a kormányoknak is meg kellett tanulniuk, hogy a szűkös lehetőségeihez képest megfelelő programot kínáljanak és segítsék elő azok megvalósulását. Növekvő kihívást jelent mindkét oldal számára az EU-s tagságunknak való megfelelés igénye.

Magyarországon a mezőgazdaság finanszírozási lehetőségeinek (forrásainak) elégtelensége közismert tény, bár a tőkeerős, megfelelő jövedelmet realizáló gazdálkodók az átlagnál kedvezőbb helyzetben vannak, például a hitelhez jutás tekintetében. Ez a helyzet a rendszerváltás kezdete (1989) óta folyamatosan fennáll és különösen az állattenyésztéssel foglalkozókat sújtja. Ez még olyan térségekben is igaz, ahol – mint Győr-Moson-Sopron megyében – az állattenyésztésnek (szarvasmarha, sertés) évszázados hagyományai vannak, és ahol e tevékenység színvonala (eredményei) az országos átlag feletti.

Győr-Moson-Sopron megyében a '90-es évek első felében igen nagy számban jöttek létre mezőgazdasági kisvállalkozások, illetve alakultak családi gazdaságok. A megye adottságai miatt (termelési, technikai, jövedelem, stb.) az újonnan alakult gazdaságok az országosnál kedvezőbb feltételekkel kezdhették meg működésüket. Ezek az induláskori – privatizációból, kárpótlásból és részarány-tulajdonból

származó – források azonban csak átmenetileg és csak részben biztosítottak kellő fedezetet egy színvonalas, fejlődés-orientált mezőgazdálkodáshoz.

Az állattenyésztési vállalkozások helyzete azért érdemel külön figyelmet, mivel e tevékenységre – sajátosságuknál fogva – fajlagosan magasabb tőkelekötés, hosszabb termelési ciklus (és ebből fakadóan lassúbb megtérülés), valamint a termékek többségénél alacsonyabb eszköz- és költségarányos jövedelmezőség a jellemző, tehát az állattenyésztés kockázatosabb, mint a többi mezőgazdasági tevékenység. Ugyanakkor a megye adottságai (állatférőhely-kapacitás, takarmánytermő-terület, szakértelem, élelmiszer-feldolgozó kapacitás, stb.) a jelenleginél nagyobb volumenű és magasabb színvonalú (eredményesebb) állattenyésztést tennének lehetővé. Ennek egyik – ha nem is egyedüli – legfőbb akadálya a tőkehiány.

Mára az is bebizonyosodott, hogy önerőből és az elmúlt tíz év folyamán alkalmazott külső (támogatói) eszközök alkalmazása nélkül nincs esély általában a mezőgazdaság, s ezen belül a mezőgazdasági kisvállalkozások kedvezőtlen helyzetének megváltoztatására. Márpedig az Európai Unió agrárpolitikájában meghatározó szerep jut a kis- és középvállalkozásoknak. Ez azonban csak jól prosperáló, versenyképes vállalkozások esetében képzelhető el, amit a hazai mezőgazdasági kisvállalkozások többségéről nem lehet elmondani.

Az előzőekben röviden vázolt körülmények, valamint az Európai Uniós tagságunk egyaránt indokolják, hogy tárgyyszerűen, a körülmények és lehetőségek objektív és minél alaposabb megismerésével segítsünk megteremteni a mezőgazdasági kisvállalkozások fejlődéséhez hiányzó

feltételeket. Ez a szükségszerűség motiválta a témaválasztást és egyben megszabta a kutatások lehetséges irányát és célrendszerét.

Az alapcél a Győr-Moson-Sopron megyében tevékenykedő állattenyésztési kivállalkozások eredményes gazdálkodását lehetővé tevő finanszírozási rendszer kidolgozása, a finanszírozás általános modelljének megalkotása. Ennek megvalósításához az alábbi részcélok teljesülésére van szükség:

- az állattenyésztés általános helyzetének bemutatása, országos és megyei szinten;
- az állattenyésztéssel foglalkozó kisvállalkozások bemutatása, eredményeinek elemzése;
- a vizsgált megye állattenyésztésének, s ezen belül az állattenyésztéssel foglalkozó kisvállalkozások helyzetének, valamint a fejlesztés lehetséges irányainak vizsgálata;
- az EU csatlakozást követő időszak kisvállalkozói fejlesztésekhez szükséges erőforrások nagyságának és összetételének bemutatása ;
- az állattenyésztési kisvállalkozások finanszírozásának módjai, illetve azok forrásai;
- a megye állattenyésztési kisvállalkozásainak lehetséges finanszírozási modellje az EU csatlakozás utáni időszakban.

2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

2.1. A magyar nemzetgazdaság átalakulása: makrofolyamatok

A magyar gazdaság által megtermelt bruttó hazai termék (GDP) 1999-ben az 1989. évi értéknek folyó áron számolva 99,3 százalékát tette ki, vagyis az 1992-93. évi mélypont után csak 1999-ben sikerült megközelíteni a rendszerváltás előtti színvonalat.(16) Ebben döntő szerepe volt annak, hogy a gazdaságpolitika a privatizáció révén (és más módon is) elősegítette a tőke, ezen belül a külföldi tőke beáramlását. Ennek eredményeképpen alapvetően megváltozott a termelés ágazati és vállalati szerkezete, valamint az értékesítés piacai feltételrendszere is.

A gazdaság növekedése – ha lassuló ütemben is – 2001-ben folytatódott, a GDP-növekedés immár 1997 óta éves szinten folyamatosan 4% körül volt (2000-ben 5,2 %, 2001-ben 3,8 %,) Az Európai Unióban a GDP növekedés átlaga 1996-ban 1,6-, 1997-ben 2,5-, 1998-ban 2,9-, 1999-ben 2,5-, 2000-ben 3,3% volt. (1.melléklet)

A hazai gazdaság növekedésének egyik fontos hajtóereje az export volt. A kivitel növelésében meghatározó szerepet játszottak a külföldi kézben lévő multinacionális cégek.

Eközben tovább nőtt az ipari termelés, javult az ipar termelékenységé. Az ipari termelésnek több mint fele exportra került. Az ipar exportteljesítményének növekedése mellett élénkült ezen termékek belföldi forgalma is .

A nemzetgazdaság egészét tekintve a beruházások növekedése gyorsult. Az éves működő tőke –beáramlás 1995- 2000 között 2000-ben volt a

legmagasabb. 2000-ben az államháztartás konszolidált hiánya a GDP 3,5%-a, az infláció pedig 9,4 %-os volt. (3, 16, 66)

Magyarországon a vállalkozások számának a lakosság létszámához viszonyított aránya 2000-ben körülbelül megegyezik a nyugat-európai átlaggal (100 főre 7,8 vállalkozás). A gazdasági szervezetek száma 2000-2002 között folyamatosan emelkedett. (2000-ben 40.946, 2001-ben 41.775, 2002-ben 42.611) A hazai vállalkozások jelentős része pusztán adózási okokból, vagy kényszervállalkozásként jött létre, ezért fennmaradásukra inkább a munkavállalói szemlélet, nem pedig a kockázatvállalási hajlandóság a jellemző. Különösen igaz ez a megállapítás a mezőgazdasági kisvállalkozásokra. (67, 39)

A hazai vállalkozások 90 %-a 0-9 főt foglalkoztat. Ha az egyéni vállalkozókat is ide soroljuk, akkor mikrovállalkozásnak tekinthető a működő vállalkozások 96,5 %-a.

A legtöbb vállalkozás az ingatlanforgalmazást, ingatlan bérbeadást, számítástechnikai és gazdasági, illetve gazdasági tevékenységet segítő szolgáltatást magában foglaló gyűjtőágazatban működik, amely a statisztikában „Ingatlan...” megnevezéssel szerepel. (1.táblázat) Ezt követik a kereskedelmi, a feldolgozó és az építőipari vállalkozások, 2000-ben az összes vállalkozás több mint háromnegyedét foglalták magukban. Ez az arány 2001-2002-ben sem változott. A mezőgazdaság, a szállítás, a vendéglátás, és az egyéb szolgáltató ágazatok részaránya kisebb. (2001-ben 38746 vállalkozást regisztráltak a mezőgazdaságban) (49)

1.táblázat

A működő vállalkozások megoszlása ágazatok szerint (1999-2001)

Megnevezés	me.:%		
	1999	2000	2001
Mezőgazdaság	4,8	3,5	4,5
Ipar	10,3	12,1	9,9
Építőipar	8,4	8,2	8,7
Kereskedelem	26,2	27,6	23,6
Vendéglátás	5,3	3,9	4,9
Szállítás	5,7	3,5	5,2
Pénzügyi szolgáltatás	2,3	0,9	2,6
Ingatlanügyletek, gazd. szolgáltatások	26,1	31,3	29,3
Oktatás	1,8	1,5	2,4
Egészségügy	2,6	3,1	2,7
Egyéb szolgáltatás	6,5	4,3	6,3
Összesen	100	100	100

Forrás: KSH

A 2.melléklet az egyéni és társas vállalkozások számát ágazatonként mutatja. A melléklet adataiból látható, hogy a csökkenést elsősorban az egyéni vállalkozások számának csökkenése okozza.

Az egyéni vállalkozóknak a munkavégzésük jellege alapján történő csoportosítása azt mutatja, hogy 2000-ben mindhárom csoport létszáma növekedett. A megelőző években, 1997-ben a mellékfoglalkozású, 1998-ban pedig már a főfoglalkozású és nyugdíjas vállalkozók száma is fogyott. 2000-2001-ben ez a trend tört meg.

A vállalkozások területi megoszlása az évek során alig változott. Budapesten és Pest megyében található a legtöbb vállalkozás. Különösen feltűnő azonban a társas vállalkozások koncentrációja Budapesten. Az

összes társas vállalkozásnak több, mint 40%-a a fővárosban működik. Az egyéni vállalkozások esetén ez az arány 20%-os. Vidéken az arányok fordítottan alakulnak, az egyéni vállalkozások másfél-két és félszeresen meghaladják a társas vállalkozások számát.(37,73)

A vállalkozások részesedése a létrehozott bruttó hozzáadott értékből a kibocsátásuk és a termelő-felhasználásuk különbsége alapján határozható meg. Ez az érték a termékadók és a különféle támogatások egyenlegével együtt adja a GDP-t. A számítások a vállalkozói szektorra vonatkoznak és tartalmazzák a KSH által a lakossági szektorba sorolt személyi jövedelemadózó egyéni vállalkozások adatait is. (2.táblázat)

2. táblázat

A bruttó hozzáadott érték termeléséhez való hozzájárulás vállalati méretkategóriánként a vállalati szektorban (1998-2000.)

me:%

Megnevezés	1998	1999	2000
Alk. nélküli vállalkozás	1,2	1,2	1,1
Mikrovállalkozás	8,3	8,4	8,7
Kisvállalkozás	9,4	9,1	8,9
Közepes vállalkozás	18,6	18,0	17,9
Nagyvállalkozás	62,4	63,3	63,4
Összesen	100,0	100,0	100,0

Forrás: KKV jelentés, 2000.

A kisvállalkozásokról szóló törvény szigorú definíciója megszüri a kisvállalkozásokat, ezért a kisvállalkozások részesedése a létrehozott bruttó hozzáadott értékből alacsonyabb. A létszám szerint kisvállalkozásoknak tekinthető vállalkozások közül árbevételük, vagy mérlegfőösszegük nagysága miatt sokan közepes, vagy nagyvállalatnak minősülnek és ezért teljesítményüket is a közepes és nagyvállalatoknál veszik számba. Ezáltal nem csak a legjelentősebbek teljesítménye tűnik el a kisvállalkozói csoportból, hanem a teljesítményük a magasabb kategóriába tartozó vállalkozások teljesítményét növeli. Emiatt a kisvállalkozások részesedése az összes bruttó hozzáadott értékből kisebbé, a közepes és nagyvállalatoké pedig nagyobbá válik. A nagyvállalatok részesedése a bruttó hozzáadott érték termeléséből így meghaladja a 60%-ot (2000-ben 63%). Az alkalmazott nélküli, a mikro- és a kisvállalkozások részaránya pedig 19%. Itt utalnunk kell arra, hogy a hazai meghatározásban alkalmazott árbevétel-, illetve mérlegfőösszegek-korlát jóval alacsonyabb az Európai Unióban elfogadottnál, továbbá Magyarországon még mindig vannak részben állami tulajdonú, egyéb kritériumok szerint kicsinek minősülő vállalatok. Ez a két tényező a valóságosnál közel tíz százalékponttal kisebbnek mutatja a kisvállalkozások részesedését a bruttó hozzáadott érték előállításából. (3.melléklet)

Az 1999-2000 évek közötti arányváltozási tendenciák közül különös figyelmet érdemel a nagyvállalatok részesedésének mérsékelt növekedése és a 10-49 főt foglalkoztató kis-, valamint a közepes vállalkozások részesedésének lassú csökkenése.

Fontos következtetés, hogy a gazdasági növekedés nem korlátozódik a nagyvállalati körre és hogy a jövedelemtermelés a kis- és középvállalkozói szektorban is gyors ütemben nőtt. 2000-ben a kisvállalkozói szektor együttes bruttó hozzáadott értéke az előző évhez képest reálértéken 8 %-kal növekedett. A közepes vállalkozások esetében ez a mutató 6%, a nagyvállalatokra vonatkozóan 7 % volt. (36, 37, 32)

2.2. A mezőgazdaság helyzete Magyarországon az ezredfordulón

A rendszerváltás után a mezőgazdasági területek 90%-a magántulajdonba került és az elmúlt évtizedben a nagyméretű társasági, illetve szövetkezeti formában működő gazdaságok mellett az egyéni családi gazdaságok is nagy számban alakultak. A mintegy hétezer, társasági formában működő gazdaság és szövetkezet, valamint további 50-60 ezer teljes munkaidős családi gazdaság adja a mezőgazdasági termelés közel 70 százalékát. A kisméretű családi gazdaságok száma meghaladja az egymilliót.

Magyarország a mezőgazdasági-, az élelmiszeripari és az erdészeti termékekből nettó exportőr, miután az ezredfordulón (1999-2000) a 2,3 milliárd dolláros exportbevétel mellett 1 milliárd dollárt tett ki az ágazat importja. A fő exporttermékek a hús, a gabonafélék, a friss és feldolgozott zöldség és gyümölcs, valamint a szeszes italok. A legfontosabb importtermék az állati takarmány, de az egyéb behozott termékek skálája is igen széles. Jelentős hányadot képviselnek a trópusi termékek. Legfontosabb kereskedelmi partnerünk az EU, miután az

agrárexportunk közel 50 százaléka erre a piacra kerül. Az import 60-70 százaléka is erről a piacról érkezik.(3, 48, 64)

Az állattenyésztés helyzetét a rendszerváltást követően nagymértékben befolyásolta a nem megfelelően végrehajtott kárpótlás és magánosítás. (19, 24)

A '90-es évek elején az állatállomány jelentős csökkenésének és a termelés visszaesésének az elsődleges oka nem a tökehiány, hanem a kormány rossz gazdaságpolitikai döntéseinek sorozata. A privatizációt követően megmaradt nagyüzemi állattenyésztő telepek nem alkalmasak, az újonnan kialakított üzemi körülmények és közgazdasági feltételek pedig nem megfelelőek versenyképes családi gazdaságok kialakítására. A magyar állattenyésztést csak új koncepcióval, jelentős külső támogatással lehetett volna újjászervezni. A 90-es évtizedben a jövedelemhiány mellett az elmaradt biológiai és műszaki fejlesztések is hozzájárultak az állattenyésztés jelenlegi gyenge versenyképességéhez. Az EU-s csatlakozásig az agrárgazdasági fejlesztéseket célzó támogatások feladata az lett volna, hogy eredményesen szolgálják a versenyképesség és az alkalmazkodóképesség javítását. (62, 24)

A mezőgazdaságnak-, és ezen belül az állattenyésztésnek- a helyzetét az ezredforduló éveiben nem vizsgálhatjuk anélkül, hogy vissza ne tekintenénk a rendszerváltás éveire. Abban több szakértő véleménye megegyezik, hogy az agrárvagyon jelentős mértékű csökkenése elsősorban a szövetkezeti vagyon fölosztására, a kárpótlásra, valamint a privatizációra vezethető vissza.(14, 70) A mezőgazdasági magánszektor úgy alakult ki a kilencvenes évek során, hogy a nagyüzemek megtartották

döntő részesedésüket az agrártőke működtetésében, birtoklásában. Ez nem vonatkozott a termőföldre, amelynek jelentős részét a kárpótlás során magánkézbe adták. Hitelhez azonban elsősorban a nagyüzemek jutottak, kapcsolataik és körülményeik folytán. A fiatal agrárvállalkozói réteg ebben az időben még nem élvezte az átalakulóban lévő magyar bankrendszer bizalmát. Igaz, később sem nagyon. (79)

A mezőgazdasági kisvállalkozási forma térnyerése több forrásból táplálkozott: egyrészt a korábbi nagyüzemek átalakulásából, illetve privatizálásából, valamint az állami gazdaságok és termelőszövetkezetek kisebb egységekre osztásából, továbbá a kárpótlási folyamat végrehajtásából. Ezzel a folyamattal párhuzamosan a háztáji és kisegítő gazdaságok egy része is átalakult mezőgazdasági vállalkozássá.(26)

A rendszerváltást követően a kormány agrárpolitikája éveken keresztül a nyugati típusú családi farmgazdaságok létrehozásában látta a jövőt.(44) Az ezek kialakításához szükséges jogszabályi környezet, de mindenek előtt a tőke, folyamatosan hiányzott. Elsősorban ezzel magyarázható, hogy nemcsak a mezőgazdasági termelés volumene csökkent, hanem a megváltozott piaci viszonyokhoz szükséges szerkezeti átalakulás is vontatottan ment végbe. Nemcsak a nagyobb mezőgazdasági szervezetek atomizálódása indult meg, hanem nagyrészt megszűntek azok a szervezetek is, amelyek a mezőgazdasági termelés korábbi integrálását végezték. A nagyszámú mezőgazdasági kisgazdaság egy részéből a kilencvenes évek végére versenyképes családi vállalkozások lettek. A mintegy másfélmillió, földterülettel rendelkező családi gazdaság döntő hányada azonban ma sem vállalkozásszerűen működteti gazdaságát.

Azt, hogy mit értünk családi gazdaság alatt, nem csak elméleti kérdés, hanem szerepe van a birtokpolitikában is. A családi gazdaság a családi kapcsolatokra és erőforrásokra épülő vállalkozás.(8) A tőke a család tulajdonában van, amely vezeti a gazdaságot, és egyben végzi a termelő tevékenységet is. Alapvetően családi munkaerőre alapozott, de szükség esetén bér munkát is alkalmazhat. A családi gazdaságokban szorosan összefonódik a háztartás és a gazdaság, valamint az önfogyasztás és az árutermelés. Az erőforrásoktól függően a családi gazdaságokra az eltérő méret, termelési szerkezet és az össztermelésen belül eltérő arányú árutermelés a jellemző.

A rendszerváltás első évtizedében a mezőgazdasági kisvállalkozások kialakulását és megerősödését gátolta a stabil agrárpolitika hiánya, a rendezetlen piaci viszonyok, valamint a nyomott termelői árak következtében fokozatosan nyitódó agrárrolló is.(44,19) Ezek együttes hatására a mezőgazdasági kisvállalkozások jelentős része finanszírozási válságba került.

A mezőgazdaság igényeihez igazodó hitelezési formák létrehozására a kilencvenes évek első felében nem történtek intézkedések. Több szerző egybehangzóan állítja, hogy az agrárszektor finanszírozása ebben az időszakban megoldatlan maradt.(70,26, 27,)

2.2.1. Az élelmiszeripar helyzete

A makrogazdasággal együtt az élelmiszeripar is radikális változáson ment keresztül, az újonnan alapított magánvállalatok tömeges megjelenésével. A '90-es évek előtt az állami tulajdonú élelmiszerfeldolgozó vállalatok adták az élelmiszeripari termelés 75 százalékát. Az ezredfordulóra az élelmiszeripar privatizációja csaknem befejeződött. A külföldi beruházások jelentős szerepet játszottak az élelmiszeripari

vállalatok privatizációs folyamatában. 1995 végére a külföldi beruházók tulajdonába került a korábbi állami ipar több mint 50 százaléka és ez az arány az állami tulajdonosi részarány csökkenésével az ezredfordulóig tovább erősödött. Az élelmiszeripar termelési struktúrája is jelentősen átalakult a privatizáció során. Ez a mintegy kétszáz vállalat megfelelő eszközökkel rendelkezett ahhoz, hogy alkalmazkodni tudjon a változó piaci viszonyokhoz. Jelentős beruházásokat végeztek a technológia korszerűsítése érdekében, hogy termékeik megfeleljenek a nyugat európai minőségi, higiéniai és élelmiszerbiztonsági előírásoknak. Piaci pozíciójuk folyamatosan erősödik, meghatározó szerepet játszanak az élelmiszerexportban és a hazai ellátásban egyaránt.(59)

Termelésükhöz a nyersanyagot ma még alapvetően hazai alapanyag termelőktől szerzik be. A beszállítói szerződések megkötésénél fontos szerepet játszanak a minőségbiztosításra, valamint a szállítási fegyelemre vonatkozó előírások.(59, 7)

Az élelmiszeriparban lévő kis-, és közepes méretű vállalkozások helyzete azonban kedvezőtlenebb képet fest nagyobb társaiknál. A multinacionális cégek által diktált versenyt egyre nehezebben bírják, kevesebb tőkét tudnak bevonni a fejlesztésbe. Ide sorolhatók azok a vállalatok is, amelyek jelentős kihasználatlan kapacitással rendelkeznek.

A Magyarországon előállított élelmiszertermékek döntően hazai fogyasztásra kerülnek. A kilencvenes években a fogyasztási szokások jelentősen átalakultak, amelyekre a kisvállalkozók rugalmasabban reagáltak, mint a nagyvállalatok. Csökkent a tej- és hústermékek fogyasztása, és általában megnőtt az olcsóbb termékek iránti kereslet.(3, 49)

2.3. A vállalkozások finanszírozásának forrásai és a kapcsolódó intézményrendszer

A finanszírozással kapcsolatos fogalmak értelmezése a szakirodalomban sem nevezhető egységesnek. Brealey-Mayers például a forgótőkét a forgóeszközök és a folyó források különbségként definiálják. A nettó forgótőkét szintén ugyanezen mennyiségek különbségként értelmezik. A forgótőke működési ciklusát a

Pénz → Alapanyagok → Késztermékek → Vevők → Pénz

folyamatos alakváltozások sorozataként tüntetik fel. A fenti összefüggés alapján a forgótőke egyenlő azzal a pénzmennyiséggel, amely egy körforgás megvalósításához szükséges. A működési ciklus sajátosságaihoz kapcsolódóan a szerzők az alábbiak szerint fogalmazzak: „Egyetlen állandó szerepel ebben a folyamatban – nevezetesen a forgótőke. A forgótőke összetevői folyamatosan változnak. Ez az egyik oka annak, amiért a (nettó) forgótőkét jó összefoglaló mutatónak tartják a forgóeszközökre és a folyó forrásokra.” Egyértelmű lenne a forgótőke definíciója, ha nem szerepelne ott zárójelben lévő nettó jelző, valamint a folyó forrásokra való utalás, ha csak a forgótőke működési ciklusáról lenne szó. (18, 63)

Az angolszász irodalomban a forgóeszközöket (current assets) forgótőkének (working capital) nevezik. Kitüntetett szerepe azonban a nettó forgótőkének (net working capital) van, amely a forgóeszközök és a rövid lejáratú források (current liabilities) különbsége. A nettó forgótőke

tehát a forgóeszközöknek az a többlete, amit tartós forrásokkal kell finanszírozni. Egy fejlődő vállalkozás zavartalan működéséhez befektetett eszközökre és tartósan lekötött forgóeszközökre, valamint átmenetileg szükséges forgóeszközökre van szükség. (30)

Mások szerint nem a forgóeszközök többletéről, hanem annak csak adott hányadáról van szó. (63)

Van, aki a forgótőkét a forgóeszközök saját tőkével finanszírozott részeként definiálja, meghatározását a forgóeszközök és a rövid lejáratú kötelezettségek különbségként számszerűsíti. Ebben az értelemben a forgótőke azonos a nettó forgótőkével. (15)

Hazai szakértők szerint a tartós forgóeszköz lekötés nem más, mint a forgóeszközöknek az állandóan megkövetelt nagysága. Ami egy meghatározott termelési programhoz viszonyítva állandó, az a lejárat nélküli saját tőkének és/vagy a hosszú lejáratú idegen tőkének az az összege, amely a készenlétben tartott forgóeszközöket finanszírozza. Ezt a tőkét nevezik nettó forgótőkének. (74)

Az elmondottak alapján a forgótőke fogalmát a következőképpen definiálhatjuk:

A forgótőke a forgóeszközök körforgásának folyamatában, egy adott időszakra vonatkozóan, a folyamatos termelés biztosítása érdekében, a termelési folyamatok és a termelés szervezésének sajátosságai által meghatározottan állandóan megjelenő vagy jelenlévő forgóeszköz-féleségek összessége illetve azok gyűjtő megnevezése.

A nettó forgótőke a forgótőkének az a hányada, amit hosszú lejáratú vagy lejárat nélküli forrásokkal kell finanszírozni.(63)

2.3.1. A mezőgazdasági vállalkozások támogatása

Az agrárágazat támogatását az EU kiemelten kezeli, figyelembe véve a mezőgazdaság alacsonyabb jövedelemtermelő képességét más nemzetgazdasági ágakhoz viszonyítva. A mezőgazdaság fontos szerepet játszik a vidéken élő emberek foglalkoztatásában, mindemellett környezetvédelmi szempontból is fontos a fejlett agrárium. Az agrárium támogatására a kormány különböző programokat dolgozott ki, bár ezek hatékonyságáról megoszlanak a vélemények. A mezőgazdaság azonban az ismert okok miatt nem fejleszthető csupán önerőből, de piaci kamatozású banki hitelekkel sem. A szakértők gyakran hivatkoznak a hazánkénál fejlettebb nyugat-európai országok támogatási gyakorlatára. Az EU csatlakozás közelsége miatt sürgették az ágazat megerősítését több, hatékonyabb támogatási programmal, a kedvezőbb kvóták elérése érdekében.(17, 54, 60, 62)

A mezőgazdasági termelők verseny-, illetve szociális szférára való bontása a támogatási rendszer korszerűsítése miatt elengedhetetlen feladat. (8) A jelenlegi agrártámogatási rendszer ezeket a termelőket egységesen kezeli, így keverednek a szociális célú támogatási elemek a versenyszféra támogatási eszközrendszerével.

Az a kisvállalkozás, amelyik mezőgazdasági tevékenységet végzett az EU csatlakozás előtt, fejlesztéséhez több alapból is támogatást remélhetett :

- az FVM- agrártámogatások részére elkülönített keretéből,
- GM- Széchenyi Terv pályázataiból,
- regionális fejlesztési forrásokból,

- Megyei Területfejlesztési Alapból,(28)
- Megyei Munkaügyi Központ Alapjából,
- EU- forrásokból,(PHARE, SAPARD, ISPA stb.).

(55,4,12,80)

A magyar kormány a kis-, és közepes méretű vállalkozások (KKV) részére támogatási programot dolgozott ki, amely a keretfeltételeit határozza meg az előzőekben felsorolt pályázati lehetőségeknek.

A 2000-ben kialakított támogatási stratégia a Kormány fejlesztési politikáját 9 pontban foglalja össze, miközben részletes programokat nem javasol, hanem azokkal a problémákkal foglalkozik, amelyekkel a KKV-oknak szembe kell nézniük. A felvázolt fejlesztési irányelvek lehetséges megoldásokat javasolnak. A Széchenyi Tervben szereplő KKV fejlesztési programok is ezen a stratégián alapulnak.(42):

- (1) az üzleti környezet javítása;
- (2) a hitelhez jutás lehetőségeinek bővítése;
- (3) a KKV-k innovációs képességeinek erősítése;
- (4) az üzleti információs rendszerek fejlesztése;
- (5) a vállalkozói kultúra megteremtése;
- (6) az EU integrációra való felkészülés;
- (7) az intézmények és rendszerek magasabb színvonalra emelése;
- (8) a KKV fejlesztés törvénybe iktatása; és
- (9) a KKV támogatási programok koordinálása.

A 2001. évben a Széchenyi Terv keretében mintegy 13.371 pályázatot fogadtak be és ebből 10.710 nyertes pályázat volt. Közöttük 118,915 milliárd Ft-ot osztottak ki. 2002-ben a támogatás csökkent, 3437

pályázóból 2990-en nyertek mintegy 34,844 milliárd Ft-ot. A pályázatokon a legsikeresebb régió Budapest és környéke volt.(57)

2002. év végéig a Széchenyi Terven belül a Vállalkozáserősítési Program keretében nyújtott támogatások összege 70 milliárd Ft, amelyet 5300 kis- és középvállalkozás között osztottak fel.(38)

A kis-, és közepes vállalkozások fejlesztéséről szóló törvény célja a mikro-, a kis- és a középvállalkozások definíciójának megadása és összefoglaló jelleggel azoknak az állami támogatásoknak az ismertetése, amelyek e vállalkozások támogatására szolgálnak. Célja továbbá olyan gazdasági feltételek megteremtése, amelyek hosszú távon elősegítik a versenyképesség és a foglalkoztatási potenciál növelését, a versenyhátrányok csökkentését, ezáltal a vállalkozásokat fokozatosan alkalmassá teszik arra, hogy megfeleljenek az Európai Unió előírásainak. A KKV-ok fejlesztési törvénye 4 fejezetből, ezen belül 19 cikkelyből áll és 2000. év januárjában lépett hatályba.

A Törvény alapvetően az EU törvénykezésében használt definíciót követi és háromféle vállalkozást különböztet meg az alkalmazottak számától, az éves nettó árbevételtől, a mérlegfőösszegtől és a tulajdonosi viszonyoktól, stb. függően. Ez a felosztás nem tesz különbséget a szerint, hogy a vállalkozás mely szektorban tevékenykedik, aminek elsősorban a pénzügyi kérdések esetén van jelentősége.

A Törvény szerint a közepes méretű vállalkozások kritériumai:

- a) Összes foglalkoztatotti létszám: 51-250 fő között,
- b) Éves nettó árbevétel: 4 milliárd Ft, vagy ennél kevesebb (vagy a mérlegfőösszege 2,7 milliárd Ft vagy ennél kevesebb)

- c) Tulajdonosi viszonyok: Az állam, vagy a helyi önkormányzat, vagy egy nagyvállalat nem rendelkezhet benne 25%-nál nagyobb részesedéssel, vagy ellenőrző részvénnyel.

Kisvállalkozás esetében az

- a) Összes foglalkoztatotti létszám: 11-50 fő között,
b) Éves nettó árbevétel: 700 millió Ft, vagy ennél kevesebb (vagy a mérlegfőösszege 500 millió Ft, vagy ennél kevesebb)
c) Tulajdonosi viszonyok: Az állam, vagy a helyi önkormányzat, vagy egy nagyvállalat nem rendelkezhet benne 25%-nál nagyobb részesedéssel, vagy ellenőrző részvénnyel.

Mikrovállalkozásnak számít minden olyan vállalkozás, amelyben az

- a) Összes foglalkoztatotti létszám 10 főnél kevesebb, és
b) Nincs meghatározva az éves nettó árbevétel, vagy tulajdonosi viszony.

A KKV-ok hivatalos definícióját először a 2207/1997 sz. Kormányrendelet adta meg, de az 1999 végén kibocsátott KKV törvényt ismerik el általánosan, mint a meghatározás forrását. Ezt megelőzően szabadon és egymással felcserélhetően többféle meghatározást használtak. 1995-től kezdődően visszamenőlegesen megkísérelték létrehozni a KKV-ok hivatalos kategorizálását „A kis- és középvállalkozások helyzete Magyarországon, Éves jelentés, 1996.” c. kiadvány szerint.(36) Megállapodtak abban, hogy az akkori EU definíció használata nem felelne meg a magyar KKV-okra vonatkozó tényleges helyzetnek és ezért

saját hazai norma alkalmazását javasolták. Ez a norma valójában nagyon közel van a jelenlegi normához, kivéve az éves bevételt és a vagyont értékét. A jelenlegi meghatározást a hazai KKV tényleges helyzete alapján alakították ki, ahelyett, hogy egy az egyben átvették volna az EU normákat. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy míg az alkalmazottak száma és a tulajdonosi összetétel többé-kevésbé ugyanaz, mint az EU normában, addig az éves árbevétel és az összes vagyont értéke annak kb. 40%-a. Jelenleg ezt a definíciót széles körben, sok szervezet használja, beleértve a Központi Statisztikai Hivatalt is. Azt azonban meg kell jegyeznünk, hogy ez a meghatározás nem tartalmaz ágazati (szektor) besorolást. Továbbá, a KKV-ok a rájuk vonatkozó fejlesztési törvény (17. cikkely) szerinti meghatározása eléggé egyedi abban a vonatkozásban, hogy magában foglalja a szövetkezeteket, egyesületeket, közhasznú társaságokat és speciális jogi személyeket. Ennek eredményeképpen a KKV-okra vonatkozó statisztikai adatok gyakran tartalmazzák ezeket a szervezeteket is. (6)

A mezőgazdaságban tevékenykedő kisvállalkozások támogatásának szükségességét a téma szakértői egyaránt elismerik. (26,17,4) Annak módját, nagyságát, a kedvezményezettek körét azonban már különbözőképpen képzelik el. Abban ugyancsak egyetértés volt, hogy az ország EU-csatlakozásának közelsége miatt a támogatásokkal a gazdákat mind jobban az EU-s gyakorlatra kellett felkészíteni.(23,81) Az EU csatlakozás előtt alkalmazott agrártámogatások leggyakoribb céljai:

- az agrárrolló mérséklése;
- a mezőgazdaságban élők jövedelemviszonyainak javítása;
- a mezőgazdaság alacsony jövedelmezőségének kompenzálása;

- a mezőgazdasági befektetések lassú megtérülésének ellensúlyozása;
- bizonyos szociálpolitikai megfontolások támogatása, pl.a vidéken élő lakosság foglalkoztatásának elősegítése által;
- környezetvédelem támogatása;
- meghatározott mezőgazdaság-, vidék- és területfejlesztési célok elérése, és
- egyéb nemzetgazdasági megfontolások.(17)

A mezőgazdálkodás nagymértékű és folyamatos ráfordítást igényel. A szükséges eszközök (gépek, épületek) nagy értéket képviselnek, ezért létesítésük, beszerzésük komoly anyagi terhet jelent a vállalkozások számára. A termelési tevékenység folyamatos és egyre növekvő ráfordításokkal jár és a specialitásából fakadóan általában egy évben egyszer számíthatunk lekötött pénzeszközeink megtérülésére, állattenyésztés esetén előfordul, hogy még ennél is ritkábban.

Nem elhanyagolható a magas kockázat sem, mivel az eredményességet nagymértékben befolyásolják a természeti tényezők.

A mezőgazdaság átlagos jövedelmezőségének mértéke más ágazatétól elmarad, ezért a hitelező pénzintézetek nagyobb kockázati tényezővel számolnak.

A nemzetgazdaság ágazataival összehasonlítva stratégiai jelentősége kiemelkedő és elvitathatatlan, ezért mindenhol a világon az ország költségvetéséből, teherbíró képességétől függően eltérő mértékben - közvetve vagy közvetlenül -támogatják az agráriumot és a belőle megélni szándékozókat.

Az alacsony profittermelő képesség és a magas kockázat miatt csak megfelelő, sőt, mondhatni kiváló technikai – technológiai színvonal biztosítása mellett van esélye a mezőgazdasági termelőnek a viszonylag biztonságos, jövedelmező gazdálkodás megvalósítására.

Ezek biztosítása nagy anyagi áldozatot követel. Sokszor megfigyelhető, hogy a viszonylag kedvező természeti adottságokkal rendelkező, jó körülmények között gazdálkodó – mivel nem tudja előteremteni saját forrásból a költségesebb és fejlettebb termeléshez szükséges tőkét, kevesebb jövedelmet realizál, mint társai. Ennek következtében nem tud új beruházásokat megvalósítani, óhatatlanul lemarad a piaci versenyben. Különösen igaz ez napjainkban, amikor az Európai Unió csatlakozás nagy kihívást jelent az agrárszektor szereplőinek. Az egyesülés folyamatában mind a technikai, mind a technológiai lemaradásunkat csökkenteni kellene.

Hogyan tudunk ezen a helyzeten javítani? Az alacsony jövedelmezőség miatt elsősorban az idegen források körének bővítésével. Ezek az idegen források lehetnek a banki hitelek, valamint a különféle támogatások.

Külön kategóriát képviselnek ebben a vonatkozásban a fentiek igénybevételét lehetővé tevő állami kezességvállalások és garanciák.

Az igényelhető támogatások lehetnek:

- vissza nem térítendő támogatások;
- visszatérítendő támogatások;
- kamattámogatás;
- egyéb.

Eredetét tekintve a támogatás lehet helyi, megyei, regionális, vagy országos, illetve Európai Unió alapból származó támogatás.

A mezőgazdasági tevékenységet folytatók körében is legnépszerűbb támogatási forma a vissza nem térítendő támogatás. A támogatások túlnyomó hányada vissza nem térítendő, a mezőgazdaságban alacsony számban fordulnak elő visszatérítendő támogatási formák.(4)

Központi költségvetésből a vizsgált időszakban az alábbi támogatásokra nyújthattak be pályázatot a mezőgazdasági tevékenységet végző kisvállalkozók:

- a mezőgazdasági tevékenység költségeinek csökkentéséhez;
- állattenyésztés támogatására;
- forgóeszközhitel kamattámogatására;
- állami kezességvállalásra, meghatározott hitelekhez;
- beruházások megvalósításához.

Magyarországon - hasonlóan az Európai Unió tagországaival - csak azok a termelők részesülhetnek állami támogatásban, akik eleget tettek adatszolgáltatási kötelezettségüknek. (236/1998.(XII.30.) számú kormányrendelet.)

Ennek a kötelezettségnek viszonylag egyszerűen eleget lehet tenni, az illetékes falugazdász bevonásával. Minden mezőgazdasági termelő kérheti nyilvántartásba vételét, aki külterületen legalább 1 ha földterületet használ, vagy egy számos állatot tart.

Az adatlap feldolgozását követően a területileg illetékes Földművelésügyi Hivatal határozatot állít ki, amely tartalmazza a termelő azonosítási adatait (név, lakhely, stb.) és a regisztrációs számot. Ezt az

eljárást minden évben meg kell ismételni, mivel a határozat csak a tárgyévre érvényes.(4.melléklet)

2.3.2. A finanszírozás rendszerének elméleti összefüggései és kapcsolódó fogalmak:

A pénz (tőke) befektetés az árutermeléshez szükséges erőforrások lekötését jelenti. Előzménye a pénzfelhalmozás. A befektetés általános célja: a termelés és a forgalom finanszírozása. További célja a tőke értékesülési szükségletének kielégítése.

A vállalkozás számára megszerezhető tőkeforrásokat az alábbiak szerint csoportosíthatjuk:

- Saját források
- Idegen tőkeforrások

A saját tőke mennyisége az alábbi összetevőket foglalja magában: az alapítói tőke a vállalkozás tulajdonosának, illetve tulajdonosainak saját tőkebefektetése, ami a tőkeemelés során növekszik, a tőke kivonás folytán pedig csökken. A felhalmozott tőke a működés során akkumulált, illetve az átvett tőkét foglalja magában. Végül a saját tőke alkotóeleme a tartalékvagyon is. A saját tőke felhalmozás mértékét befolyásolja az ágazatban elérhető jövedelemtömeg és jövedelmezőség, továbbá az igénybe vehető vissza nem térítendő támogatások.

A tőkeforrások másik összetevője a vállalkozásba bevont idegen tőke, amihez a vállalkozók többnyire bankhitel formájában juthatnak, amit a

kereskedelmi bankok, illetve pénzüzetek biztosítanak. A lejáratú idő szerint az alábbi hiteltípusokat különböztetik meg: a rövid lejáratú hitelt, ami üzemviteli, működésfinanszírozási célokat szolgál, valamint a futamidejük alapján közép-, illetve hosszú lejáratú hiteket, amelyek beruházási, fejlesztési célokat finanszíroznak.

A hitelt igénybe venni szándékozó vállalkozótól a hitelt nyújtó bank, illetve pénzüzet különböző hitelbiztosítékokat (garanciákat, fedezeteket) kíván meg. Fedezetül szolgálhatnak: az ingatlanvagyon, különböző áruk (készletek), amelyek lehetnek meglévők, vagy a jövőben előállítandók, de hitelbiztosítékként lekötöttek. Biztosítékot nyújthatnak bankok, garancialapok, s az állam is.

A vállalkozások finanszírozására szolgálnak az állami támogatások, amelyek lehetnek

- vissza nem térítendő, mint a kibontakozást előmozdító gazdahitel program, a normatív támogatás, a genetikai, nemesítési, fajtafenntartási célok javára, s a fejlesztési támogatás, pl. a törzsültetvények létesítéséhez;
- a forráspótló hitelek a működés-finanszírozást segítik elő;
- támogatást élvez a reorganizációs program ;
- költségtámogatás mozdítja elő az őshonos, veszélyeztetett állatfajta megmentését.

2002-ben új agrárhitel konstrukciókat hirdettek meg a KKV-ok támogatására. Ezek meghatározott célokat, mint a termőföldvásárlást, a

tartós befektetést igénylő fejlesztéseket és a működéshez szükséges forgóeszköz ellátást finanszírozták.

A különböző lejáratú hitelekhez nyújtott kamattámogatás a gazdálkodók hitelszolgálattal összefüggő terheit mérsékli, amit előnyösen egészít ki az állam készfizető kezessége is. E garanciális intézmények mérséklik a kereskedelmi bankok kockázatát. Egyesek attól tartanak, hogy ha az állami biztosíték tudatában a gazdálkodók nem járnak el kellő körültekintéssel a hitel igénybevétele során.

További tőkeforrásokhoz juthatnak a vállalkozók a szállítói előfinanszírozás révén, ahol a megrendelő különböző anyagok, és tárgyi eszközök juttatásával segíti elő a szerződéses kötelezettségek teljesítését, melyek értéke utólagosan kerül elszámolásra. Az elnyerhető források között növekszik a pályázati úton elérhető európai támogatások és tőkejuttatások jelentősége, amelyek különösen a strukturális változásokat, valamint az EU konformitás felgyorsítását szolgálják. Ezt célozzák az EU kohéziós és strukturális alapjai, a SAPARD és ISPA támogatások.(43)

2.3.2. Vállalkozások finanszírozásának sajátosságai

A vállalkozások finanszírozása ma még alapvetően a vállalkozások tőkéjén nyugszik. A vállalkozások összes saját tőkéje 16 345 milliárd Ft, átlagos saját tőkéje 60 millió forint volt 2000-ben. Az átlagok azonban megtévesztőek, mivel a vállalkozások több mint háromnegyede nem éri el az átlagot. A vállalkozások felének másfélmilliónál, háromnegyedének 4,9 millió forintnál kisebb a saját tőkéje. Ennek a tőkének 80 százaléka

koncentrálódott a nagy-, 10 százaléka a közepes-, és összesen 10 százaléka a kisvállalkozásoknál. Az alkalmazott nélküli vállalkozások felének saját tőkéje nem éri el a fél-, a mikrovállalkozásoké pedig alig haladja meg a másfélmillió forintot. A 10-49 fős vállalkozások mediánja 14 millió forint. A medián és az átlag arányának összevetése alapján megállapíthatjuk, hogy a vállalkozások saját tőkéjének nagysága nagy szórást mutat minden méretkategóriában, vagyis a sokaság jobban jellemezhető a kvartilisekkel, mint az átlaggal. (38)

A vállalkozások jelentős része, (70 %-a) hitel nélkül gazdálkodik. Az alkalmazott nélküli, a mikro- és kisvállalkozások lényegesen kisebb arányban rendelkeznek hitelekkel, mint a közepes és nagyvállalkozások. Ez igaz mind a rövid, mind a hosszú lejáratú hitelekre. Hosszú lejáratú hitele a kisvállalkozások 20%-ának, a közepes és nagyvállalkozások 30 %-ának van. A megoszlási viszonyszámok jól jellemzik a hitelek koncentrációját. A kettős könyvvitelt vezető vállalkozások körében a rövidlejáratú hitelek koncentrációja kisebb, a hosszú lejáratúaké valamivel nagyobb. A vállalkozások 97%-a rendelkezik a hitelek 8%-ával, míg a vállalkozások 3 %-a a maradék 92 %-kával. Az egyszeres könyvvitelt alkalmazó vállalkozások mindössze 7 százaléka rendelkezik pénzügyintézeti kölcsönrel, vagy hitellel. A vállalkozásoknak ez a csoportja az összes hitel és kölcsön 0,4 százalékát használja. Ennek közel háromnegyede mikrovállalkozásoknak, negyede pedig az alkalmazott nélküli kisvállalkozásoknak jutott. A vállalkozások gazdasági helyzetének egyik fontos mutatója a hitelfelvételek alakulása. A magyar kis- és középvállalati szektor hitelei a kilencvenes évek elejétől egészen

1999-ig csökkentek, azonban az azt követő két évben jelentősen növekedett külső forrásbevonásuk. 2000 folyamán a mikro-, kis- és középvállalkozások hiteleinek állománya a kereskedelmi bankoknál 461 milliárd forintról 904 milliárdra növekedett, ezen belül a kisvállalkozások hitelállománya több, mint kétszeresére nőtt. (69, 72)

A mezőgazdasági vállalkozások finanszírozásának sajátosságai

A mezőgazdaság finanszírozása különféle sajátosságokkal rendelkezik, amely eltér más nemzetgazdasági ágaktól. Ezek a szektor termelési, és együttműködési jellemzőivel függenek össze:

- a mezőgazdasági termelés a fejlett agrotechnika mellett is biológiai-természeti meghatározottságú, és a termelési folyamatok időnként hosszabbak, mint a nemzetgazdaság más szektorainak folyamatai;
- gyakran keletkeznek munka-, készletezési és finanszírozási többletigények, valamint a termelési folyamat kiadásai és bevételei nem folyamatosak;
- az ágazat tőkeigényessége mellett alacsony a termelés jövedelmezősége, lassú a tőkemegtérülés;
- a fajlagosan nagyobb hitelezési költség aránylag kis bankfióki forgalommal párosul;
- az agrártermelés jogi, intézményes formáinak szervezetlensége tovább növeli a pénzintézetek adminisztrációs terheit és piaci kockázatát;

- általános probléma a banki szempontból megfelelő jelzálog hiánya;
- a „vállalkozó-bank” kapcsolatnak fontosabb szerepe van, mint más jellegű hitelezéseknél.

Az agrárágazat éven belüli forgóeszköz finanszírozásának problémája a monetáris szigorításokon túlmenően az élelmiszeripar privatizációjával is összefüggött.(26, 52) Az átalakult élelmiszeripari vállalatok ugyanis nem kívánták betölteni a mezőgazdasági termelés rövid távú finanszírozásával kapcsolatos korábbi szerepüket. Súlyos anyagi terheket jelentett a mezőgazdasági vállalkozásokra a megtermelt nagy mennyiségű készletek tárolásán túl a hosszú termelési ciklus finanszírozása is.

A mezőgazdasági beruházások finanszírozása esetén a legnagyobb problémát a jelzálog hitelezés lassú kialakulása jelentette.(78)

További sajátosság, hogy a pénzügyi rendszer a kilencvenes években a nagyméretű gazdaságokhoz kapcsolódott. A kisvállalkozók, a családi gazdaságok közvetlen hitelezési gyakorlata csak a kilencvenes évek végére alakult ki, és többnyire a kormány támogatási programjával került kapcsolatba.(41)

A kisvállalkozások finanszírozásában nagy szerepet játszott a Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány (MVA) Mikrohitel Programja.

(50,40,76,34,35)

Vita folyik a szakértők között abban a kérdésben, hogy megfelelő-e a jelenlegi vidéki pénzügyi hálózat a mezőgazdasági vállalkozások finanszírozására. A jelenleg működő Budapest központú kereskedelmi bankok nem tartják elsőrendű feladatnak a mezőgazdaság

finanszírozását. A mezőgazdasági vállalkozások hitelezését túl kockázatosnak ítélik. Megoldás a szakosodott,- de szélesebb hálózatot nem üzemeltető- Földhitel és Jelzálogbank további fejlesztésétől, a mezőgazdaságnak már hitelező takarékszövetkezetektől, valamint a nagyobb agrárportfóliójú kereskedelmi bankok együttműködésétől remélhető.(29) Kiemelten kell foglalkozni a hitelek garanciális feltételeinek javításával, hogy javuljon a kereskedelmi bankrendszer hozzáállása a mezőgazdasági szektor finanszírozásának hajlandóságára. (70,71)

2.3.3. A mezőgazdaság részvétele a mikrohitel programban

A Mikrohitel Program olyan több elemből álló támogatási rendszert jelent, amely komplex pénzügyi és szakmai segítségnyújtást, valamint támogatást valósít meg a kis- és középvállalkozások számára. A program szerves részét képezi a Magyar Kormány gazdaságfejlesztési politikájának. A Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány (MVA), a megyei rendszerben szerveződött Helyi Vállalkozói Központokkal (HVK-k), hálózatot alkotva biztosítja a Mikrohitel Program országos elérhetőségét.(50)

A program kedvezményezettjei azok a kezdő és működő kis-, és középvállalkozások, amelyek számára nem elérhetőek, és nem megfelelőek a kereskedelmi bankok által kínált hitellehetőségek.

Az Európai Unió Bizottsága 1990-ben az MVA-t jelölte ki a PHARE kis- és középvállalkozások fejlesztési programjának végrehajtására, amelyre 2000 decemberéig több mint 60 millió Eurót biztosított.

A PHARE források mellett a Magyar Kormány a Gazdaságfejlesztési (2000-től kis- és középvállalkozás fejlesztési) Célelőirányzatból nyújt társfinanszírozást 1996 óta. Az elmúlt időszakban (1992 és 2000 között) országosan több, mint 13 ezer mikro-, kis- és középvállalkozás vette igénybe az MVA által biztosított mikrohitelt. (5.melléklet)

Az EU és a Gazdasági Minisztérium (a továbbiakban GM) által biztosított források a hiteltörlesztések útján ötmilliárd forintos, visszaforgó alapként funkcionálnak. 2000-ben összességében mintegy 2,6 milliárd forintot biztosított az EU PHARE programja, a GM, és az FVM a mikrohitel program finanszírozására.

A megváltozott gazdasági és jogi környezetet követve 2000 július 1-től a mikrohitel maximális összege 1,3 millió forintról 3 millióra emelkedett. A korszerűsített finanszírozási program sikerét a megemelt összeghatár mellett a magasabb forgóeszköz hányad lehetősége is biztosítja.

Mint várható volt, a kedvező feltételek hatására a mikrohitel folyósítások 2000 második felében megtöbbszörözödtek.

2000. július 1. - november 30 között országosan 1091 vállalkozás vett fel mikrohitelt, 1.809.047.ezer forint összértékben. Ebből a 3 milliós felső összeghatárú hitelfelvétel meghaladta az 1 milliárd forintot. Ebben az öt hónapban az átlagos hitel nagyság 1.66 millió forint volt, ami azt mutatja, hogy a korábbi 1-1,3 milliós felső összeghatár valós korlátot jelentett a vállalkozóknak, az ennél magasabb összegű hitelfelvételhez nincsenek meg a feltételek (pl. saját erő).

A Mikrohitel Program legfontosabb célkitűzései:

- a kis- és kezdő vállalkozások speciális igényeit figyelembe véve megfelelő pénzügyi és üzleti támogatás nyújtása;

- a mikrohitel elnyerését követően a kisvállalkozók a kereskedelmi bankok potenciális ügyfeleivé válhassanak.

A Mikrohitel Program 2000 júliusát követően alapvetően megváltozott. Ez a változás nem csak a hitelkondíciót érintette, hanem az ügyintézés teljes menetét is. A legfontosabb változás, hogy a folyamat központosításra került az MVA által. A mikrohitel pénzalap a HVK-tól az MVA által létrehozott Országos Mikrohitelalapba került. A folyósításra kijelölt bank a Postabank lett. Ezzel párhuzamosan megváltozott a nyilvántartás és a kihelyezett hitelek ellenőrzési tevékenysége is.

Az országos adatokat elemezve megállapítható a mezőgazdasági vállalkozások részesedése a teljes mikrohitel finanszírozásból. A mezőgazdaság részesedése a teljes folyósításon belül jelentős szórást mutat az egyes HVK-k esetében, és nem mutatható ki összefüggés az adott megye mezőgazdasági jellege és a folyósított hitelek százalékos megoszlása között.

Az egyes megyék mikrohitelket odaítélő döntőbizottsága nem egységesen bírálta el a mezőgazdasági hitelkérelmeket. Ezt részben a bizottság összetétele, részben a bizottság által felállított döntési szempontrendszer határozta meg. Általánosan megállapítható, hogy a megyék döntő többségében a mezőgazdaság finanszírozása ezen a területen sem preferált. A mezőgazdasági vállalkozások a szezonális árbevételük miatt sok esetben nehezen tudják teljesíteni a pontos kamat-, és tőketörlesztést. Ugyanakkor a mikrohitel-, más banki hitelprogramokhoz hasonlóan- ugyanazt a visszafizetési rendszert követi,

mint a más szektorban tevékenykedő vállalkozások esetében. A kamatfizetés havonta, míg a tőketörlesztés negyedévente esedékes, függetlenül attól, hogy milyen a mezőgazdasági vállalkozás pénzügyi forgalma. További gondot okoz, hogy a mezőgazdasági vállalkozások által fedezetként felajánlott gépek, ingatlanok gyakran nem piacképesek, illetőleg nehéz megítélni valódi piaci értéküket.

Korábbi elemzések már előrevetítették a mezőgazdaság mikrohitel programban történő részvételének csökkenő súlyát. Amíg egy 1995-ös felmérés szerint a mezőgazdasági vállalkozások a mikrohitelért pályázók között jelentős arányban szerepeltek (22,7%-ban), addig az 1998-as adatok szerint részvételük csökkent (15%-ra). A megyék között a legnagyobb arányban az ország keleti megyéi preferálják a mezőgazdasági vállalkozásokat, és legkevésbé a délnyugati megyékben. A mikrohitelt a körültekintő vállalkozók szerencsésen párosították más mezőgazdaság fejlesztési alapokkal, melynek eredményeképpen jelentős beruházásokra, fejlesztésekre sikerült szert tenniük.

A mikrohitelre benyújtott pályázatok száma országosan az első hét évben (1992-1999) a 3. táblázat szerint alakult.

3. táblázat A mikrohitelre benyújtott pályázatok száma (1992-1999)

Megye	Benyújtott pályázat száma	Jóváhagyás száma	Folyósítások száma	Folyósítás összege, Ft
Fejér	52	47	48	46 350 000
Nógrád	60	36	35	5 800 000
Zala	198	161	136	106 170 000
Baranya	96	96	103	87 341 000
Bács-Kiskun	129	88	91	84 480 000
Békés	137	123	116	94 304 000
Borsod-Abaúj-Zemplén	311	205	221	153 152 000
Budapest	249	142	118	110 311 000
Csongrád	46	45	48	38 739 000
Győr-Moson-Sopron	141	109	102	81 762 000
Hajdú-Bihar	196	162	160	130 969 000
Heves	149	104	88	81 359 330
Jász-Nagykun-Szolnok	45	41	41	19 475 000
Komárom-Esztergom	154	110	103	83 443 000
Pest	101	81	119	55 999 933
Somogy	113	98	90	86 700 000
Szabolcs-Szatmár-Bereg	344	230	213	190 809 802
Tolna	124	84	88	80 349 000
Vas	114	75	83	73 150 000
Veszprém	219	119	152	139 063 500
összesen	3289	2361	2376	1 902 879 565

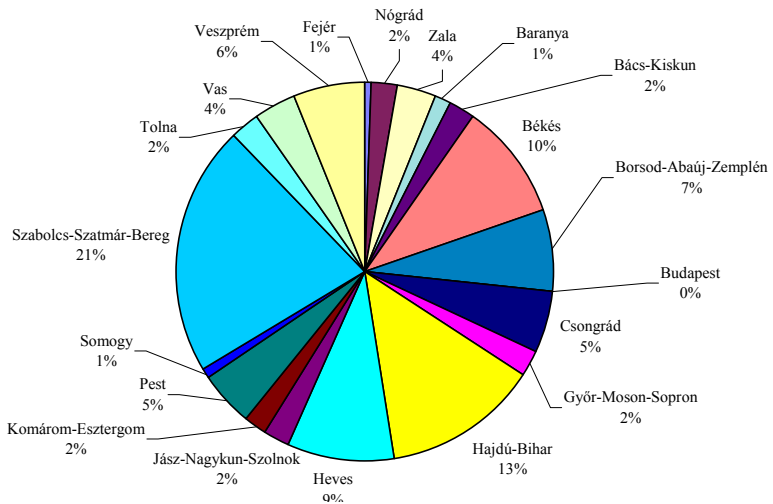
Forrás: Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány 1992-1999

1998-ban a Vállalkozói Központokhoz benyújtott 3289 pályázatból a Mikrohitel Bizottságok a hitelkérelmek 72%-át bírálta pozitívan. A többéves gyakorlat alapján a mikrohitel menedzserek megtanulták a hitelkérelmek alapos előkészítését, így a Mikrohitel Bizottságok döntése egyszerűsödött. A vizsgált időszakban folyósított hitelek száma

meghaladta a jóváhagyott kérelmek számát, ami az előző időszakról áthúzódó tételekkel magyarázható.

A 2376 folyósított mikrohitelből 1998-ban 361 esetben került sor mezőgazdasági vállalkozás finanszírozására, ez 15%-os arányt képvisel.

(1. ábra)

Forrás.MVA

1.ábra A mezőgazdasági mikrohiteltek megyei megoszlása

2.3.4. Garanciaprogramok

A hitelgarancia intézményrendszerét a vállalkozók közül viszonylag kevesen ismerik, és még kevesebben veszik igénybe. Ennek alapvető oka – túl bizonyos kommunikációs problémákon-, hogy a hitelgarancia egy sajátos konstrukció abból a szempontból, hogy a vállalkozó közvetlenül nem találkozik a „termékkel”, illetve a hitelgarancia szolgáltatást nyújtó intézményekkel sem. A vállalkozó a hitel igénylésekor a bankkal kerül kapcsolatba és a bank az, amely a kockázat megosztás céljából kommunikál a hitelgarancia intézménnyel. A vállalkozó élvezi ennek előnyét, és viseli a költségét, amennyiben díjat kell fizetnie érte.(9)

Agrár- Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány(AVHA) célja: a vidéken működő kis- és középvállalkozások illetve társas vállalkozások hitelképességének növelése, a hitelhez jutás feltételeinek javítása. Az Alapítvány akkor vállal a kölcsönhöz, vagy a bankgaranciához hitelgaranciát készfizető kezesség formájában, ha a vállalkozás kölcsönnel megvalósítandó tevékenysége az agrárágazathoz tartozik, vagy a vállalkozás tevékenysége és a kölcsönfelvétel célja- az agrárágazattól függetlenül – összefügg a vidékfejlesztéssel, amely a vidéki vállalkozások bármely területét érintheti (infrastruktúra, falusi turizmus).

Legfontosabb paraméterei:

- a garantálható kölcsön (bankgarancia) felső határa 80 mFt;
- a vállalkozás által foglalkoztatott munkavállalók száma maximum 25 fő;

- egyéni vállalkozó esetén a vállalkozónak magyar állampolgárnak kell lennie, társas vállalkozás esetén a belföldi természetes személyeknek többségi tulajdonnal kell rendelkeznie;
- fiatal agrárvállalkozók esetén 20 millió forint összegig 80% kezességet vállal, szemben az általános szabályok szerint egyébként ekkora összeg esetén adandó 50% -kal.(5, 37)

Az AVHA 1991-ben kezdte tevékenységét. Az első években viszonylag alacsony volt a garantált hitelek összege, majd a tőkepótló hitel bevezetésével ugrásszerűen megnőtt az igény iránta. Ettől kezdve évente 20 milliárd Ft körüli hitelállományhoz nyújtott garanciát, de teljesítménye a tizedik évben már 31 milliárd Ft-ra rúgott.

1991- 2001 között mindösszesen 11 198 esetben, összesen 130 850 millió Ft garantált hitelállománnyal segítette a mezőgazdasági kisvállalkozások beruházásait. A vállalt garanciaállomány nagysága 71 143 millió forint volt.

4.táblázat

Garanciák számának és összegének megoszlása országosan 1998-2001 között

<i>Év</i>	<i>Gar.hitel eFt</i>	<i>Átlag eFt</i>	<i>Garancia vállalások.száma,db</i>
1998	10 125 774	13 133	771
1999	6 526 470	8 282	788
2000	8 403 672	10 719	784
2001	16 233 264	11 096	1 463

Forrás: AVHA

A 4.táblázat jól szemlélteti, hogy a vállalkozások átlagos garantált hitelösszege 10 mFt körül alakult. 2001-ben a garanciavállalásra benyújtott kérvények ugrásszerűen megnöttek, de ezzel párhuzamosan a garantált hitel összegének nagysága nem változott. Ez az adat legnagyobb részben a takarékszövetkezetek aktivitásának következménye, mivel az általuk nyújtott kölcsönök átlagos nagysága 7,2 mFt, alacsonyabb a kereskedelmi bankokénál.

2.3.5. Mezőgazdasági kisvállalkozások finanszírozását támogató intézmények

Falugazdászálózat

Az FVM a mezőgazdasági termelés szervezésének és támogatásának érdekében létrehozta az ország összes megyéjében a megyei földművelési hivatalok rendszerét.(22) Ezek a hivatalok a megye méretétől és az agrárgazdaság volumenétől függően 30-60 falugazdászt alkalmaznak. A falugazdászok feladatai közé tartozik a kormány agrárpolitikai irányelveinek közvetítése és információnyújtás az állami támogatások igénylésével kapcsolatosan a különböző célcsoportok számára(kistermelő, őstermelő, vállalkozások).

Magyar Agrárkamara

Jogi személyiséggel rendelkező országos hatáskörű köztestület, amely a gazdasági kamarákról szóló törvény alapján az agrárgazdaság fejlesztésével, támogatásával, általános érdekeinek előmozdításával, az Európai Unió integrációjával, valamint regionális fejlesztéssel kapcsolatos

tevékenységet lát el. A kamara részt vesz a termelők uniós felkészítésében, vásárok és kiállítások szervezésében, minőségvédelemmel kapcsolatos kezdeményezésekben, szakképzésben és mesterképzésben. A megyei kamarák képviselői részt vesznek az állami támogatások előkészítésében, valamint a bizottsági munkában, szakmai elbírálásban.(48, 37)

Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány (MVA) és megyei hálózata (HVK-k)

Az MVA 1990-ben alapított független szervezet, amelynek vagyonát a magyar állam, bankok és érdekképviseltek biztosították. Az EU Bizottsága az MVA-t jelölte ki a PHARE kis- és középvállalkozás fejlesztési programok végrehajtására, amelyre az országprogramokon keresztül 2000-ig több mint 60 millió Euró támogatást folyósított. Az MVA szerepe, hogy hozzájáruljon a hazai mikro, kis- és középvállalkozói szektor fejlesztéséhez, versenyképességének növeléséhez és ennek érdekében szakmai és pénzügyi támogatást biztosítson.

A HVK hálózat az egész országot lefedi, minden megyeszékhelyen és Budapesten is megtalálható. A megyei központok köré helyi alirodahálózat szerveződött.(53,61,21, 33)

Legfontosabb programjai:

- Mikrohitelprogram
- Oktatási programok
- Szaktanácsadás
- Üzleti tervek, pályázatok elkészítése.

Magyar Vállalkozásfejlesztési Közhasznú Társaság (MVf. Kht.)

A magyar állam és a MVA által alapított közhasznú társaság, amely működését 1999 őszén kezdte meg. Alaptevékenysége a Gazdasági Minisztérium (GM) Kis-és Középvállalkozói Célelőirányzatból (KKC), később a Széchenyi Tervből finanszírozott pályázatainak kezelése, szakmai és számviteli feladatainak ellátása. A Kht részt vesz a hazai mikro-, kis- és középvállalkozások fejlesztésében, a beszállítói kapcsolatok erősítésében, regionális vállalkozásfejlesztésben és felzárkóztatásban, a vállalkozói infrastruktúrák létrehozásában, munkahelyteremtésben, az EU csatlakozás előmozdítására irányuló és egyéb gazdasági programok megvalósításában. (37)

2.3.6. A mezőgazdaság hitelezésének nemzetközi gyakorlata

Külföldön számos országban a kisvállalkozói garancianyújtásban megkülönböztetett szerepet vállal az állam, azáltal, hogy az általános gazdaságpolitikai célkitűzéseknek megfelelően a mindenkori hitelezési kockázat döntő részét magára vállalja, s erre megfelelő forrásokat biztosít. A hitel- és garanciarendszerek által tehetők "hitelképesebbekké" és egyáltalán finanszírozhatókká a kis- és középvállalkozások, kiváltképp az indulás stádiumában.

A fejlett piacgazdasággal rendelkező országokban a kisvállalkozások pénzügyi megsegítésének legelterjedtebb és leghatékonyabb módja a kedvezményes hitelek biztosítása, és az azt szervesen kiegészítő garanciák rendszere. A garancia a hitelezési kockázatot megosztja az

állam és a kockázatvállalásban résztvevő, vagy osztozni kívánó intézmények között. Az állam mellett ilyen résztvevők a különböző kamarák, érdekképviseltek, a német modellben a tartományok, az USA-ban üzleti alapon működő magánbankok, befektetők.(75)

A német garanciarendszer lényege történelmileg és gazdaságilag is meghatározott. A német kezességi bankok működésének alapja az adómentesség és az állami viszontkezesség. A rendszer az 1950-es években alakult ki, amikor a kisipar hitelezését úgy kellett megoldani, hogy nem állt rendelkezésükre elég hitelbiztosíték. E célból a gazdaság, valamint a bankok csúcshintézményei az állammal együttesen hitelgarancia közösségeket hoztak létre, amelyek közös érdekeik alapján együttesen viselték a kockázatot, illetve egyeztek ki a biztosítékokat illetően. Jelenleg ezek az intézmények főként speciális kezességi bankokként működnek, s támogatnak valamennyi üzemgazdaságilag ésszerű tervet, és elsőrangú biztosítékot nyújtanak a hitelintézeteknek. A kezességi bankok valójában speciális hitelintézetek. Abban különböznek a többi pénzintézettől, hogy egyetemleges szakmai felelősséget vállalnak és a házi bankok (kereskedelmi bankok) révén bevonják a bankok csúcshintézteit, és együttesen végzik a források vagyonkezelését. Az állam adómentességgel, viszontkezességgel, valamint kedvezményes kamatkondíciójú kölcsönrel támogatja a kezességi bankokat és a garanciaintézményeket.

A német kisvállalkozói hitel-, és garanciarendszerek legfontosabb, s számunkra is alkalmazható elemei: preferált (kedvező kondíciójú) kisvállalkozói hitelek biztosítása; a kereskedelmi bankokkal való szoros

együtműködés a hitelezésben és kockázatmegosztásban; viszontkezeségi rendszer a kockázatmegosztás és a kölcsönös érdekelttség biztosítása érdekében; adómentesség; a kezességvállalásban érdekelt szervek részvétele a döntés-előkészítésben.

Amerikában is, mint a legtöbb országban a kisvállalkozások az igényelt kölcsönök nagyságrendje, valamint az átlagosnál nagyobb kockázat miatt nem juthatnak hitelekhez. Normál esetben a forgóeszköz-hitelek minimális plafonja 1 millió dollár, ezért az amerikai bankok nem szívesen, vagy egyáltalán nem nyújtanak hitelt kisvállalkozóknak. Ezt a problematikát az USA a kisvállalkozásokat preferáló törvényi rendelkezéseivel, s a kisvállalkozásokat támogató országosan kiépített és nonprofit jelleggel működtetett intézményi háttérrel oldja meg. Az amerikai kisbankok nem érdekelték kisösszegű hitelek kihelyezésében és garantálásában, ezért a kormány létrehozta a Kisvállalkozói Központokat, az ún. Small Business Administration-t (a továbbiakban; SBA) a kisvállalkozások legfontosabb érdekvédelmi és egyben anyagi forrásokat allokáló szervezetét az Államokra kiterjedően. A kisvállalkozói szféra rendelkezésére bocsátható, a mindenkori éves forrás volumenéről a Kongresszus dönt. Több, mint 20 féle kisvállalkozói hitelkonstrukció és az azokhoz kapcsolódó garanciaprogram segíti a szektor ígéretes üzleteit. (20) Az SBA intézmények garanciát nyújtanak, az elfogadott játékszabályokban rögzített feltételeknek megfelelően. Az SBA által vállalt garancia (hitel) a kisvállalkozások állami megsegítésének legáltalánosabb és legelterjedtebb formája. Az SBA garanciája a garantált hitelek 95 %-ára, és 155 ezer dollár felett a hitelek 85%-ára terjed ki. A

hiteleket a különböző szakosodott kereskedelmi bankok nyújtják és továbbítják a garanciakérelmeket. Ugyancsak nonprofit jelleggel működik USA-szerte az intézményrendszerhez tartozó 400 db ún. Minősített Fejlesztési Társaság, azaz Certificated Developing Company (CDC), amely az SBA által meghirdetett kisvállalkozói hiteleket helyezi ki, állami garancia mellett. Végezetül magántársaságok is csatlakozhatnak a kisvállalkozói körre specializált bankokhoz, amelyek hitelei mögé az állami garanciavállalásba az érintett intézmények kockázati tőkével kapcsolódnak be. Az egész amerikai garanciarendszer lényege, hogy az állami kockázatvállalással olyan jövedelmező üzletnek bizonyul a kis- és középvállalkozások finanszírozása – köztük a mezőgazdasági kisvállalkozásoké is-, hogy valamennyi konstrukcióban bonyolított kisvállalkozói garantált hitel forgalomképes értékpapírként funkcionál az értékpapírpiacra, és igen keresett befektetési formának bizonyul, elsősorban az intézményi befektetők körében.(65,20,33)

A japán kisvállalkozásokat támogató hitel-, és garanciarendszer középpontjában a gazdaság-, a kereskedelem- és az iparpolitikai prioritásoknak megfelelően- az exportexpanszió áll. A kormányzat különféle célra orientált szubvenciókkal, kedvezményes hitelekkel és döntően állami garanciavállalással orientálja és támogatja a kisvállalkozások elsődlegesen exportcélú fejlesztését. Az ún. „export alapok” a nemzetközi versenyképesség fokozását célozzák a termelésben, a termelő infrastruktúra fejlesztésében, az exporttermékek formatervezésének és minőségének javításában, a kisvállalati exportbővítésben, valamint a gazdasági kooperációk erősítésében. Az

alapok az exportpiacok felkutatására, különböző kereskedelmi rendszerek bevezetésére és kereskedelmi szakképzésre is igénybe vehetők. A japán kormány élen jár a különböző exportcélok kijelölésében, nemzetközi exportkampányok szervezésében, a hatékony export jutalmazási/ösztönző rendszereinek alkalmazásában, a fejlődő országok piacának tanulmányozásában, technikai kooperációk segítségével, stb.

Az intézményrendszer meglehetősen centralizált, a kisvállalkozások garanciavállalásában meghatározó a Japán Bank, valamint az exportfinanszírozás bonyolítását végző EXIM Bank, továbbá a Nemzetközi Ipari és Kereskedelmi Minisztérium (MITI) ExportImport Biztosítási Divíziója. A hitelezés a specializált és az általános kereskedelmi bankokon keresztül történik. A rendszer hatékonyságát jelzi, hogy a japán kisvállalkozói szféra teljesítőképessége, gazdasági potenciája napjainkban világelső, a második helyen az USA áll.(32)

2.4. Az állattenyésztés helyzete az EU-ban és a vizsgált megye gazdaságában

Az EU-csatlakozásunk egyik legproblematikusabb területe a mezőgazdaság. A jelentősen átalakult mezőgazdaságra és élelmiszeriparra a csatlakozással komoly kihívás vár. (54,59,58)

A magyar agrárágazat több alapvető problémával küzd, mint amilyen például a földtulajdon rendezetlensége, az elaprózott birtokstruktúra, vagy az élelmiszeripar folyamatban lévő koncentrációja. Mindezek ellenére a magyar mezőgazdaság teljes mértékben képes kielégíteni a feldolgozóipar igényeit. A mezőgazdasági termékek 70 százalékára a

hazai élelmiszeripari cégek a vevők. A hazai élelmiszerpiac 90 százalékát magyar eredetű élelmiszerrel látják el. Az uniós csatlakozással mind a mezőgazdaságnak, mind pedig az élelmiszeriparnak fel kell készülnie a szabadpiaci versenyre, mivel az uniós termékek akadálytalanul áramolhatnak az egyik országból a másikba, így a hazai termékeknek itthon és külföldön erős árversenyben kell majd helytállniuk. (64,28)

A kárpótlási törvények végrehajtásával és egyéb privatizációs lépésekkel több mint 2 millióan jutottak kisebb-nagyobb földterülethez, ám ezek egy főre jutó átlagmérete alig éri el a 3 hektárt.

Erősíteni szükséges a hazai intézményi struktúrát, hogy a CAP eszközrendszerét zökkenőmentesen bevezethessük és alkalmazhassuk. Az élelmiszeripari szektorban fokozni kell a versenyképességet, ez további koncentrációval, szerkezetátalakítással hajtható végre, mégpedig csakis piaci eszközökkel. Az elvek szerint az átalakítás költségei csak részben terhelik Magyarországot, az EU különböző alapokat hívott életre a csatlakozási folyamat, - főleg a felzárkózás és a jogharmonizáció – elősegítésére.

2000. január1-től az Európai Unió új alapokra helyezte az unióhoz csatlakozni kívánó országok számára nyújtott, a felkészülést elősegítő támogatási rendszerét. A rendszer hét évet fog át, igazodva a közösség pénzügyi tervezési intervallumához. Magyarország három fő támogatási csatornán keresztül jutott támogatásokhoz, a megújuló PHARE-, ISPA-, illetve a SAPARD- program révén. (45,47, 12)(6. melléklet)

2.4.1. A KAP intézményrendszere

A közös agrárpolitika működtetéséhez speciális intézményrendszert kellett kiépíteni. A tagországok szakminisztériumainak hatásköre ennek következtében agrárszabályozási kérdésekben leszűkül. Elsősorban olyan feladatokat látnak el, mint a piac szereplőivel való kapcsolattartás, részvétel az uniós szervezetek munkájában, mezőgazdasági oktatáspolitiká alakítása, nemzeti földbirtok-politika. Az újonnan belépők nemzeti agrárpolitikáját főként rendtartási ügyekben a közösségi agrárpolitika váltja fel. A rendtartási-szabályozási törvényeiket hatályon kívül kell helyezniük, és a közösségi jog ide vonatkozó részét kell bevezetniük. Ez a szuverenitás szűkülését jelenti, mely minden integráció természetes velejárója. (54)

A KAP-szabályozás legfontosabb intézményei az, Intervenciós Ügynökségek. Ezek ma már nem csupán intervenciós felvásárlással foglalkoznak, hanem a KAP kiterjedt adminisztrációját is elvégzik. Ezek látják el az export-import szabályozás gyakorlati kivitelezését is.

Az Intervenciós Ügynökségek szuverén szervezetek, melyek nem függenek a tagország kormányától. Ezek bonyolítják a támogatással kapcsolatos kifizetéseket és elszámolásokat, és ezek vannak közvetlen kapcsolatban a termelőkkel. Ahol ezek a szervezetek nem jöttek létre, támogatási pénzek odaítélésére aligha lehet számítani. Magyarországon ilyen célból alakult meg 1997-ben az Agrárintervenciós Központ, melynek vidéki fiókintézményei épülnek ki. (55)

Az Agenda 2000 elnevezésű dokumentum, mely az agrárkölségvetést 2006-ig körvonalazza, új szemléletet is tükröz.(2) Három fő szempontot emelhetünk ki:

1. Az EU belső árának további és folyamatos csökkentése, közelítése az alacsonyabb világpiaci árakhoz, ezáltal a mezőgazdaság versenyképességének fokozása.
2. A termelés közvetlen támogatásának felváltása rurális szolgáltatásokra (környezetvédelem, tájgazdálkodás, foglalkoztatás, stb..) Egyenlőre önkéntes alapon egyre több gazdának van már úgynevezett ökológiai gazdálkodási minősítése az EU-ban.
3. A mennyiségi korlátok megszüntetése (kvóták, területpihentetés), ezáltal a termelés növelésén keresztül az árak csökkentése, a versenyképesség javítása, nagyobb hozzájárulás a világ élelmezéséhez, a harmadik országok feszültségócainak enyhítéséhez. Erre valószínűleg csak 2007 után kerül sor, mivel a kvóták és az intervenciók felvásárlás addig fennmaradnak.

A fejlett országokban már a 70-es években rájöttek, hogy a tömegtermelés, az iparszerű tartás, a mértéktelen koncentráció a természetes környezetre károsan hatnak. Különösen az USA hatalmas sertés és baromfi telepei problematikusak ilyen szempontból. Egyre elemibb az igény, hogy át kell térni a természetes erőforrások hasznosítására, a fenntartható mezőgazdasági fejlődés megalapozásának érdekében.

Az EU agrárpolitikájának távlatai és középtávú költségvetése (Agenda 2000) is azt mutatja, hogy egyre inkább csökkennek a termelési

támogatások. Helyükbe a vidékfejlesztés és az integrált környezetvédelem preferálása lép. Ez számos korlátot állít az állattenyésztés elé. Egyre inkább számolni kell azzal is, hogy az élelmiszer biztonság a versenyképesség egyik meghatározó eleme lesz. (2, 56).

2.4.2. Az állattenyésztés szerepe az Európai Unióban

Az EU élelmiszergazdaságában az állattenyésztés fontos szerepet játszik. Jelentős legelő és abraktermő területeik kimondottan alkalmasak az állattenyésztésre, melynek tradíciói családokon belül öröklődnek. A magas életszínvonal velejárója az állati eredetű élelmiszerek nagyobb arányú fogyasztása. Az egy főre jutó tej, hús, stb. fogyasztás jelentősen meghaladja az elmúlt években visszaesett magyar fogyasztást. Az EU nemcsak a legnagyobb termelő számos termék esetében, de a legnagyobb exportőr is. Magyarországra irányuló kivitelét dinamikusan tudta növelni, mialatt importját csökkentette. Ebben szerepet játszik a közösségi preferencia elvének konzekvens alkalmazása. Magyarországnak elemi érdeke, hogy ennek a protekcionizmusnak a védőszárnyai alá kerülhessen. Bár ez a védelem egyre gyengülő tendenciát mutat a Világkereskedelmi Szervezet nyomása miatt, ennek ellenére az elkövetkezendő években még működni fog.

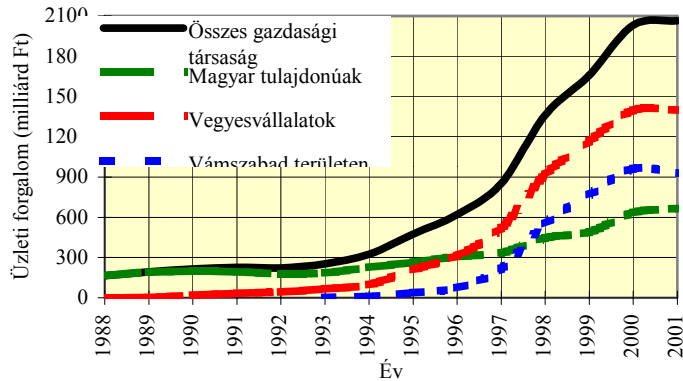
Állattenyésztési termékeink számára különösen fontos az EU tagságból adódó helyzet miszerint az oda szállítandó termékek többé nem minősülnek exportnak, semmiféle korlátozással nem találkozhatnak,

különösen, ha betartják a horizontális szabályozásból eredő kötelezettségeket.(13, 77)

Az állattenyésztés alapfeltétele a takarmánytermesztés. Célszerű, ha a gazdálkodó saját földjén tudja megtermelni állatállománya takarmányszükségletét. Az abrakfogyasztó ágazatok szükséglete ugyan a piacokon beszerezhető, de legalább az árakkal drágítja a takarmányozást, csökkenti a versenyképességet. A kérődzők zöldtakarmány szükséglete nem piacképes termék, ezért annak megtermelése fontos tényezőt jelent. Bérelt földön termelt takarmányok rontják a versenyképességet. Nem véletlen, hogy a tőke, pontosabban a befektetések szabadságának elve nem kérdőjelezhető meg az EU-ban. Aki állattenyésztésbe akar befektetni, többnyire ragaszkodik a saját földterülethez. Magyarországon a földtulajdon és földhasználat ilyen mértékű szétválása nem kedvez az állattenyésztésnek, különösen a szarvasmarha és juh ágazatnak (49, 56).

2.4.3. Győr-Moson-Sopron megye gazdaságának helyzete

A megye gazdaságának üzleti forgalma 1988-1993 között még folyó áron sem nőtt érzékelhetően, összehasonlító áron számítva pedig csökkenés figyelhető meg. (2. ábra)

Forrás: Vállalati mérlegbeszámolók 1988-1991, társasági adóbevallások 1992-2001

2. ábra GyMS-megye gazdaságának üzleti forgalma (folyó áron)

A gazdaság átalakulása, a piacok újrafelosztása a gazdaság megnövekedett számú szereplője között, valamint új piacok megszerzése ebben az időszakban a forgalom volumenének csökkenése mellett ment végbe. 1994-től az üzleti forgalom növekedése már meghaladta az infláció mértékét, azaz gazdasági élénkülés ment végbe. Ez a növekedés (ha a nemzetgazdasági ágak szempontjából vizsgáljuk a kérdést) 1996-ig egyértelműen a feldolgozóipar javára írható, elsősorban azáltal, hogy dinamikusan emelkedett az ipari termékek exportja. 2001-ben törés következett be az árbevétel növekedésében. A megye gazdaságának üzleti forgalma 2.064 milliárd Ft volt. Ez mindössze 1,7%-os növekedést mutat az előző évihez képest. Már 2000-ben is csökkent az üzleti forgalom növekedésének üteme az 1990-es évek második felében felmutatott értékhez képest, de akkor még a növekedés 22,5 % volt. A 2001. évre vonatkozó adat azonban gyakorlatilag stagnálást mutat.

A teljesítmény alakulásában nem azonos mértékben vettek részt a különböző tulajdonú gazdasági társaságok. Az 2.ábra szemléletesen mutatja, hogy a megye gazdaságának kilábalása a gazdasági válságból egyértelműen a részben vagy teljesen külföldi tulajdonú vállalatoknak (vegyes vállalatoknak) köszönhető.

1998 mind a hazai tulajdonú, mind a vegyes tulajdonú vállalatok esetében az elmúlt évek legdinamikusabb fejlődését eredményezte. Akkor a hazai tulajdonú gazdasági társaságok üzleti forgalma folyó áron 33,5%-kal emelkedett. A vegyes tulajdonú vállalatok üzleti forgalma pedig több mint kétszer olyan gyorsan, 76,4%-kal nőtt.

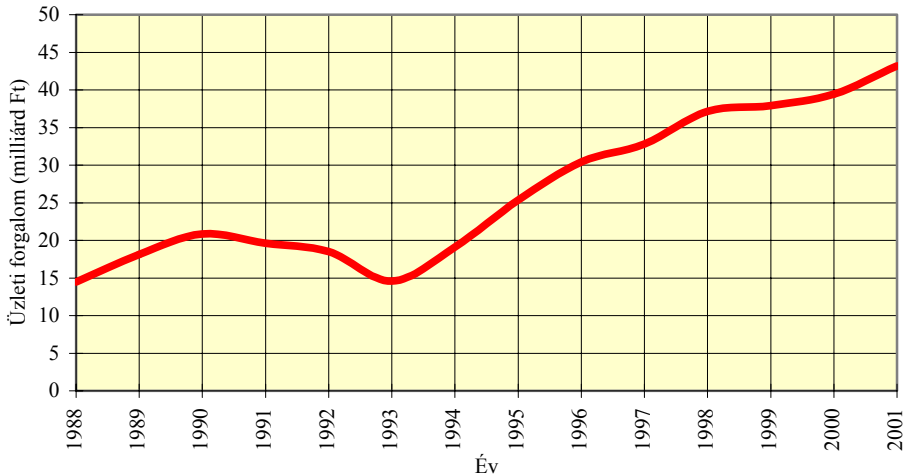
1999-ben a növekedési ütem lassulása mindegyik vállalatcsoportnál bekövetkezett. A hazai tulajdonú gazdasági társaságok üzleti forgalmának növekedése 11,4%-ot ért el. A vegyes vállalatok üzleti forgalma 37,6%-kal emelkedett. 2000-ben a hazai tulajdonú gazdasági társaságok üzleti forgalmának növekedése elérte a 29,6%-ot. A vegyes tulajdonú vállalatoké 19,5 % volt (a vámszabad területen működők nélkül pedig mindössze 8,7 %). Ismét a hazai tulajdonú vállalatok értek el gyorsabb növekedést (29,6 %), mint a nem vámszabad területen működő vegyes vállalatok. A vámszabad területen működő vegyes vállalatok üzleti forgalma 2000-ben 25,1%-kal haladta meg az előző évi szintet.

2001-ben tovább változott a helyzet. Az összes vállalat üzleti forgalma mindössze 1,7%-kal emelkedett. Ezen belül a hazai tulajdonú vállalkozások üzleti forgalmának növekedése 4,8 %, a vegyes tulajdonú vállalatoké 0,2%. Az üzleti forgalom növekedése mindegyik vállalati csoportban lassult, sőt a vámszabad területen működő társaságok

esetében egyenesen visszaesett. Viszont a növekedés dinamikájában 2001-ben – még ha az oly szerény is – a vámszabad területen kívüli vegyes vállalatok mutatták fel a legmagasabb növekedési ütemet.(49, 66)

2.4.4. Mezőgazdaság, vadgazdálkodás és erdőgazdálkodás helye a megye gazdaságában

A mezőgazdaság üzleti forgalma (folyó áron) az 1990-es évek elején – a felvásárlási árak növekedése mellett is – folyamatosan csökkent, mert a mezőgazdasági nagyüzemek átalakulásával a mezőgazdasági termelés is csökkent. A mezőgazdaság árbevétele mélypontját 1993-ban érte el. 1994-től a mezőgazdasági termelés stabilizálódása figyelhető meg. 1993-1996 között a folyó áron mért üzleti forgalom viszonylag gyorsan emelkedett. 1997-től lassúbb és gyorsabb növekedési szakaszok követik egymást. Ebben a periódusban az összes árbevétel növekedése alatta marad a termelői árak emelkedésének. 2000-ben sem volt kedvező a helyzet. 2001-ben ismét érzékelhetőbb (9,5 %-os) árbevétel növekedés tapasztalható.(3.ábra) (48,73, 49)

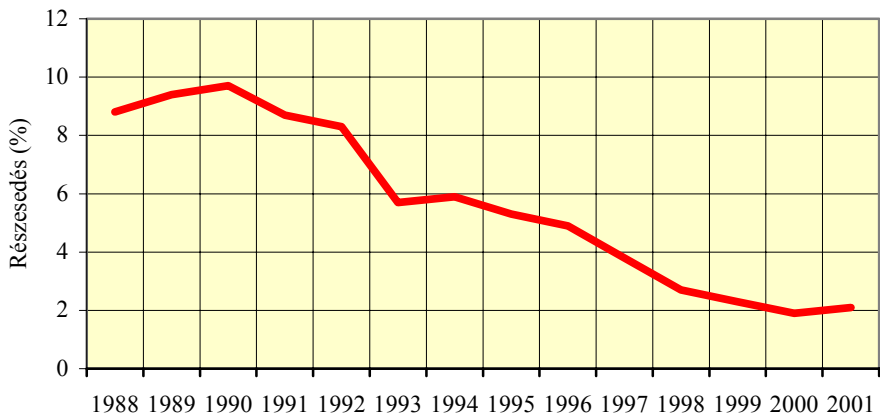

Forrás: Vállalati mérlegbeszámolók 1988-1991, társasági adóbevallások 1992-2001

3. ábra GY-M-S megye mezőgazdaságának üzleti forgalma (folyó áron)

Míg a megye gazdaságának egészében az üzleti forgalom 1988 és 2001 között 12,5-szeresére emelkedett, addig a mezőgazdasági termelésé mindössze a háromszorosára nőtt. Egyértelmű, hogy a mezőgazdaság növekedése lemaradt a gazdaság egészének fejlődése mögött, s így a mezőgazdaság veszített súlyából a megye gazdaságában. Ennek mértéke az 1980-1990-es évek fordulójától indult meg (1990-ben 9,7 % volt az 1988-as 8,8 %-kal szemben). Az 1980-as évek végén a gazdaság egészét (elsősorban az ipart) sújtó válság korábban következett be, mint a mezőgazdaságban. 1993 óta viszont az ipar (más nemzetgazdasági ágakkal együtt) kilábal a válságból, a mezőgazdaság azonban láthatóan nehezebben talál magára. Bár 1994-ben úgy tűnt, hogy megáll a mezőgazdasági termelés részarányának csökkenése, a megtorpanás csak átmeneti volt. 1995-óta részarányának csökkenése a megye gazdaságának

teljesítményéből tovább csökkent, egészen az ezredfordulóig. (4.ábra) A vizsgált időszakon belül 2000-ben volt a mélypont, 2001-ben kis mértékű emelkedés következett be -épp akkor, amikor a megye iparának növekedése megtorpant.(49,46)

Forrás: Vállalati mérlegbeszámolók 1988-1991, társasági adóbevallások 1992-2001

4. ábra A mezőgazdaság súlya GY-M-S megye gazdaságának teljesítményében

2.4.5. Az állattenyésztés szerkezete és az ezt befolyásoló tényezők Győr-Moson-Sopron megyében

A Nyugat-Dunántúli Régió három megyéje, s benne Győr-Moson-Sopron megye gazdaságilag az ország egyik legfejlettebb része. Különösen igaz ez a megállapítás az ipar-, a közlekedés és az idegenforgalom fejlettségére, de a mezőgazdasági termelés színvonala is jóval az országos átlag felett van. Ugyanakkor az is igaz, hogy az utóbbi 8-10 év

folyamán a mezőgazdasági ágazat súlya csökkent a nemzetgazdasági ágazatok sorában, amit a GDP-ből való részesedése és az ágazatban foglalkoztattak száma (aránya) is hűen tükröz. Különösen így van ez az állattenyésztésben, ahol 1997-ig a visszaesés (a létszám-, és termelés-csökkenés) az országos átlagot meghaladó. Az egyébként országosan kiemelkedő volumenű beruházásokból is elsősorban az ipar, az építőipar és az idegenforgalom részesedett nagyobb arányban. Ennek következtében a mezőgazdaságban (és ezen belül fokozottabban az állattenyésztésben) folyamatosan csökkent a foglalkoztatottak aránya és létszáma is.

A társadalmi-gazdasági rendszerváltást (1989) követően egészen 1997-ig az állatállomány folyamatos csökkenésének voltunk tanúi. Ennek a II. világháború időszakánál is nagyobb arányú – állatlétszám csökkenésnek legfőbb okai:

- a hazai élelmiszerfogyasztás csökkenése,
- az exportlehetőségek beszűkülése,
- a tulajdonformák megváltozása (privatizáció, kárpótlás),
- az ágazati jövedelmek csökkenése,
- finanszírozási nehézségek, stb.

Megyei szinten az előzőekben felsorolt tényezőkhez még feltétlenül oda kell sorolni azt a nagyon lényeges körülményt, hogy a – nem utolsó sorban külföldi tőkével megvalósuló – beruházások legfőképpen az iparban (ezen belül az élelmiszeriparban) és az idegenforgalomban valósultak meg. Ennek (is) köszönhetően a mezőgazdaság (az alapanyag-termelés) fokozatosan háttérbe szorult, veszített korábbi súlyából.(27)

A Megye agrárgazdasági potenciálját a kitűnő természeti erőforrások határozzák meg. A növénytermeléshez a táj kiváló termőhelyi adottságai, a domborzat, a klíma, a talaj és a hidrológiai viszonyok meghatározóan járulnak hozzá. A Megye agrár-ökológiai adottságai kedvezőbbek az ország más térségeinél, de még az EU-s átlagnál is.

A megye agrártermelésének jövőbeni fejlődési esélyei nagy mértékben a tulajdon-, és birtokstruktúrájának, a termelőalapok korszerűsítésének a termelés hatékonyságának, a helyes piaci stratégiák megválasztásának és a finanszírozási lehetőségeknek lesz a függvénye. (27)

3. ANYAG ÉS MÓDSZER

3.1. A kutatás környezete

A kisvállalkozások fejlesztésével, finanszírozásával kapcsolatos kutatások a Kisalföldi Vállalkozásfejlesztési Alapítvány (a továbbiakban: KVA) által biztosított keretek között folytak 1991- 2002 években. Az eltelt 10 év során számos kutatási program zajlott a Győr-Moson-Sopron megyei mezőgazdasági kisvállalkozásokra vonatkozóan. 1993-ban a KVA gondozásában „Mezőgazdasági megvalósíthatósági tanulmány”, majd 2001-ben „Mezőgazdasági forráskoordinációs program” készült. Az első esetben fejlesztési program került kidolgozásra a rendszerváltást követő időszakra, míg a forráskoordinációs program első sorban a mezőgazdasági vállalkozások finanszírozásával foglalkozott.

A kilencvenes évek során a KVA számos szakmai kiadvánnyal gazdagította a megyei agrárvállalkozók részére rendelkezésre álló szakirodalmat, amelyekben gyakorlati kérdésekre kerestek választ. A kiadványok mellett rendezvényeket és oktatási programokat is szerveztek.

A KVA 1993 óta foglalkozik kisvállalkozások finanszírozási kérdéseivel, nevezetesen a mikrohitel program bonyolításával. E tevékenységben belül adódott lehetőség a mezőgazdasági kisvállalkozások hitelezésének vizsgálatára.

3.2. Tanulmányutak, konferenciák tapasztalatainak felhasználása

A finanszírozással kapcsolatos kérdéseket számos belföldi és külföldi tanulmányút segítette, amelyeknek legfontosabb célja az anyaggyűjtés volt, de fontosak az ott szerzett tapasztalatok, a szakmai elképzelések megismerése is. Dániában és az USA-ban lehetőség adódott megismerni a helyi mezőgazdasági vállalkozások tevékenységét, különös tekintettel finanszírozási helyzetükre. Ausztriában tejtermelő gazdaságok példáján sikerült tanulmányozni több kisvállalkozás működési feltételeit, gazdálkodási (finanszírozási) helyzetét.

A hazai tapasztalatszerzés fő gerincét a Magyarországon működő megyei vállalkozói központjainak mezőgazdasági témakörben szervezett rendezvényein való részvétel, valamint a mikrohitelzéssel kapcsolatos tapasztalataik megismerése jelentette.

3.3. Adatgyűjtés, adatfeldolgozás

A szakirodalom feldolgozása során nagy hangsúlyt kapott a mezőgazdasági vállalkozások rendszerváltást követően kialakult helyzetének vizsgálatával foglalkozó kutatások, elemzések feldolgozása. Az Irodalomjegyzékben szereplő publikációkból, tanulmányokból a magyar mezőgazdasági kisvállalkozások hitelezésével, finanszírozásával kapcsolatos problémák megismerésére, elemzésére nyílt lehetőség.

A makrogazdasági környezet bemutatásához szükséges adatok a KSH rendszeresen megjelenő kiadványaiból származnak. Az Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet statisztikai és elemző kiadványai, valamint

a Kisvállalkozás-fejlesztési Intézet éves jelentései hasznos információval szolgáltak a kisvállalkozások helyzetének elemzéséhez.

Az európai uniós csatlakozásra felkészítő pályázatok bemutatásához a Delegáció és a Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány kiadványai szolgáltak alapul.

Az értekezésben szereplő törvények, rendeletek, naprakész anyagai a KERSZÖV CD- Joganyagtáraiból származnak.

A mezőgazdasági kisvállalkozások megyén belüli helyzetének elemzése a SWOT- analízis módszerével készült.

A „Saját Vizsgálatok” fejezethez a mezőgazdasági hitelek és támogatások alakulásának bemutatásához több évre kiterjedő adatgyűjtés folyt. A hiteleken belül a KVA mikrohitel programjának elemzése szolgáltatta a legfontosabb információkat. A hitelezéssel kapcsolatos országos adatok a Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítványtól-, a megyeiek pedig a Megyei Vállalkozói Központokból származnak. A kutatás alatt folyamatosan gyűjtött adatok számítógépes adattárolón kerültek rendszerezésre. A táblázatok döntő többsége MS EXEL formátumban készült.

A mezőgazdasági támogatások vizsgálatához az FVM kiadványai mellett az FVM megyei szervezete és a Megyei Területfejlesztési Tanács adatai is felhasználásra kerültek. A kapott adatok rendszerezése és értékelése ugyancsak a számítógépes program segítségével történt.

Az állattenyésztéssel foglalkozó kisvállalkozások gazdálkodásának elemzéséhez az adatokat az APEH Győr-Moson-Sopron Megyei

Kirendeltsége biztosította. Az adatok, az egyéni vállalkozások jövedelemadó bevallásai alapján (1998-2001) kerültek gyűjtésre, majd a feldolgozást statisztikai módszerrel történt.

A Kisvállalkozói hitelekhez biztosított garanciák elemzéséhez az adatok az Agrár-Vállalkozási Hitelgarancia Alapítványtól származnak, feldolgozásuk MS-Excel program segítségével történt.

3.4. Kérdőíves felmérés

A mezőgazdasági tevékenységet végző kisvállalkozások helyzetének minél alaposabb átvilágítása céljából kérdőíves felmérés készült Győr-Moson-Sopron megyében. A kérdőívben a 6. Mellékletben található kérdések szerepeltek. Főbb kérdéskörök:

- a vállalkozás indításának körülményei;
- a vállalkozás fő tevékenységi köre, volumene, árbevétele;
- külső forrás bevonása a vállalkozásba, hitelek, támogatások;
- egyéni vélemények megismerése fontosabb agrárkérdésekben.

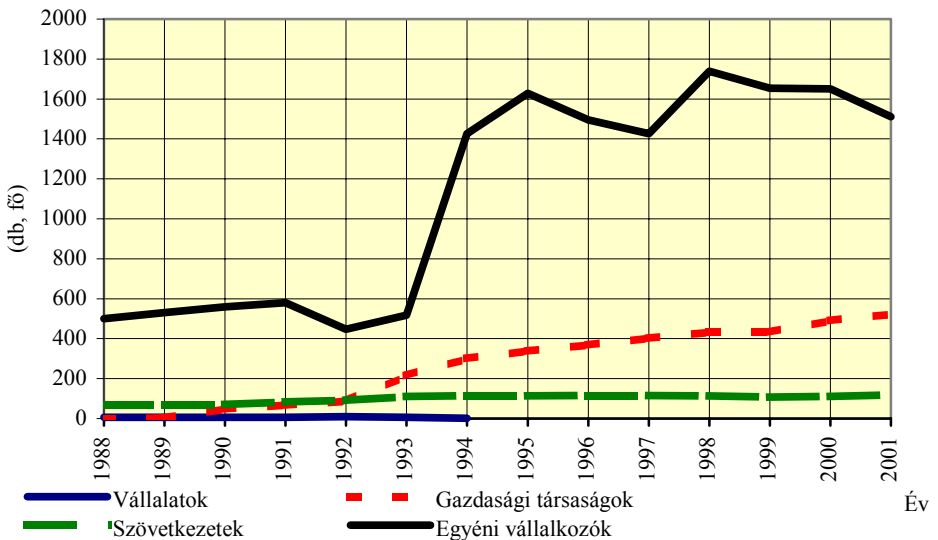
A vizsgálat időpontja: 2000-2001. A helyszíni adatfelvételezést 200 gazdálkodó esetében a falugazdászok végezték. Az interjúalanyok kiválasztása véletlenszerűen történt, a falugazdászok helyismeretére és szakmai tapasztalataira alapozva.

Az adatok értékelése számítógépen történt, a matematikai statisztika alkalmazásával.

4. SAJÁT VIZSGÁLATOK ÉS AZOK EREDMÉNYEI

4.1. Győr-Moson-Sopron megye mezőgazdaságának átvilágítása, különös tekintettel az állattenyésztéssel foglalkozó kisvállalkozásokra.

A mezőgazdasági termelés átalakulásában a termelők szervezeti struktúrájának és a tulajdonviszonyoknak a gyökeres megváltozása játszotta a vezető szerepet.

Forrás: KSH Győr-Moson-Sopron megyei Igazgatósága: Győr-Moson-Sopron megye statisztikai évkönyve 1988-2001.

5. ábra A mezőgazdasági vállalkozások számának alakulása

A mezőgazdasági szövetkezetek száma az 1980-1990-es évek fordulóján nem változott, azóta a számuk hol emelkedik, hol csökken. Végso soron 2001-ben 66,2 %-kal több vállalkozás működött, mint 1998-ban (szétválások, új típusú szövetkezetek alakulása eredményeképpen). A gazdasági társaságok száma folyamatosan emelkedett (részben az átalakulások, részben az új társas vállalkozások alapítása révén). 2001-ben 522 mezőgazdasági termeléssel foglalkozó gazdasági társaság volt a megyében, míg 1988-ban egy sem (az 5.ábrán a mezőgazdasági szövetkezetek külön kerültek feltüntetésre, nem szerepelnek a társas vállalkozások között). Az egyéni vállalkozások száma 1991-ig kis mértékben emelkedett, majd 1992-ben visszaesett. 1994-ben tapasztalható egy erőteljes növekedés részben azért, mert a kárpótlással megkapott földeken a kárpótoltak egyéni vállalkozásba kezdtek, részben azért, mert a mezőgazdasági bérlők kezdtek vállalkozásba, az egyéni tulajdonba került földek bérlésével. A 2001-es év a mezőgazdasággal foglalkozó egyéni vállalkozások számának csökkenését hozta. Végso soron a KSH adatai alapján 2001-ben háromszor annyi mezőgazdasági egyéni vállalkozó volt a megyében, mint 1988-ban.

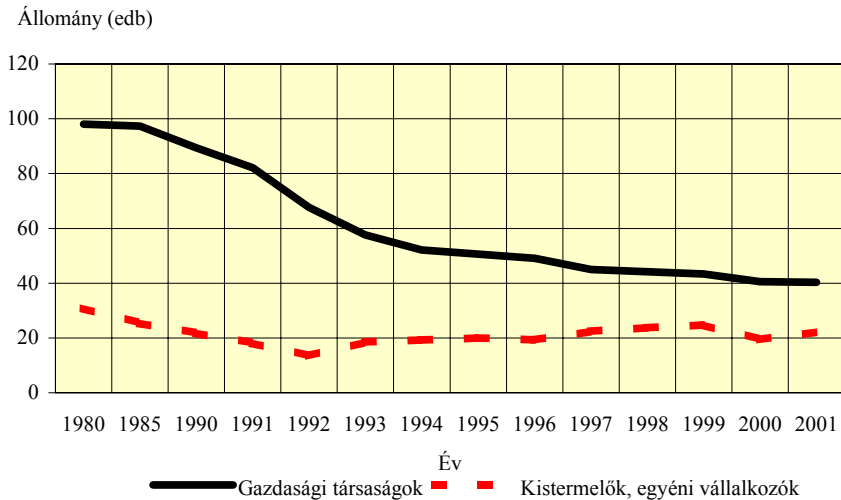
4.1.1. Az állatállomány alakulása

A megye szarvasmarha-állománya közel egy évtizedes folyamatos csökkenés után 1998-ban növekedett (összesen 300 darabbal). A növekedés a gazdasági társaságoknál és az egyéni gazdálkodóknál (kistermelőknél) következett be, eközben a szövetkezetekben a szarvasmarha-állomány tovább csökkent. 1998-ban további négy

szövetkezet hagyott fel a szarvasmarha-tartással, így az év végén már csak 56 szövetkezetben foglalkoztak ezzel az állatfajjal. Az egyéni gazdálkodóknál annak ellenére növekedett az állatlétszám, hogy időközben többen felhagytak a szarvasmarha-tartással. Az év végén számba vett 2600 egyéni gazdálkodó átlagosan 9 szarvasmarhát tartott. A tehénlétszám 30 ezer db volt, 1500 darabbal több, mint 1997 végén. Ha mérsékelten is, de a tehénlétszám a szövetkezetekben is emelkedett.

A megyében 2001-ben 62.500 szarvasmarhát tartottak számon. Az állomány 64,5 %-át a társas vállalkozások, 35,5 %-át az egyéni vállalkozások tartották. Fontosnak tartom megemlíteni, hogy 1980-ban a szarvasmarha állomány 128.900 db volt a megyében, aminek 76,0 %-át az akkori szövetkezetek és állami gazdaságok, 24,0 %-át az akkori kistermelők tartották. Két évtized alatt az állomány a felére csökkent, miközben a szarvasmarha-tartásban a családi gazdaságok szerepe megnőtt. (6.ábra)

Forrás: Megyei statisztikai évkönyvek (1988-2001)

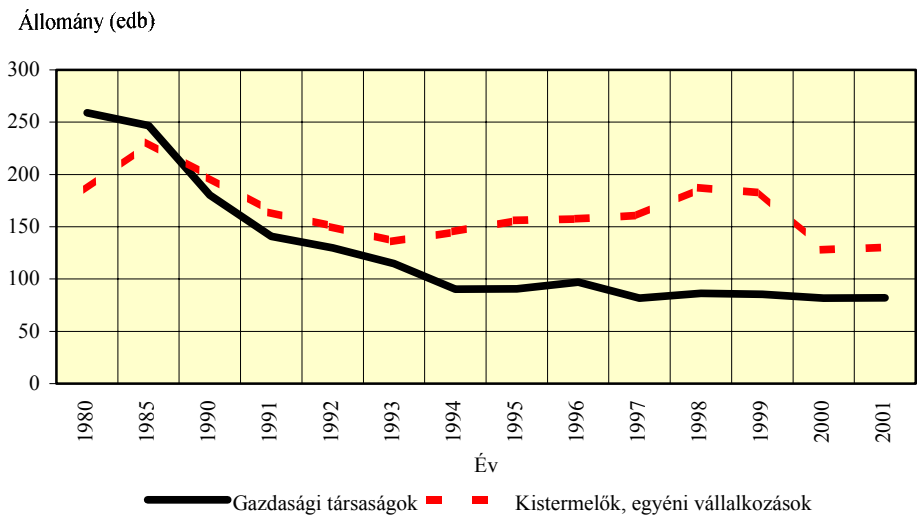
6. ábra A szarvasmarha-állomány létszámának alakulása

Részletesebben vizsgálva az eltelt két évtizedet azt tapasztaljuk, hogy a szarvasmarha állomány létszáma csökkenő, alapvetően a társas vállalkozásokban tartott állomány csökkenése miatt. Ez a csökkenés az 1990-es évek első felében volt különösen erőteljes, az 1990-es évek második felében és az ezredfordulón a csökkenés üteme folyamatosan mérséklődött. A családi gazdaságokban nevelt szarvasmarhák száma az 1980-1990-es évek fordulóján szintén csökkent, majd kis hullámzással, de észrevehetően emelkedett. Az ezredfordulón is hol csökkenést, hol növekedést tapasztalhattunk.

A sertésállomány együttes növekedése 31 ezer db volt 1997-hez képest. A kisvállalkozók szerepe a sertéstartásban egyre meghatározóbb, arányuk megközelítette a 70%-ot. A megyében közel 17 ezer családi gazdaságban

foglalkoznak sertéstartással, ezekben az átlagos létszám meghaladta a 10 db-ot. Figyelmet érdemel az anyakoca-állomány növekedése. 1998-ban 800-zal többen foglalkoztak anyakoca-tartással, mint az előző évben.

A megyében 2001-ben 215.500 sertést neveltek. Az állomány 61,4 %-át egyéni vállalkozások, 38,6 %-át pedig gazdasági társaságok tartották. Összehasonlításképpen: 1980-ban a sertésállomány 444.400 db volt, aminek 58,3 %-át az akkori társas vállalkozások, 41,7 %-át pedig az akkori családi gazdaságok nevelték.

7. ábra A sertésállomány létszámának alakulása

Két évtized alatt a sertésállomány is a felére csökkent, s már 1990 óta az állomány több mint fele a családi gazdaságokban nevelkedett, megnövelve ezzel az egyéni gazdálkodók amúgy is jelentős súlyát a sertésnevelésben. A társas vállalkozások tulajdonában lévő sertések száma erőteljesen csökkent az 1990-es évek közepéig, azóta többé-kevésbé stagnál az állomány. A családi vállalkozásoknál tartott sertések

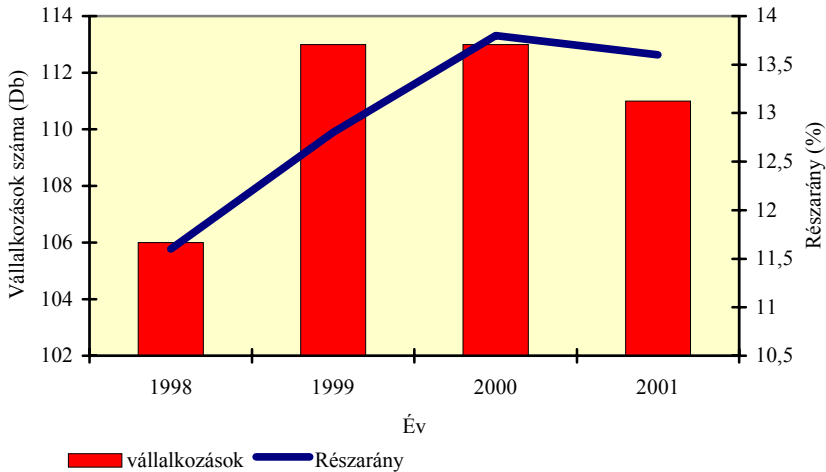
száma az 1985-ös csúcspont után csökkent, az 1990-es években alapvetően stagnált, az 1990-es évek végén emelkedett, amit az ezredfordulón számottevő visszaesés követett.(7.ábra)

A 6-7. ábrákon látható, hogy az állattartó családi gazdálkodók szerepe az állattenyésztésben az 1990-es évek végére alakult ki. Ezért ezeknek az állattenyésztő kisvállalkozásoknak a gazdálkodását ebben az időszakban (1998-2001. években) célszerű részletesebben is vizsgálni.

4.1.2. Állattenyésztő kisvállalkozások gazdálkodásának vizsgálata

A vizsgált négy év során nem változott lényegesen azoknak az állattenyésztő családi kisvállalkozásoknak a száma, amelyek a megyében egyéni vállalkozási formában végzik tevékenységüket. Együttes számuk az 1998-as 106 -ról 1999-2000-re 113-ra emelkedett, majd 2001-ben 111-re csökkent. Részarányuk az összes mezőgazdasági egyéni vállalkozó között sem változott lényegesen, az 1998-as 11,6 %-ról 2000-re 13,8 %-ra emelkedett, majd 2001-ben 13,6 %-ra csökkent. (8. ábra)

A továbbiakban az állattenyésztéssel foglalkozó kisvállalkozásoknak azt a szegmensét vizsgáljuk, amelyik egyéni vállalkozói igazolvánnyal árutermelő családi vállalkozásként működik.

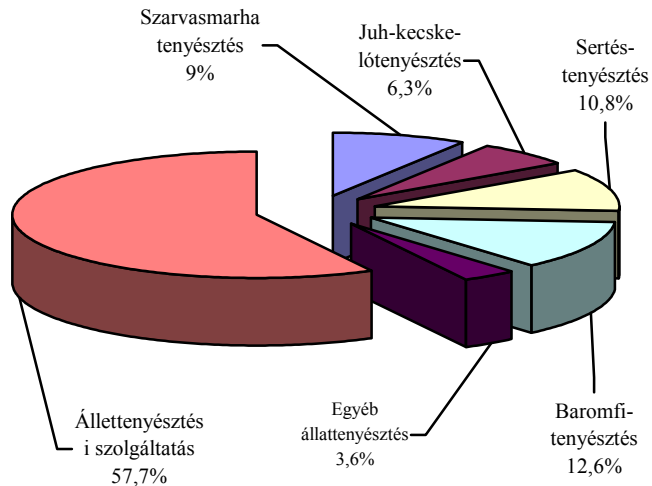
Forrás: Egyéni vállalkozók 1998-2001 évi személyi jövedelemadó bevallásai (APEH)

8. ábra Az állattenyésztéssel foglalkozó egyéni vállalkozások száma

2001-ben az állattenyésztő kisvállalkozók 80,2 %-a főállású egyéni vállalkozóként foglalkozott állattenyésztéssel. 16,2 %-uk munkaviszony mellett, jellemzően teljes munkaidős munkaviszony mellett tartott állatokat, és az állattenyésztő kisvállalkozók 3,6 %-a volt nyugdíjas.

Az állattenyésztő gazdaságok szakosodását 2001-ben a 9. ábra szemlélteti.

Érdemes megjegyezni, hogy 1998-ban még az összes állattenyésztéssel foglalkozó egyéni vállalkozások 82,1 %-át alkották az állattenyésztési szolgáltatásokkal foglalkozók, ez az arány 2001-re 57,7%-ra csökkent.

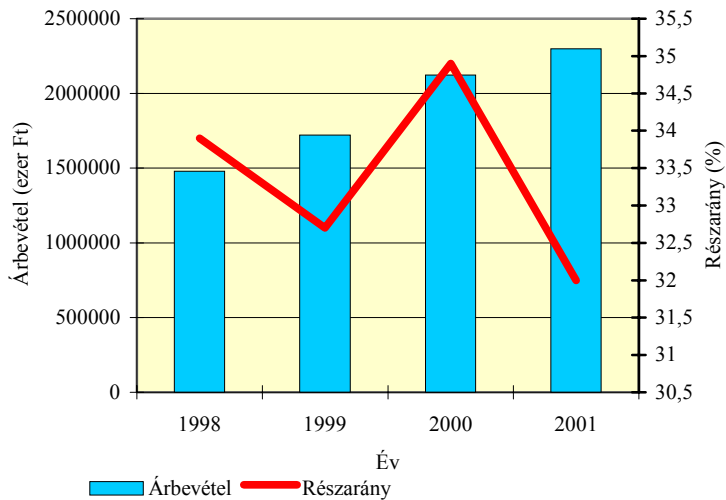

Forrás: Egyéni vállalkozók 2001 évi jövedelemadó bevallásai (APEH)

9. ábra Az állattenyésztő egyéni vállalkozások megoszlása 2001-ben

1998-2001 között – miközben az állattenyésztő egyéni vállalkozások száma nem változott erőteljesen (mindössze 4,7 %-kal nőtt) - alaposan átrendeződött a gazdaságok tevékenység szerinti összetétele. A szarvasmarha tenyésztők száma két- és félszeresére, a juh-, kecske- és lótenyésztőké 75,0 %-kal, a sertés-tenyésztőké a négyszeresére, a baromfitenyésztőké 180,0 %-kal, az egyéb állattenyésztők aránya pedig egyharmadával növekedett 1998-hoz képest. Ugyanakkor az állattenyésztési szolgáltatásokkal foglalkozóké több mint egynegyedével csökkent (a bázisindex 73,6 %).

Az állattenyésztő kisvállalkozások árbevétele 2001-ben 2,3 milliárd Ft volt. Ez a megyében az összes mezőgazdasággal foglalkozó gazdálkodó árbevételének 32%-át teszi ki. A vizsgált négy évben az állattenyésztésből származó árbevétel átlagosan egyharmados részarányt képvisel a megye mezőgazdaságának összes árbevételéből. (10. ábra)

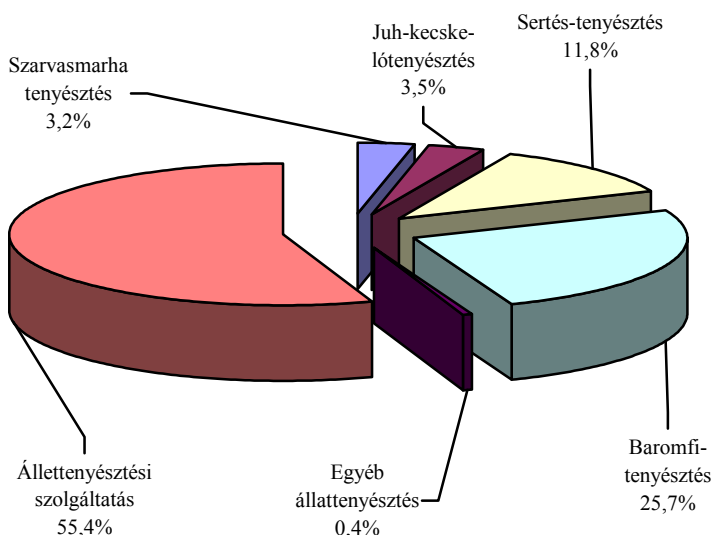

Forrás: Vállalkozók 1998-2001 évi személyi jövedelemadó bevallásai. (APEH)

10. ábra Állattenyésztő kisvállalkozások árbevétele

Az évek során eltérően alakult az állattenyésztő kisvállalkozások árbevételének változása. Folyó áron számolva 1999-ben 16,3 %-os, 2000-ben 23,4 %-os és 2001-ben 8,3 %-os volt az árbevétel növekedése. Ha összehasonlítjuk ezeket az értékeket a megye mezőgazdasága egészének fejlődésével, akkor azt tapasztaljuk, hogy az állattenyésztők

által elért árbevétel-növekedés 1999-ben és 2000-ben többszörösen felülmúlta a megyei átlag értéket (amely 2,1 %, illetve 4,0 % volt). 2001-ben viszont megfordult a helyzet, a megyei összes árbevétel-növekedés volt a magasabb (9,4 %). Az arányok megfordulásában fontos szerepe volt annak, hogy a családi kisvállalkozásokból származó vágómarha- és vágósertés értékesítés érezhetően visszaesett, sokkal nagyobb mértékben, mint az állattenyésztő gazdasági társaságok esetében. Emellett a vágómarha felvásárlási ára is lényegében változatlan maradt (mindössze 0,9 %-kal nőtt az előző évihez képest). (11. ábra)

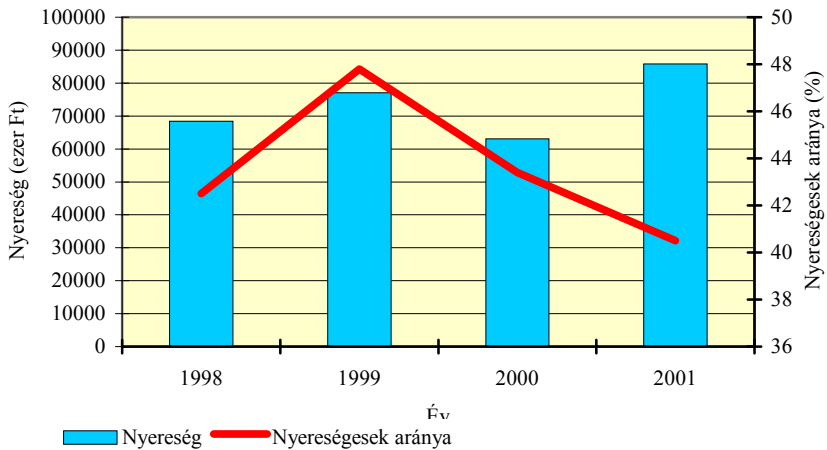

Forrás: Egyéni vállalkozók 2001. évi jövedelemadó bevallásai (APEH)

11. ábra Állattenyésztő kisvállalkozások árbevételének megoszlása 2001-ben

4.1.3. Állattenyésztő kisvállalkozások nyeresége

Az állattenyésztő családi vállalkozások nyeresége 1998 és 2001 között ingadozott. Így 1999-ben 12,7 %-kal, 2001-ben 36,0 %-kal emelkedett, ezzel szemben 2000-ben 18,2 %-kal csökkent az előző évihez viszonyítva. 1999-ben úgy emelkedett a realizált nyereség tömege, hogy közben növekedett a nyereséges vállalkozások száma is, 2000-ben úgy csökkent a nyereség, hogy közben csökkent a nyereséges vállalkozások száma is. 2001-ben viszont a nyereséges vállalkozások számának csökkenése mellett növekedett a nyereség tömege (vagyis ebben az évben az egy vállalkozásra jutó nyereség is nőtt). A nyereség tömege 2001-ben 25,3 %-kal haladta meg az 1998-as szintet.

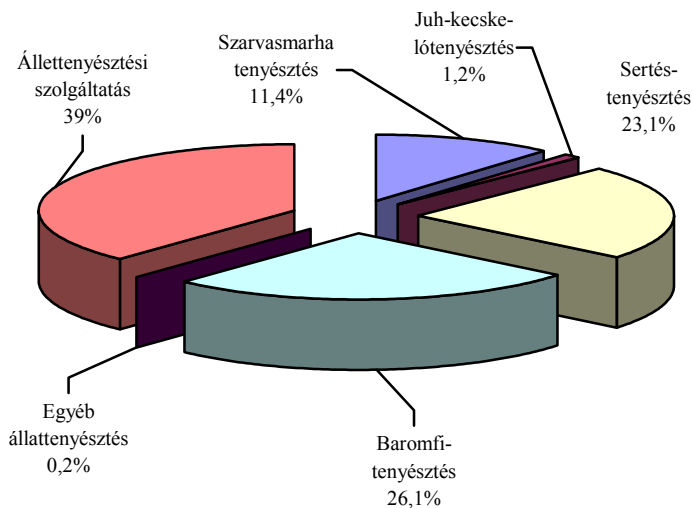

Forrás: Egyéni vállalkozók 1998-2001. évi jövedelemadó bevallásai

12. ábra Állattenyésztő nyereséges kisvállalkozások aránya

A nyereséges vállalkozások aránya az összes vállalkozáshoz viszonyítva 40 és 48 % között mozgott a vizsgált négy évben. 1999-ben emelkedett, 2000-ben és 2001-ben csökkent a nyereséges vállalkozások aránya az előző évihez viszonyítva. 2001-re a nyereséges vállalkozások aránya az 1998-as szint alá csökkent. (12-13. ábra)

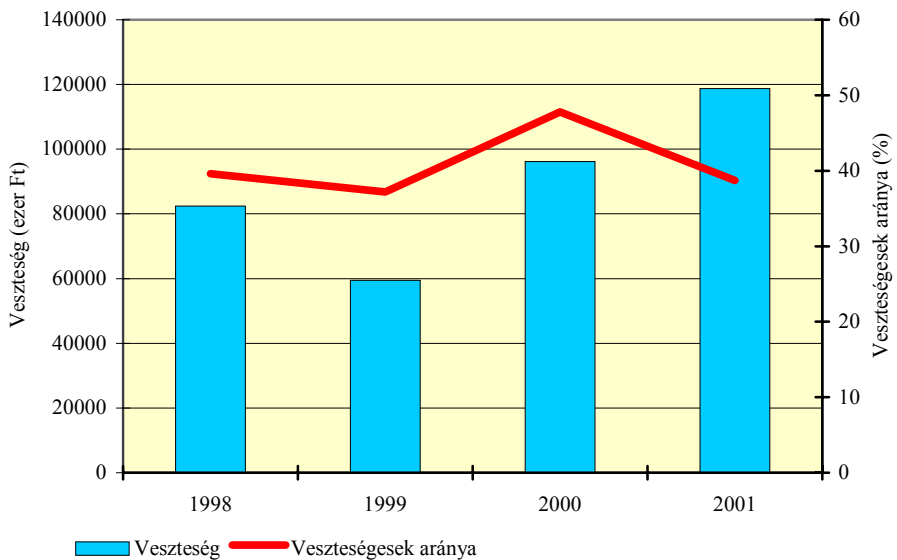
Forrás: Egyéni vállalkozók 2001. évi jövedelemadó bevallásai

**13. ábra Állattenyésztő kisvállalkozások nyereségének megoszlása
2001-ben**

4.1.4. Állattenyésztő kisvállalkozások vesztesége

A vállalkozások vesztesége 1998 és 2001 között csak 1999-ben csökkent 27,9%-kal. A csökkenés úgy következett be, hogy nem változott a veszteséges vállalkozások száma – vagyis a fajlagos veszteség is csökkent. 2000-ben és 2001-ben egyaránt emelkedett az állattenyésztő

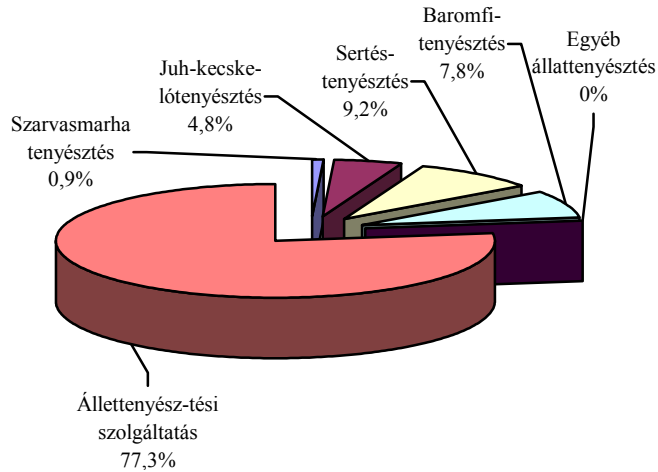
vállalkozások vesztesége (61,8%-kal, illetve 23,5%-kal. 2000-ben a veszteséges állattenyésztő vállalkozások száma 28,6%-kal nőtt – vagyis a veszteség növekedése egyaránt származott a veszteséges vállalkozások számának és az egy vállalkozásra jutó veszteségnek a növekedéséből. 2001-ben a veszteséges vállalkozások száma 20,4%-kal csökkent.

Forrás: Vállalkozók 1998-2001 évi jövedelemadó bevallásai

14. ábra Állattenyésztő veszteséges kisvállalkozások aránya

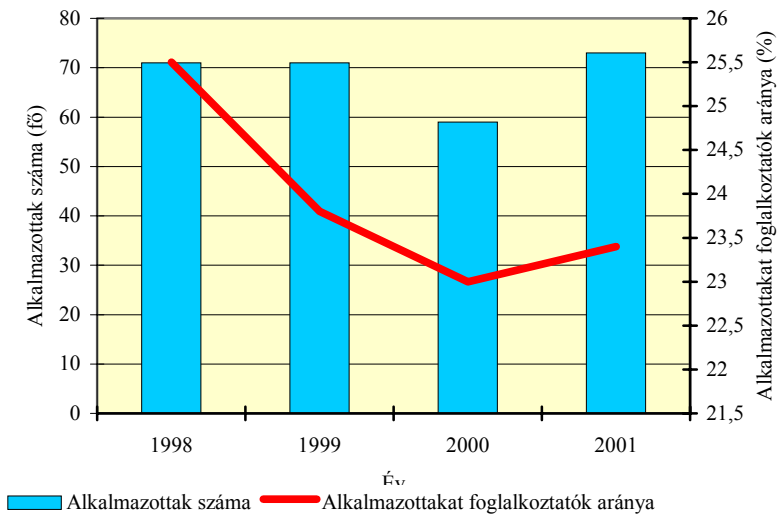
A veszteséges vállalkozások aránya az összes vállalkozáshoz viszonyítva 40- 50 % között ingadozott a vizsgált négy évben. 1999-ben csökkent, 2000-ben emelkedett, majd 2001-ben ismét csökkent a veszteségesek aránya az előző évihez viszonyítva. Így 2001-re a veszteséges vállalkozások aránya valamivel az 1998-as szint alá csökkent. (14-15. ábra)

Forrás: Vállalkozók 2001 évi jövedelemadó bevallásai

15. ábra Állattenyésztő kisvállalkozások veszteségének megoszlása
2001-ben

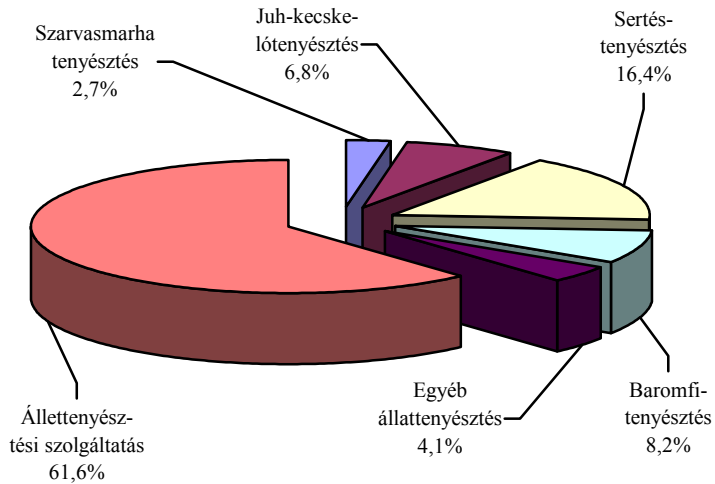
4.1.5. Állattenyésztő kisvállalkozások alkalmazottai

Forrás: Vállalkozók 1998-2001 évi jövedelemadó bevallásai 1998-2001

16. ábra Állattenyésztői kisvállalkozások alkalmazottai

Az állattenyésztő kisvállalkozásokban foglalkoztatott alkalmazottak száma meglehetősen stabil képet mutat 1998 és 2001 között. Leszámítva a 2000-es évet (amikor kisebb az érték) az alkalmazottak száma stabilan 71-73 fő. Az alkalmazottakat foglalkoztató vállalkozások aránya az összes állattenyésztő kisvállalkozás számához viszonyítva szűk határok között (23,0 % és 25,5 %) között ingadozik. 1998 és 2000 között ez az arányszám csökkent, 2001-ben viszont kis mértékben emelkedett. (16-17. ábra)

Forrás: Vállalkozók 2001 évi jövedelemadó bevallásai

17. ábra Állattenyésztő kisvállalkozások alkalmazottainak megoszlása

5. táblázat

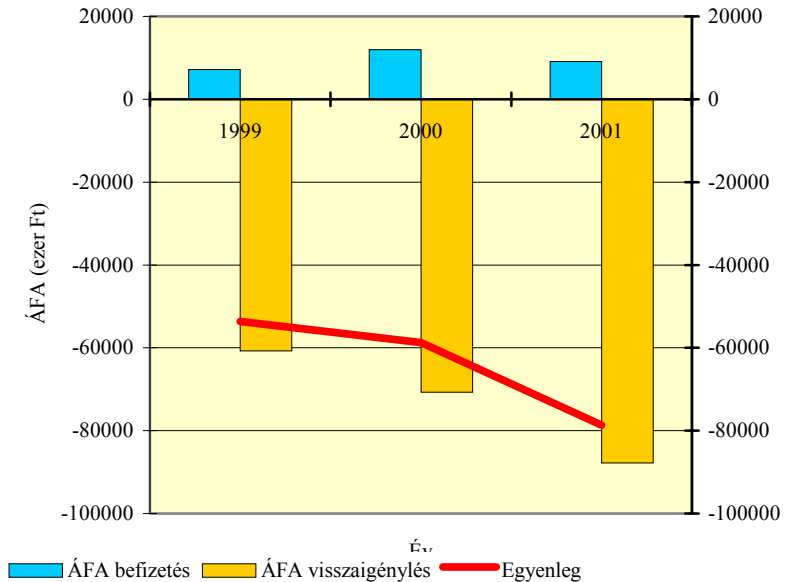
Alkalmazottak foglalkoztatása az egyes szakágazatokon belül

Szakágazat	Alkalmazottat foglalkoztatók aránya (%)	Átlagos alk. létsz. (fő)
Szarvasmarha	10	2
Juh, kecske, ló	28,6	2,5
Sertés	100	3
Baromfi	28,6	1,5
Egyéb	25	3
Szolgáltatás	70,3	3,2

Forrás: Vállalkozók jövedelemadó bevallásai 1998-2001

Az adatokból úgy tűnik, hogy a sertésenyésztéshez feltétlenül szükség van segéderőre, s hogy az állattenyésztési szolgáltatások több mint kétharmada nem csak foglalkoztat alkalmazottakat, de egyúttal itt a legmagasabb az egy vállalkozásra jutó alkalmazottak száma. (5. táblázat)

4.1.6. Állattenyésztő kisvállalkozások költségvetési kapcsolatai

Forrás: Vállalkozók jövedelemadó bevallásai 1998-2001

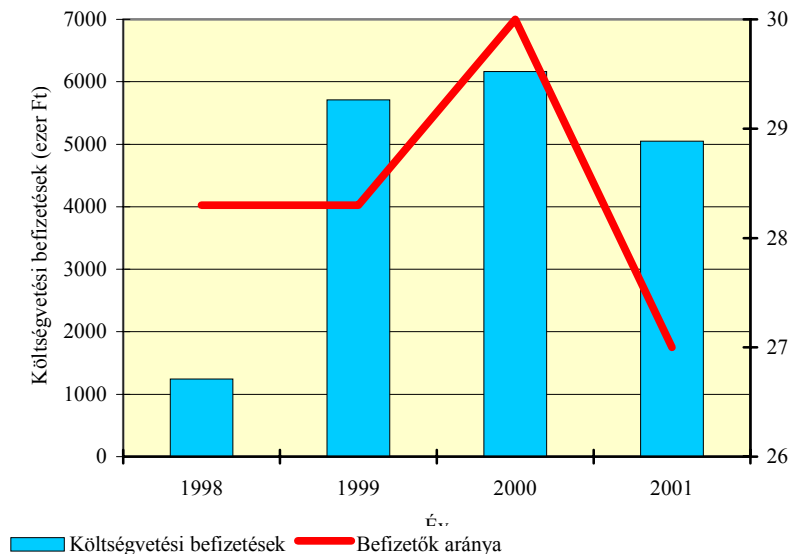
18. ábra Állattenyésztő kisvállalkozások ÁFA-elszámolásának alakulása

Az állattenyésztő kisvállalkozások által fizetett általános forgalmi adó 2000-ben több, 2001-ben kevesebb volt az előző évinél. 2001-ben a befizetés 27,9 %-kal haladta meg az 1999-es szintet. Ugyanakkor a visszaigényelt forgalmi adó egyrészt többszörösen meghaladta a befizetéseket, másrészt összege évről-évre emelkedett. 2001-ben a visszaigényelt összeg 44,5 %-kal volt több mint 1999-ben. (18. ábra)

Az állattenyésztő kisvállalkozók mindhárom vizsgált évben nettó visszaigénylők voltak, s a visszaigénylési többlet folyamatosan emelkedett. A nettó visszaigénylés 2001-ben 46,7 %-kal volt több mint

1999-ben. A költségvetési kapcsolatoknak ez a tendenciája az állattenyésztő kisvállalkozások számára folyamatosan pozitív egyenleget hozott.

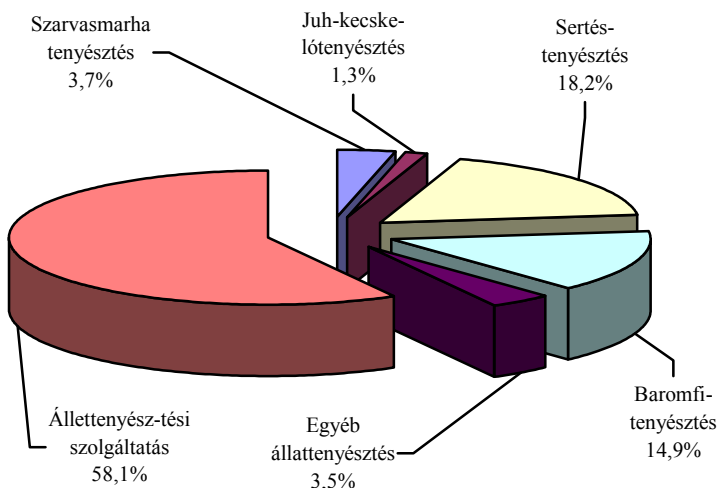
Az állattenyésztő kisvállalkozások általános forgalmi adón kívüli költségvetési befizetései 1999-ben nagy, 2000-ben kisebb mértékben haladták meg az előző évi szintet, és 2001-ben csökkentek. Az állattenyésztő vállalkozások 27-30 %-a fizetett be különböző címen adót a költségvetésnek a vizsgált években. Az összes mezőgazdasági kisvállalkozó költségvetési befizetései mintegy egynegyede (1998-ban 20,6 %-a, 1999-ben 23,6 %-a, 2000-ben 26,6 %-a és 2001-ben 24,8 %-a) származott az állattenyésztő kisvállalkozásoktól. (19. ábra)

Forrás: Vállalkozók jövedelemadó bevallásai 1998-2001

19. ábra Állattenyésztő kisvállalkozások költségvetési befizetései (%)

Az egyes ágazatokhoz tartozó állattenyésztő kisvállalkozások a 20. ábra szerint részesültek a költségvetési befizetésekből:

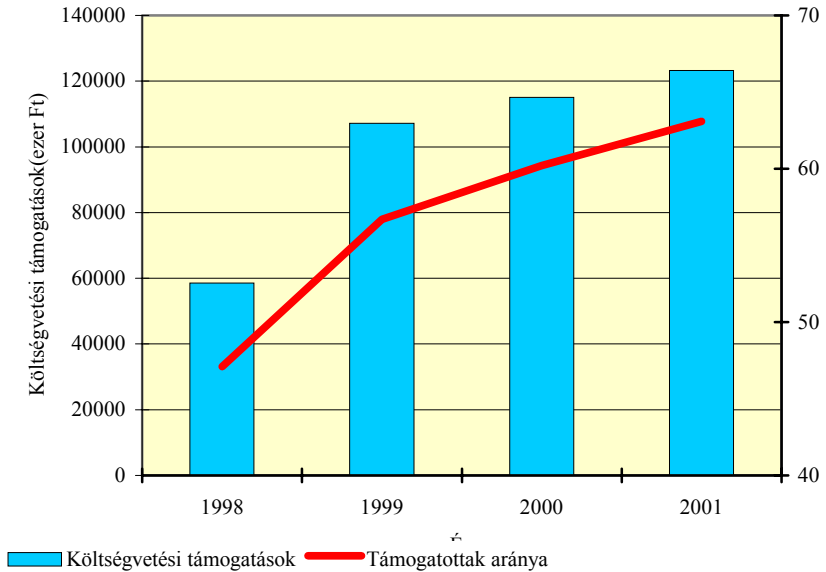
Forrás: Vállalkozók jövedelemadó bevallásai 2001

20. ábra Állattenyésztő kisvállalkozások költségvetési befizetőinek aránya(%) 2001-ben

Az állattenyésztő vállalkozások költségvetési támogatása 1999-ben nagy, 2000-ben és 2001-ben kisebb mértékben haladta meg az előző évi szintet. Az állattenyésztő vállalkozások 47-63 %-a kapott különböző címen költségvetési támogatást a vizsgált években. Az összes mezőgazdasági kisvállalkozás költségvetési támogatásának mintegy egynegyede (1998-ban 26,2 %-a, 1999-ben 33,5 %-a, 2000-ben 24,7 %-a és 2001-ben 24,1 %-a) származott az állattenyésztő kisvállalkozásoktól. Látható, hogy az állattenyésztés támogatásból való részesedése 1999-ben kiugróan magas

volt a többi vizsgált év mutatójához képest, s összességében a támogatásból való részesedés csökkenő tendenciájú. (21. ábra)

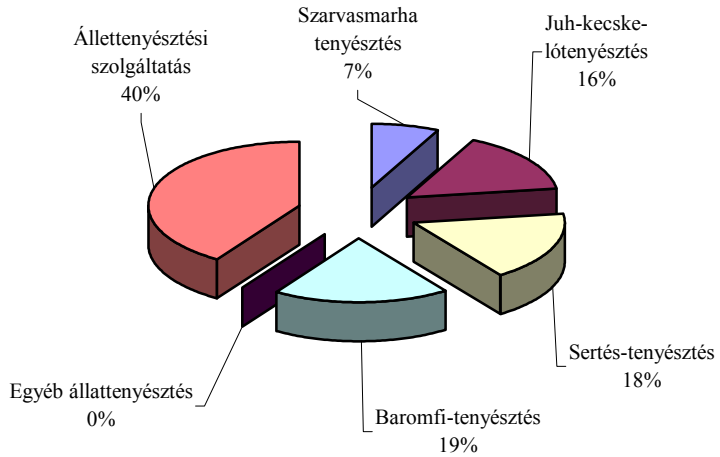

Forrás: Vállalkozók jövedelemadó bevallásai 2001

21. ábra Állattenyésztő kisvállalkozások költségvetési támogatottak aránya (%) 2001-ben

Egyértelműen megállapítható, hogy a költségvetési támogatások minden évben nagyságrenddel meghaladták a költségvetési befizetések összegét, vagyis az állattenyésztő kisvállalkozások egyértelműen támogatottak. Ha összevetjük a támogatások és befizetések különbözetét, akkor azt is megállapíthatjuk, hogy ez összegében magasabb az ágazatban képződött nyereségnél.

Az egyes szakágazatokhoz tartozó állattenyésztő kisvállalkozások a 22. ábra szerint részesültek a költségvetési támogatásokból:

Forrás: Vállalkozók jövedelemadó bevallásai 2001

22. ábra Állattenyésztő kisvállalkozások költségvetési támogatásának megoszlása 2001-ben

4.2. A területfejlesztési célelőirányzat felhasználása a megyében

A megyei szintű fejlesztési alapok közül a vállalkozói réteg legnagyobb érdeklődése az ezredforduló éveiben a Területfejlesztési Tanács döntési hatáskörében lévő Területfejlesztési Cél Előirányzat (a továbbiakban: TFC) iránt mutatkozott. Erre a támogatásra belföldi székhelyű jogi

személyek és jogi személyességgel nem rendelkező szervezetek, egyéni vállalkozók, illetve magyarországi állandó lakhellyel rendelkező személyek pályázhatnak. A kiírásnak megfelelően erre az alapra pályázatot nyújthatnak be az állattenyésztéssel foglalkozó kisvállalkozók is, függetlenül attól, hogy tevékenységüket milyen jogi keretek között folytatják.(7. melléklet)

A mezőgazdaság fejlesztése szempontjából kiemelten támogatottak a kedvezményezett térségeken belüli beruházások, valamint a kistermelők önszerveződésén alapuló értékesítési, feldolgozó, közös gépbeszerzési fejlesztések, beruházások. A pályázatot kiírók ettől a támogatási formától az agrárintegrációk elősegítését és a hátrányos helyzetű települések felzárkózását várják. Az 1998-2001 évi adatok alapján megállapítható, hogy a területfejlesztési források odaítélésekor egyértelmű hátrány Győr-Moson-Sopron megye viszonylagos fejlettsége, mivel a megyei támogatási keret csak töredéke a hátrányosabb helyzetben lévő megyékben felosztható keretnek.

A mezőgazdaság részesedése a TFC-ből

1998-2000 során a Megyei Területfejlesztési Tanács (a továbbiakban MTT) hatáskörében 527 és fél millió forint állt a terület-, illetve vidékfejlesztési pályázatok támogatására. Ebből az összegből a mezőgazdasági pályázatokra 100.182 eFt került, amely 20%-os részesedés a támogatási portfólióban. Ezt az összeget 36 mezőgazdasági vállalkozás nyerte el állattenyésztésre, növénytermesztésre, valamint élelmiszeripari termékfeldolgozásra és mezőgazdasági gépbeszerzésre.

A MTT teljes pénzkerete ebben az időszakban 1.644.900 eFt amely magába foglalja a céljellegű decentralizált előirányzat, a területi kiegyenlítő támogatás, valamint a területfejlesztési (1999-ben a vidékfejlesztési) célelőirányzat összegeit is. Ezek közül az agrárvállalkozók csak ez utóbbira pályázhattak.

A MTT által figyelembe vett prioritások a támogatások odaítélése során a következők:

- illeszkedés Győr-Moson-Sopron megye fejlesztési programjához, azon belül a gazdasági bázis fejlesztését célzó agrárfejlesztési programhoz;
- a megyei kistérségek és települések által támogatott agrárfejlesztések, összekapcsolva a munkahelyteremtéssel, valamint a munkahely megtartásával;
- egyéb korábbi hiányosságok községekben felmerült intézkedésekre érett feladatok megoldását is célzó, népességmegtartó munkaerő-piaci feszültségek oldását célzó pályázatok támogatása;
- a megye és kistérségei hagyományainak fenntartását, piaci lehetőségeinek fokozását célzó, innovatív jellegű támogatások (pl. ültetvénytelepítés és helyi élelmiszer feldolgozás, mezőgazdasági gébeszerzés, a kiemelt borvidékeken pincefejlesztések).

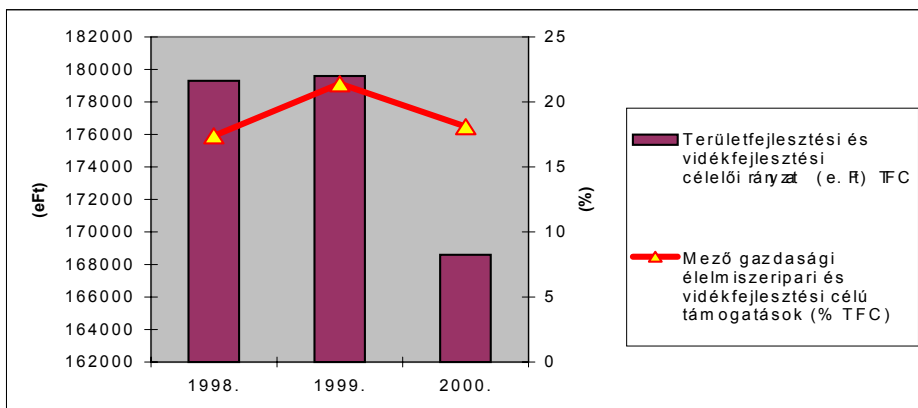
A 89/2001. (VI:15) Kormányrendelet szerint 2001-ben a megyei TFC keret 132 millió forint, amely 22%-kal kevesebb, mint a megelőző év felosztható kerete. További hátrány a mezőgazdasági vállalkozások számára, hogy a MTT döntési prioritásai között előkelő helyet foglal el az új munkahely teremtésének támogatása, a mezőgazdaság azonban nem tartozik a magas foglalkoztatottsággal bíró ágazatok közé. (23.ábra)

A pályázat beadási időpontja a nyár közepére esett, amikor csak nehezen lehetett elérni a különböző ügyintézési helyeket az okmányok beszerzésére. Ugyancsak problémás a nyári hónapokban hitelígérvényt szerezni a kiegészítő források biztosítása érdekében.

Ha a 2001-ben felosztható teljes keretösszeget vizsgáljuk a beadott és formailag megfelelőnek minősített 40 pályázat tükrében, akkor az egy pályázatra jutó 3.3 millió forint átlagos keret a legtöbb esetben nem biztosítja az elvárt 30 %-os támogatási mértéket.

A beadott 40 pályázat közül 16 vállalkozás tevékenysége kapcsolódott a mezőgazdasághoz, túlnyomóan a kertészet és a különböző tevékenységekhez kapcsolódó mezőgazdasági gépvásárlás szerepelt pályázati célként. Állattenyésztés korszerűsítéséhez mindösszesen hárman nyújtottak be pályázatot, célként munkahelyteremtést megjelölve.

A leggyakrabban alkalmazott forráskombináció a gépbeszerzési,- és a területfejlesztési támogatások kapcsolása egy kedvezményes kamatozású hitellel. Amennyiben a megkívánt fedezet nem állt rendelkezésre, úgy az Agrár-Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány támogatását is igénybe lehetett venni.

Forrás:MTT

23. ábra A mezőgazdaság részesedése a TFC-ből

Érdeemes a pénzüsszegeken túl a támogatott pályázatok számát is áttekinteni, hisz ezek az elnyert összegek nagyságával együtt adhatnak pontos képet a pályázó vállalkozásokról. (6. táblázat.) A mezőgazdasági pályázatok száma kedvezőbb képet mutat a ténylegesen elnyert összegeknél. Az összes támogatott pályázat 9,7%-a volt mezőgazdasági az 1998-2000-ig terjedő időszakban. Ez alatt az időszak alatt a Területfejlesztési célú pályázatokra beadott pályázatok 33,3%-a agrár célú volt, 1998-ban ez az arány elérte az 50%-ot. Ez tükrözi a mezőgazdasági kisvállalkozások jelenlegi helyzetét. Ez a vállalkozói kör csak kis projektek végrehajtására képes vállalkozni, mivel az elvárt saját erőt nem tudja vállalni, továbbá a területfejlesztési pályázatok alapfeltételeként megkívánt munkahelyteremtés olyan terhet róna az agrárvállalkozókra, melyek veszélyeztetnék a működőképességüket, a likviditásukat tovább rontaná.

6. táblázat

A Győr-Moson-Sopron MTT által nyújtott mezőgazdasági és vidékfejlesztési célokra kifizetett**támogatások:**

Év	Termelő vállalkozások ágazati besorolása	Vállalkozás profilja	Támogatás formája	Támogatás összege e.Ft	Pályázatok száma
1998.	Állattenyésztés	Termelő	Vissza nem térítendő	5.500	3
	Élelmiszeripari termék-feldolgozás	Feldolgozó	Vissza nem térítendő	6.300	2
	Egyéb (gépbeszerzés, pincefejlesztés)	Termelő-feldolgozó	Vissza nem térítendő	19.407	9
	Összesen			31.207	14
1999.	Állattenyésztés	Termelő	Vissza nem térítendő	-	-
	Növénytermesztés (ültetvény)	Termelő	Vissza nem térítendő	407	2
	Élelmiszeripari termék-feldolgozás	Termelő	Vissza nem térítendő	34.230	6
	Egyéb (gépbeszerzés, pincefejlesztés)	Termelő	Vissza nem térítendő	3.857	1
	Összesen			38.494	9

6. táblázat folytatása

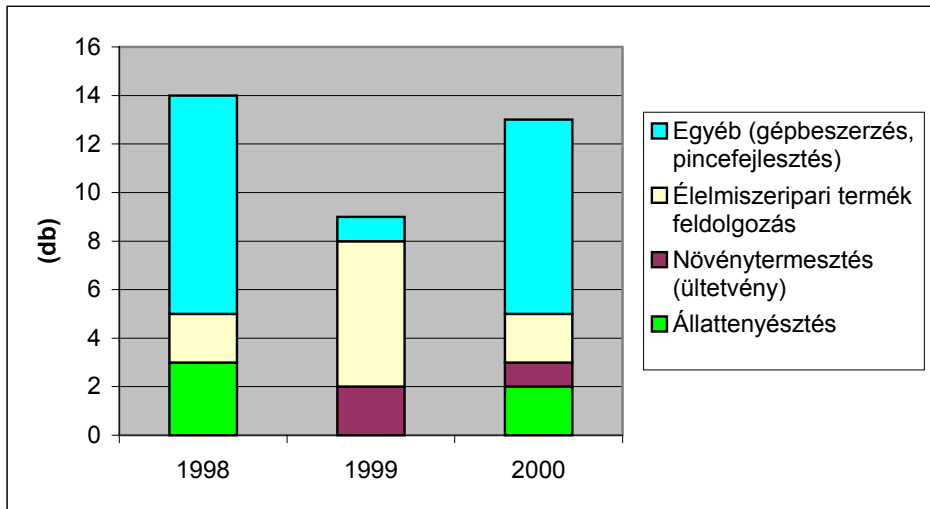
A Győr-Moson-Sopron MTT által nyújtott mezőgazdasági és vidékfejlesztési célokra kifizetett támogatások:

Év	Termelő vállalkozások ágazati besorolása	Vállalkozás profilja	Támogatás formája	Támogatás összege e.Ft	Pályázatok száma
2000.	Állattenyésztés	Termelő	Vissza nem térítendő	5.579	2
	Növénytermesztés (ültetvény)	Termelő	Vissza nem térítendő	391	1
	Élelmiszeripari termék - feldolgozás	Termelő	Vissza nem térítendő	12.000	2
	Egyéb (gépbeszerzés, pincefejlesztés)	Termelő	Vissza nem térítendő	12.511	8
	Összesen			30.481	13
Mindösszesen			100.182	36	

Az agrár- és élelmiszeripari vállalkozások a 6. táblázatban bemutatott arányban vették ki részüket a területfejlesztési pályázatokból. A részarányuk alacsony, de a leírt okok némi magyarázatot adnak erre. Az elnyert pályázatokból a mezőgazdaság tényleges részesedése jóval alacsonyabb, mint amennyit a táblázat adatai mutatnak. Mindhárom vizsgált évben az élelmiszeripari-, illetve a borászati fejlesztések adták a támogatások jelentős részét. (24.ábra) A hagyományosnak mondható mezőgazdasági termelés (állattenyésztés és szántóföldi növénytermesztés) aránya rendkívül alacsony.

A területfejlesztési pályázatok esetében megállapítható, hogy az agrárvállalkozások nem tudják vállalni a pályázati feltételeket. A megoldás olyan speciális kiírás lehetne, amely figyelembe venné a mezőgazdasági kisvállalkozások helyzetét, jövedelemtermelő képességét. Egy mezőgazdasági gépfejlesztési beruházás elérheti a 10-20 millió Ft-ot is, amihez nem feltétlenül kell, munkahelyteremtésnek társulnia. Az ilyen fejlesztésekhez 1-2 fő felvételére adódik lehetőség, ami csupán 1,5 –3 millió Ft-os támogatást jelenthet.

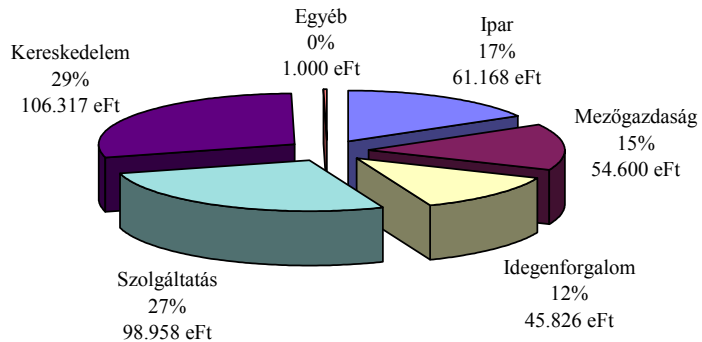
Forrás:MTT

24.ábra Az állattenyésztés támogatásának aránya a TFC-n belül

4.3. A mezőgazdaság részvétele a mikrohitel programban Győr-Moson-Sopron megyében

A Győr-Moson-Sopron megyei-HVK 1993 őszén kapcsolódott be az országos Mikrohitel Programba. Az első hat év adatait elemezve megállapítható, hogy a mikrohitel iránt érdeklődők száma közel azonos, mint más megyékben, ami évente 200-250 között változik. A mikrohitel felső határának alacsony összege miatt az érdeklődők száma a vizsgált két utolsó évben (1998-1999) csökkent. A pályázatot benyújtott vállalkozások száma 1999 októberéig megközelíti a 770-et, aminek 13 %-a nem ment át a hiánypótláson, így a Mikrohitel Bizottság elé csak 679 hitelkérelem került. A benyújtott kérelmek jól előkészítettek, megfeleltek a Mikrohitel Szabályzat előírásainak, az előterjesztő

menedzser által a helyszínen ellenőrzött vállalkozást képviseltek. Ennek következtében a kérelmek 83%-a került elfogadásra. Az elfogadott pályázatok között a mezőgazdasági vállalkozások aránya 15%. A nemzetgazdasági ágazatokat figyelembe véve a legjobb arányt a szolgáltatások (27%), valamint a kereskedelem (29%) esetében tapasztaltunk. (25. ábra)

Forrás: Kisalföldi Vállalkozásfejlesztési Alapítvány

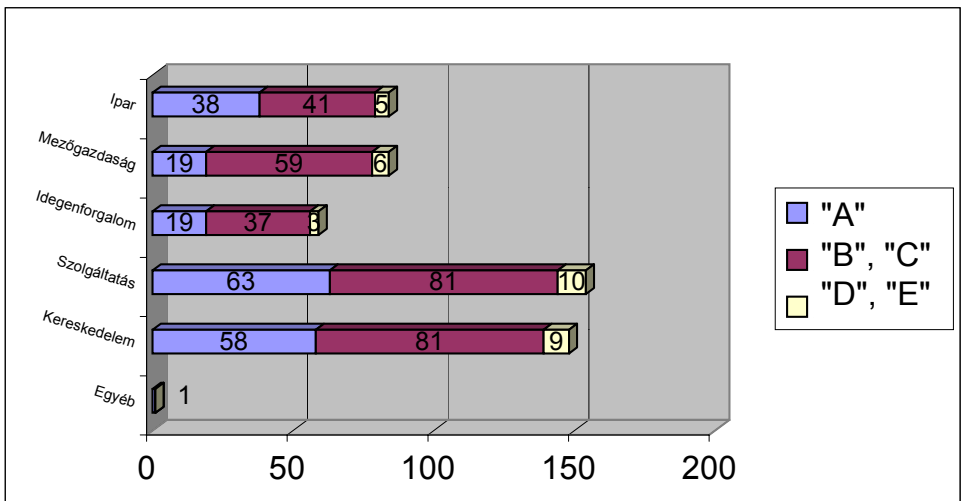
25. ábra A folyósított hitelek megoszlása ágazatonként és a folyósított összegek szerint, Győr-Moson-Sopron megyében

A visszafizetések tekintetében Győr-Moson-Sopron megye jobb statisztikával bír, mint amilyen az országos átlag. A folyósított hitelek

SAJÁT VIZSGÁLATOK ÉS AZOK EREDMÉNYEI

75%-a problémamentes, és csak a 6%-ának van 180 napnál hosszabb lejárt tartozása 1999. októberében (26. ábra).

	Folyósított		"A" minősítés		B, C minősítés		D, E minősítés	
	db		db	%	db	%	db	%
Ipar	84		38	45%	41	49%	5	6%
Mezőgazdaság	84		19	23%	59	70%	6	7%
Idegenforgalom	59		19	32%	37	63%	3	5%
Szolgáltatás	154		63	41%	81	53%	10	6%
Kereskedelem	148		58	39%	81	55%	9	6%
Egyéb	1		1	100%	0	0%	0	0%
összesen	530		198		33		299	

Forrás: Kisalföldi Vállalkozásfejlesztési Alapítvány

26. ábra A nemzetgazdaság szektorainak részvétele a minősítési kategóriákban

Az átdolgozott mikrohitel program vizsgálata 2000-2001-ben

A program irányításával, ellenőrzésével megbízott MVA-ra egyre nagyobb nyomás nehezedett a program továbbfejlesztése érdekében. Az alacsony felső értékhatár, valamint a hosszadalmas ügyintézés miatt a kisvállalkozók körében a mikrohitel 2000-re sokat veszített népszerűségéből. Komoly gondot okozott a programgazdának a megyei HVK egyenetlen tevékenysége, a rossz hitelkérelmek arányának növekedése. Emiatt 2000-ben a mikrohitelprogramot megújították, feltételrendszerét átalakították. Az új mikrohitel program kritériumrendszerének főbb pontjai:

- a pályázónak nem lehet kifizetetlen tartozása és tiszta kölcsönfelvevői múlttal kell rendelkeznie;
- rendelkeznie kell az üzletvitelhez szükséges készséggel és képesítéssel;
- rendelkeznie kell az igényelt hitelösszegnek legalább 20 %-át kitevő saját erővel;
- a vállalkozás által foglalkoztatott alkalmazottak száma nem haladhatja meg a kilenc főt;
- a vállalkozás éves forgalma legfeljebb 100 millió forint lehet;
- a vállalkozásnak más bank felé nem lehet lejárt hiteltartozása, a cég nem állhat sem csőd, sem felszámolás, sem végelszámolás hatálya alatt.

A mikrohitel felső határa 2000 július 1-től 3MFt, 2001 október 1-től pedig 6 MFt, amiből forgóeszköz finanszírozására az igényelt összeg fele adható.

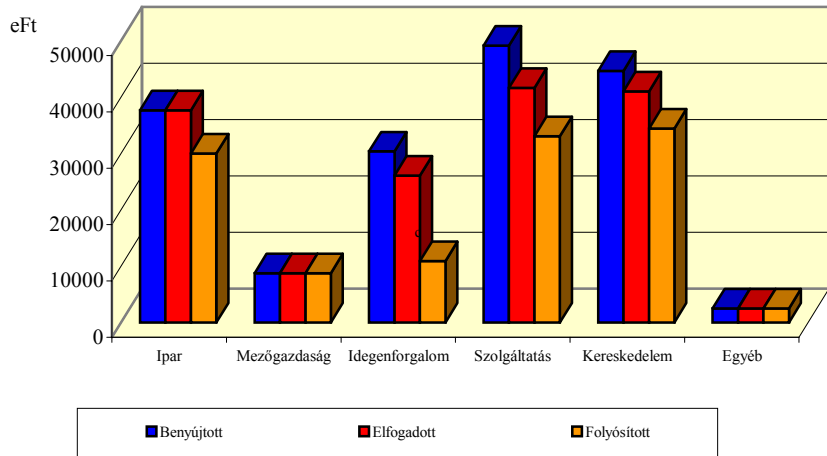
A futamidő hat hónaptól három évig terjedhetett, majd a 6 MFt felső határral 5 évre emelkedett. A pályázó kérésére hat hónap türelmi idő adható.

A hitelt a HVK Mikrohitel Bizottsága fedezet mellett nyújtja, a biztosítéknak a hitelösszeg 1,1- 2,5-szeresét kell fedeznie.

Ugyanaz a vállalkozás legfeljebb háromszor kaphat hitelt a mikrohitelprogram keretében. A második és harmadik hitel csak akkor hagyható jóvá, ha a vállalkozás továbbra is megfelel a feltételeknek és az előző hitel törlesztése során a visszafizetés előírás szerűen zajlott.

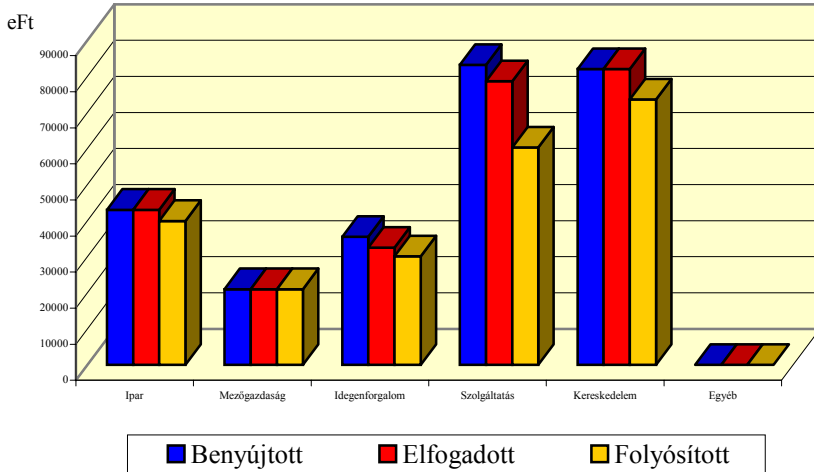
A 2000-ben bekövetkezett változások hatására a KVA gyakorlatában egyre gyakoribb a visszatérő mikrohitel ügyfél.

A hitelezési adatok 2000- 2001-ben a 27-28. ábra szerint alakultak GYMS megyében.

Forrás:KVA

27. ábra A mikrohitel ágazatonkénti megoszlása 2000-ben

Forrás:KVA

28. ábra A mikrohitel ágazatonkénti megoszlása 2001-ben

2000-ben a KVA mikrohitel programjára 96 vállalkozás 173 mFt értékben nyújtott be kérelmet. Ebből a mezőgazdasági kisvállalkozások aránya 6%.(27.ábra)

2001-ben ugyanerre a programon belül 101 vállalkozás igényelt hitelt 264,6 mFt értékben. Itt a mezőgazdasági kisvállalkozások aránya 8%.(28.ábra)

4.4. Agrár-Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány szerepe a finanszírozásban

2001-ben az országos éves mennyiséghez hasonlóan Győr-Moson-Sopron megyében is megnőtt a garanciavállalások száma, a korábbi 30-ról 100-ra emelkedett. Ezzel párhuzamosan nőtt a garantált hitel összege, 1 114 mFt-ra ugyanakkor nem nőtt az átlagos garantált hitelösszeg (11 141 eFt).

7.táblázat

A garanciák számának és összegének megoszlása GYMS megyében

<i>év</i>	<i>Gar.hitel összege, eFt</i>	<i>Átlagos gar. hitel, eFt</i>	<i>Garancia vállalások száma,db</i>
1998	325 972	12 073	27
1999	234 953	7 579	31
2000	373 846	9 838	38
2001	1 114 118	11 141	100

Forrás:AVHA

Az állattenyésztéssel foglalkozó kisvállalkozások adatait a 8.táblázat tartalmazza. A vállalt garanciák száma portfólióján belül az állattenyésztés részaránya 11- 17% között változik a vizsgált négy évben. Az átlagos garantált hitelösszeg nagysága hasonló más ágazatéhoz. (8-15 mFt)

8. táblázat

Az állattenyésztéssel kapcsolatos hitelgaranciák számának és összegének megoszlása GYMS megyében

<i>Év</i>	<i>Garantált hitel eFt</i>	<i>Átlagos garantált hitel eFt</i>	<i>Garanciák száma,db</i>
1998	45 000	15 000	3
1999	41 269	8 254	5
2000	79 585	15 917	5
2001	137 298	8 076	17

Forrás: AVHA

A gazdálkodási forma szerinti megoszlásról a garanciák számáról és összegéről a 9. táblázat adatai tájékoztatnak. 2001-ben a legtöbb esetben az őstermelőként és egyéni vállalkozási formában gazdálkodók kaptak garanciát.

9. táblázat

A garanciák számának és összegének megoszlása vállalati forma szerint GYMS megyében

eFt

<i>Év</i>		<i>1998</i>		<i>1999</i>		<i>2000</i>		<i>2001</i>
<i>Gazd-i forma</i>	<i>db</i>	<i>Össz.</i>	<i>Db</i>	<i>Össz.</i>	<i>db</i>	<i>Össz.</i>	<i>Db</i>	<i>Össz.</i>
Egyéb					2	9 775	2	30 210
Egyéni Váll.	9	28 467	13	44 750	17	66 268	25	123 253
Bt	1	4 764			1	15 000	3	21 310
Kft	3	54 500	4	103 000	9	240 366	22	525 673
RT	1	30 000					2	52 980
MG.szöv.	10	204 178	5	73 153	1	32 000	22	316 886
Ósterm.	3	4 064	9	14 050	8	10 437	24	43 806
Összesen	27	325 973	31	234 953	38	373 846	100	1 114 118

Forrás:AVHA

4.5. A kisvállalkozások gazdálkodásának vizsgálata kérdőíves felméréssel

A felmérés segítségével általános képet kívántunk kapni a mezőgazdasági kisvállalkozások helyzetéről, - különös tekintettel az állattenyésztési tevékenységet végző kisvállalkozásokra – Győr-Moson-Sopron megyében .

A vizsgálat a megye egész területére kiterjedt, amely során 200, mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdálkodót kerestek fel a kérdezőbiztosok.

A felmérést falugazdászok végezték abból a megfontolásból kiindulva, hogy helyismeretük, szakmai tudásuk hozzájárulhat a felmérés sikeréhez.

Az interjúalanyok, mezőgazdasági kisvállalkozók kiválasztása véletlenszerűen történt, de alapvető szempont volt az egész megye lefedettsége. Megyén belül kiemelt térségek: Sokoróalja, Pannonhalma és környéke, Rábaköz, Tóköz, Sopron, és Mosonmagyaróvár környéke.

A felméréseket 1999-2000-ben végeztük el. (A kérdőívet a 5.sz. melléklet mutatja be.)

A kérdőív az alábbi főbb témaköröket tartalmazza:

- a mezőgazdasági tevékenységet végző kisvállalkozás általános jellemzése (a vállalkozás indulásával, tevékenységi körével, jogi formájával kapcsolatos információk);
- a kisvállalkozás árbevételének, beruházási tevékenységének bemutatása;
- idegen tőke vállalkozásba történő bevonása (hitelek, támogatások, garanciák).

4.5.1. A vizsgált vállalkozások általános jellemzői

A megkérdezettek 92%-ának vállalkozása 4 évnél idősebb, ezen belül 75% 6 évnél korábban kezdte tevékenységét.(10. táblázat).

10. táblázat

A vállalkozások kor szerinti megoszlása

<i>Életkor</i>	<i>Mennyiség (db)</i>
1-5	37
6-10	142
11-15	12
16-20	4
21-25	2
26-30	3
31-	0

Forrás: Saját vizsgálat

Több éve működő, nem kezdő vállalkozások adják a válaszadók döntő többségét. Mivel a termőföldek privatizációja – a felmérés időszakára - gyakorlatilag befejeződött, a földterületeket ezek a vállalkozások használják évek óta, ezért új, kezdő vállalkozások nehezen, vagy egyáltalán nem tudnak termőföldhöz jutni. Ha valamely vállalkozás abbahagyja mezőgazdasági tevékenységét, a területeket nem új vállalkozás veszi át, hanem a már működő vállalkozások veszik bérbe. Kivételt képeznek, a tőkeerős (általában külföldiek által alapított) gazdasági társaságok, amelyek a földhasználatért lényegesen magasabb bérleti díjat tudnak fizetni, mint hazai társaik.

A válaszadók 54%-a a jobb megélhetés reménye, 24%-a a munkanélküliség elkerülése miatt indította vállalkozását, csak 10% nyilatkozta azt, hogy a piaci lehetőségek ösztönözték a vállalkozás alapítására. (11. táblázat)

11. táblázat

A vállalkozás indításának indítékai

<i>Megnevezés</i>	<i>Vállalkozások száma (db)</i>
A munkanélküliség kényszerítette ki	48
A jobb megélhetés reményében	100
A meggazdagodás reményében	3
A piaci lehetőségek ösztönözték	11
Családi okból	3
Jobb megélhetés és piaci lehetőség	7
Földszerzés és törvény	7
Jobb megélhetés és kényszer	1
Jobb megélhetés és családi ok	1
Önállóság	1
Jobb megélhetés és kárpótlás	4
Szövetkezeti átalakulás (Holding)	2
Munkanélküliség, jobb megélhetés, privatizáció	1
Jobb megélhetés, szövetkezeti átalakulás	1
Öröklés	4
Kárpótlás, öröklés, földbérlet	1
Nyugdíj-kiegészítés	1
Családi hagyomány	3
Egyéb	1

Forrás: Saját vizsgálat

A vállalkozások 95%-a családi összefogással és egyéni elhatározás alapján indult.(12. táblázat)

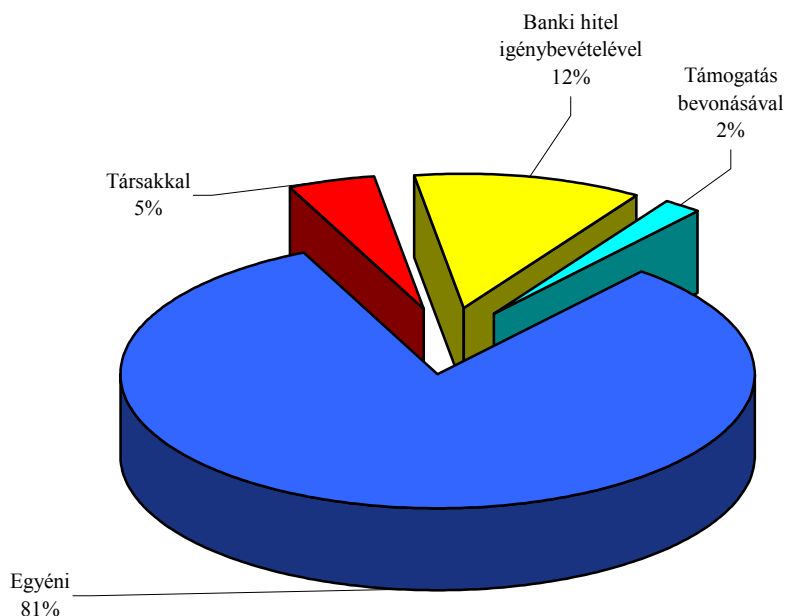
12. táblázat

A vállalkozás indításának szerveződése

<i>Megnevezés</i>	<i>Vállalkozások száma (db)</i>
Egyéni elhatározás alapján	77
Családi összefogással	108
Más társak bevonásával	9
Egyéni elhatározással és családi összefogással	6

Forrás: Saját vizsgálat

A vállalkozások indításához főként családi tőkét használtak fel (81%), csak 11,5%-uk igényelt ehhez banki hitelt is. (29. ábra)

Forrás: Saját vizsgálat

29. ábra A vállalkozások pénzügyi forrásai

A megkérdezettek 57%-a őstermelő, 35%-a egyéni kisvállalkozó és 8%-a társas vállalkozás.

Az őstermelők és az egyéni kisvállalkozók 54%-a főfoglalkozásban, 46%-a mellékfoglalkozásban végzi tevékenységét.(13. táblázat)

13. táblázat

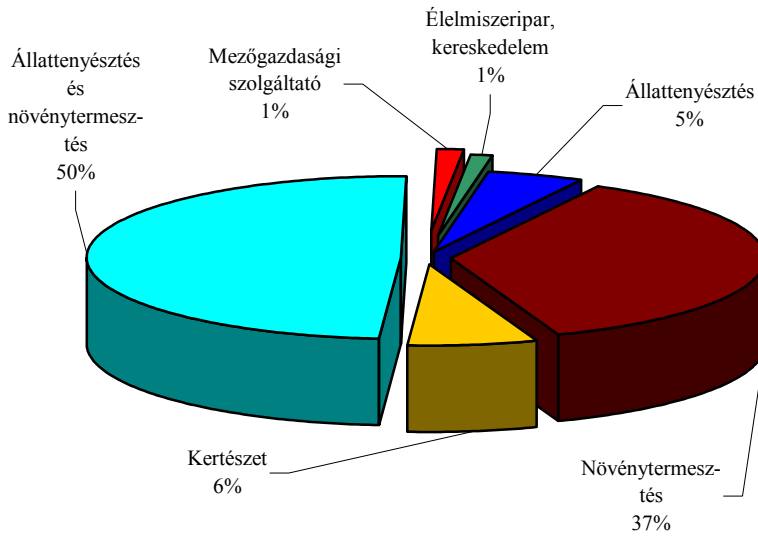
Vállalkozási formák megoszlása

<i>Megnevezés</i>	<i>Vállalkozások száma (db)</i>
Egyéni vállalkozás	69
Társas vállalkozás	17
Őstermelő	114

Forrás: Saját vizsgálat

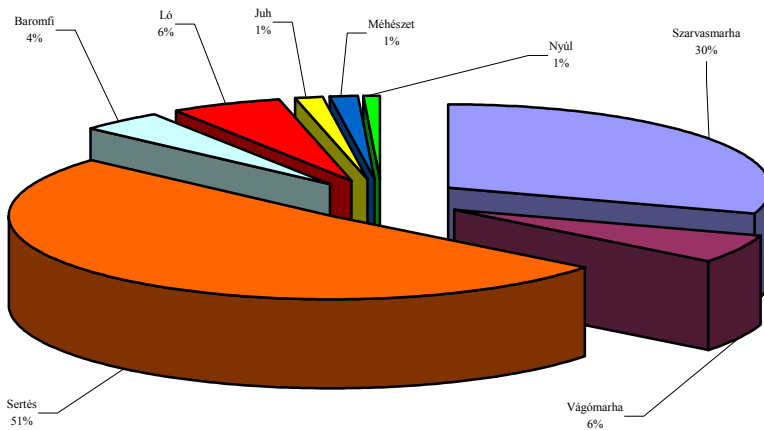
A 200 megkérdezett vállalkozásoknak csak 5%-a foglalkozik tisztán állattenyésztéssel, viszont közel fele folytat növénytermesztési és állattenyésztési tevékenységet is. (30. ábra) Az adatok alapján megállapítható, hogy ugyanazon vállalkozás többféle tevékenységet is végez, így próbálva elkerülni, hogy egy-egy termék jövedelmezőségében bekövetkező negatív változások ne veszélyeztessék vállalkozásának működőképességét.

Az állattenyésztéssel foglalkozók 36%-a foglalkozik szarvasmarha tartással, (30% tejtermelő szarvasmarha, a továbbiakban szarvasmarha, 6% vágómarha) 51%-a pedig sertésenyésztéssel, a 13% egyéb állatfajok között oszlik meg.(31. ábra)

Forrás: Saját vizsgálat

30. ábra A tevékenységi körök megoszlása

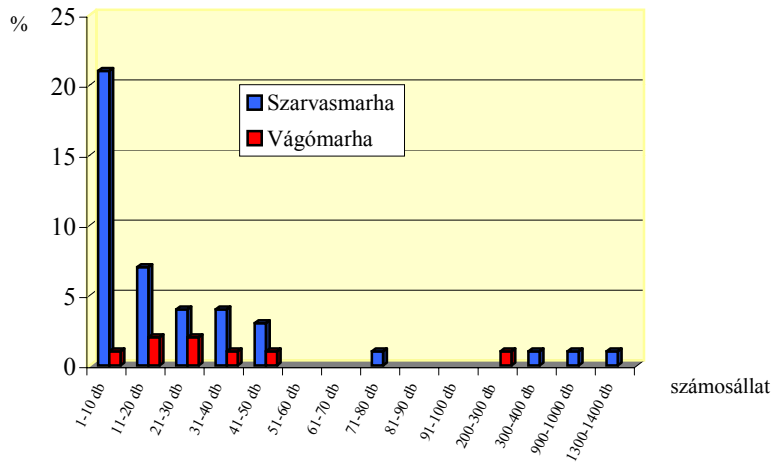

Forrás: Saját vizsgálat

31. ábra Az állattenyésztési ágazatok megoszlása

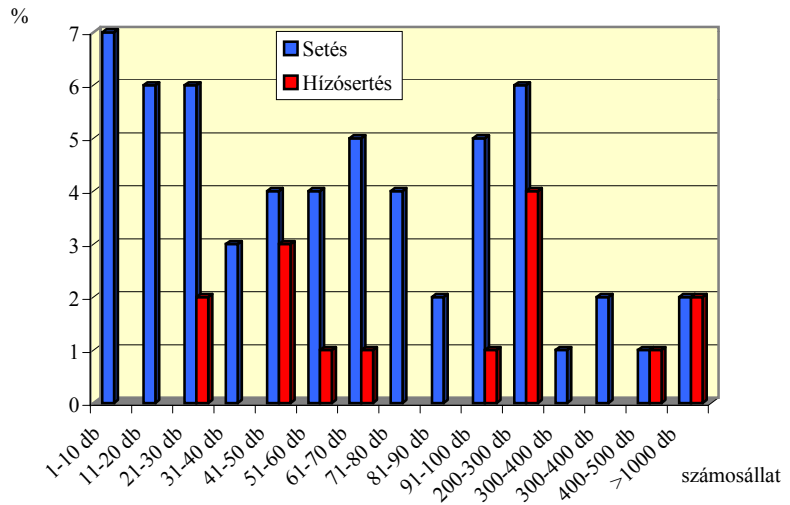
A tejtermelő szarvasmarhatartással foglalkozók felénél (48,8%) az állatlétszám 10 db alatt van. Vágómarha esetén ez az érték 12,5%. Ötven feletti számosállattal a válaszadók 9%-a rendelkezik szarvasmarha esetén, vágómarhánál pedig egy vállalkozás nyilatkozott 200-300 közötti állatlétszámról.(32. ábra)

Forrás: Saját vizsgálat

32. ábra A szarvasmarha-állomány megoszlása hasznosítás szerint

Sertés esetén nem ennyire koncentrált az állatlétszám. A megkérdezettek 45%-ánál a létszám 50db alatti, 35%-ánál 50 és 100db közé esik és csak 20 %-a rendelkezik ennél nagyobb állatlétszámmal.(33. ábra)

Forrás: Saját vizsgálat

33. ábra A sertés-állomány megoszlása

Az előzőekben említésre került, hogy a vállalkozások döntő többsége vegyes gazdálkodást folytat. Ezért fontos információ, hogy milyen nagyságú területen gazdálkodnak. (14. táblázat) Megállapítható, hogy a megkérdezettek jelentős része kis területen gazdálkodik, 46%-nak 20 hektár alatti a birtoknagysága.

14. táblázat

A rendelkezésre álló és a bérelt terület megoszlása

<i>Területnagyság ha</i>	<i>Saját földtulajdonú Vállalkozás, db részesedés%</i>		<i>Bérelt terület Vállalkozás,db részesedés%</i>	
1-10	44	22,7	50	37,9
11-20	46	23,7	25	18,9
21-30	24	12,4	14	10,6
31-40	19	9,8	14	10,6
41-50	17	8,8	4	3,0
51-60	8	4,1	2	1,5
61-70	6	3,1	2	1,5
71-80	4	2,1	8	6,1
81-90	4	2,1	-	-
91-100	6	3,1	1	0,8
100-200	6	3,1	2	1,5
200-300	4	2,1	4	3,0
300-400	2	1,0	2	1,5
600-700	1	0,5	1	0,8
700-800	1	0,5	1	0,8
1300-1400	-	-	1	0,8
1700-1800	1	0,5	-	-
1900-2000	1	0,5	1	0,8
Összesen	194	100	132	100

Forrás: Saját vizsgálat

4.5.2. A mezőgazdasági vállalkozások árbevételének alakulása

A kérdőívben az 1999-2000 évek árbevétele szerepel. Kérdés volt továbbá a legnagyobb árbevételt hozó termék, vagy termékek megnevezése is.

A vállalkozók az alábbi rangsort jelölték meg a legnagyobb árbevételt biztosító tevékenység szempontjából:

SAJÁT VIZSGÁLATOK ÉS AZOK EREDMÉNYEI

kalászos gabonafélék, ipari növények:	51%
állattenyésztés:	31%
kertészeti termékek, zöldség, gyümölcs:	16%
mezőgazdasági szolgáltatás:	2%.

A sorrend és az arány mindkét évben azonos volt, amiből arra következtetünk, hogy a válaszadók a vizsgált időszakban hasonló termékkörrel foglalkoztak.

15. táblázat *A vállalkozások nettó árbevételének megoszlása*

<i>MillióF t</i>	<i>1999.</i>		<i>2000.</i>	
	db	%	db	%
100 felett	5	2,5	4	2,0
90-100			1	0,5
50-60	2	1,0		
40-50			1	0,5
30-40	2	1,0	3	1,5
20-30	2	1,0	5	2,5
10-20	7	3,5	5	2,5
9-10	1	0,5	4	2,0
8-9	4	2,0	2	1,0
7-8	6	3,0	8	4,0
6-7	6	3,0	5	2,5
5-6	8	4,0	7	3,5
4-5	15	7,5	12	6,0
3-4	17	8,5	20	10,0
2-3	34	17,0	42	21,0
1-2	45	22,6	40	20,0
0,5-1	10	5,0	18	9,0
0-0,5	27	13,5	10	5,0
Nem válaszolt	9	4,4	13	6,5

Forrás: Saját vizsgálat

A megkérdezettek árbevétel adatairól a 15. táblázat tájékoztat. (34. ábra)
Látható, hogy a vállalkozások közel 55-60%-a a 3mFt alatti kategóriában szerepel.

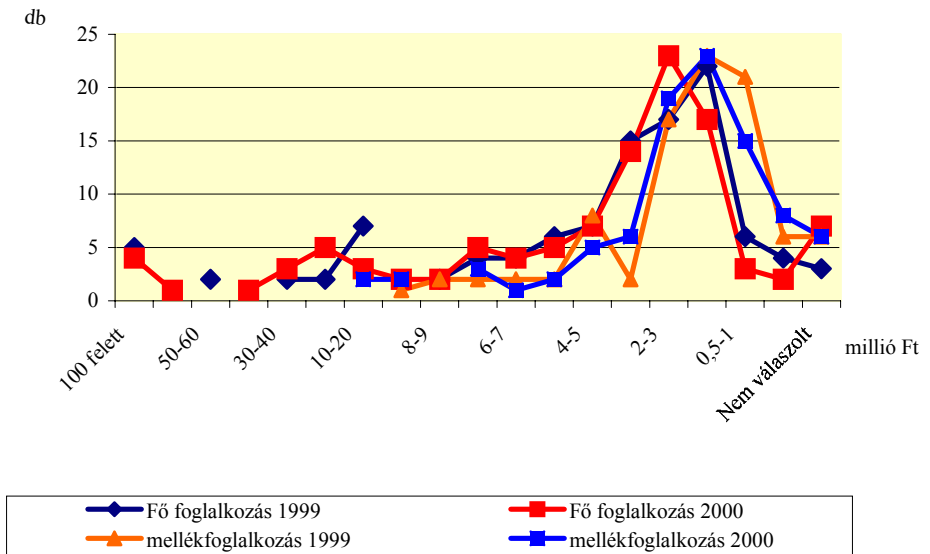
A megkérdezettek:

- 70%-a igényelt vissza nem térítendő támogatást, amit 98%-uk meg is kapott.
- 27%-a igényelt visszatérítendő támogatást, akik közül azt mind elnyerte.
- 40%-a igényelt kedvezményes kamatozású hitelt, amit 98%-uk kapott meg.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a pályázatot és hitelkérelmet benyújtók túlnyomó többsége elnyerte a támogatást, illetve a hitelt.

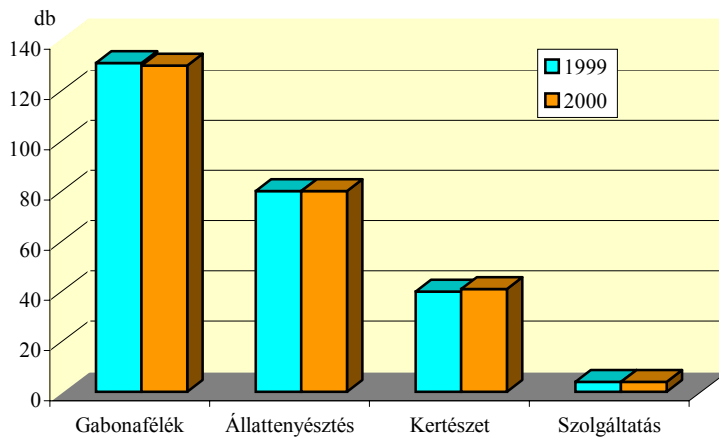
Ennek a rendkívül jó arálynak az lehet a magyarázata, hogy a falugazdászok megszűrik az igényeket, - akik nem jogosultak a támogatásokra, el sem jutnak az igénylésig - segítenek a pályázatok, kérelmek szakszerű elkészítésében.

Magasnak mondható a családi, baráti kölcsönök részaránya. A megkérdezettek több mint 1/5-e vette igénybe ezt a lehetőséget.

Forrás: Saját vizsgálat

34. ábra A vállalkozások nettó árbevételének megoszlása

Forrás: Saját vizsgálat

35. ábra A legnagyobb árbevételt adó tevékenységi körök alakulása

Arra a kérdésre, hogy melyik tevékenység adja árbevételének nagyobb hányadát a válaszadók a következő rangsort állították fel: gabonafélék, állattenyésztés, kertészet, szolgáltatás. (35. ábra)

4.5.3. A vizsgált vállalkozások beruházási tevékenységének alakulása

A 200 megkérdezett vállalkozás közül 72 vállalkozás (36%) valósított meg építési beruházást az elmúlt 5 évben. Közülük 25 (35%) 1 mFt alatti 35 (49%) 1-5-, 6 (8,3%) 5-10-, 4 (6%),10-20 mFt közötti bekerülési költségű beruházást realizáltak.

Gépvásárlást 149 (74%) vállalkozás realizált.(16. táblázat) Ezekhez a beruházásokhoz 110 vállalkozás kapott támogatást. A támogatás nagyságrendje az alábbiak szerint alakult:

1 millió Ft alatt	64-en, (58%)
1-3 millió Ft között	22-an, (20%)
3-5 millió Ft között	10-en, (9%)
5-10 millió Ft között	9-en, (8%)
10 millió Ft felett	5-en, (5%)

A beruházásokat 58-an hitelből finanszírozták. Az igénybevett hitelek volumene az alábbiak szerint alakult:

1 millió Ft alatt	14-en, (24%)
1-3 millió Ft között	16-en, (27,5%)
3-5 millió Ft között	9-en, (15,5%)
5-10 millió Ft között	7-en, (12%)
10 millió Ft felett	12-en, (21%)

16. táblázat

Beruházások alakulása

<i>MillióF t</i>	<i>Építés</i>		<i>Gépberuházás</i>	
	db	%	db	%
80-90	1	1,4	4	2,0
70-80			1	0,7
60-70			2	1,4
40-50			2	1,4
30-40	1	1,4	1	0,7
20-30			5	3,4
10-20	4	5,6	8	5,5
9-10	3	4,2	6	4,1
8-9			1	0,7
7-8			2	1,4
6-7	2	2,8		
5-6	1	1,4	1	0,7
4-5	1	1,4	12	8,3
3-4	7	9,7	12	8,3
2-3	13	18,1	28	19,3
1-2	14	19,1	26	17,9
0,5-1	11	15,3	16	11,0
0-0,5	14	19,4	22	15,2

Forrás: Saját vizsgálat

Ezekből az adatokból megállapítható, hogy a válaszadók körében az 5 mFt bekerülési költséget el nem érő beruházások megvalósítására volt lehetősége a vállalkozások döntő többségének. A beruházások mintegy feléhez sikerült állami támogatást is bevonni. Hitelt a megvalósított

beruházásokhoz csak 1/4 részéhez tudtak elnyerni. Az adatok egyértelműen bizonyítják, hogy a mezőgazdasági jellegű beruházások finanszírozásához a vállalkozások főként saját tőkéjükből és az állami támogatásokból számíthattak. (17. táblázat)

17. táblázat

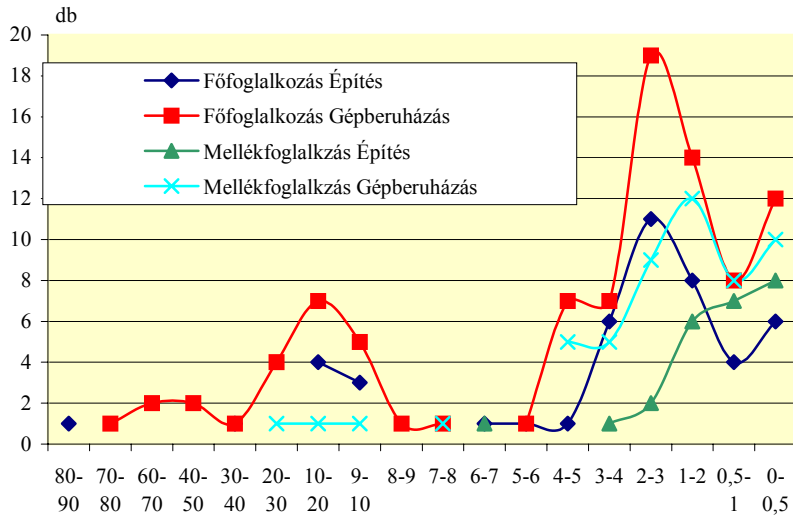
A beruházáshoz kapott támogatás és hitel megoszlása

<i>MillióFt</i>	<i>Támogatás</i>		<i>Hitel</i>	
	db	%	db	%
90-100			1	1,7
50-60	1	0,9		
30-40			1	1,7
20-30	1	0,9	1	1,7
10-20	3	2,7	9	15,5
9-10	2	1,8	3	5,2
8-9	1	0,9	2	3,4
7-8	3	2,7	1	1,7
6-7			1	1,7
5-6	3	2,7		
4-5	5	4,5	5	8,6
3-4	5	4,5	4	6,9
2-3	8	7,3	6	10,3
1-2	14	12,7	10	17,2
0,5-1	27	24,5	8	13,8
0-0,5	37	33,6	6	10,3

Forrás: Saját vizsgálat

Az építési beruházások átlagos összege a vizsgált időszakban 4.513 ezer forint, a gépberuházásoké 6.522 ezer forint volt. A beruházáshoz kapott támogatás átlagos értéke 2.779 ezer forint, azaz körülbelül a fele a fenti

összegeknek. A pénzintézetektől igénybe vett hitel átlagos nagysága 7.789 ezer forintra tekinthető.

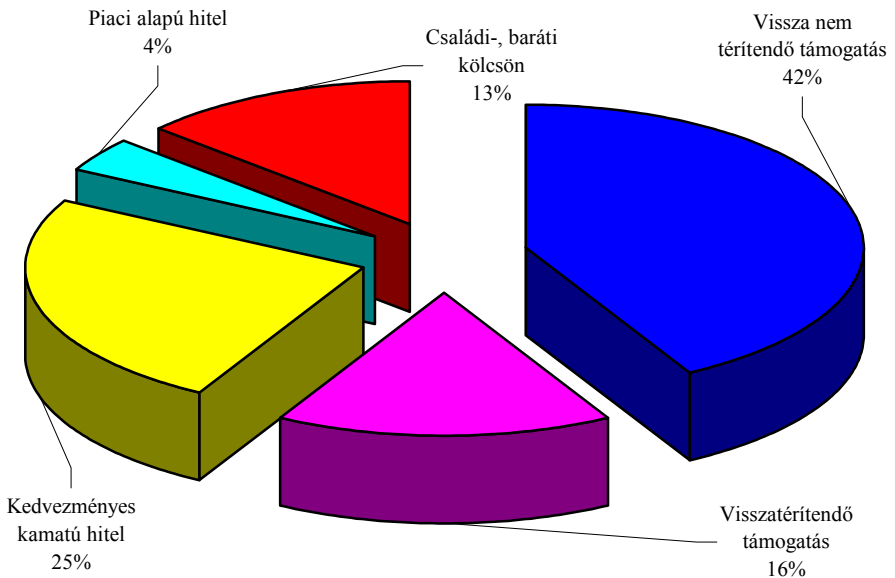
Forrás: Saját vizsgálat

36. ábra A fő- illetve mellékfoglalkozások keretében működő vállalkozások beruházásainak alakulása

A főállású vállalkozók közel kétszer annyi beruházást hajtottak végre, mint a mellékállásúak. (47 építési-,94 gépberuházással szemben 25 építési-, és 55 gépberuházást.) (36. ábra)

4.5.4. Külső források vállalkozásba történő bevonása (hitelek, támogatások garanciák)

A válaszadók döntő többsége eddigi gazdálkodásukhoz leggyakrabban a támogatásokat vették igénybe, amelyen belül érthetően a vissza nem térítendő támogatások voltak a legnépszerűbbek. (37. ábra)

Forrás: Saját vizsgálat

37. ábra Az igényelt külső források megoszlása

Arra a kérdésre, hogy „Vállalkozói tevékenysége folytatásához kért-e banki hitelt az elmúlt 5 évben?” az alábbi válaszok születtek:

SAJÁT VIZSGÁLATOK ÉS AZOK EREDMÉNYEI

Igen	67	34%
Nem	124	62%
Nem válaszolt	8	4%
Össz.	200	100%

A vizsgált célcsoporton belül viszonylag magas azoknak a vállalkozásoknak a száma, akik nem használják a banki hiteleket vállalkozásuk finanszírozására (62%).

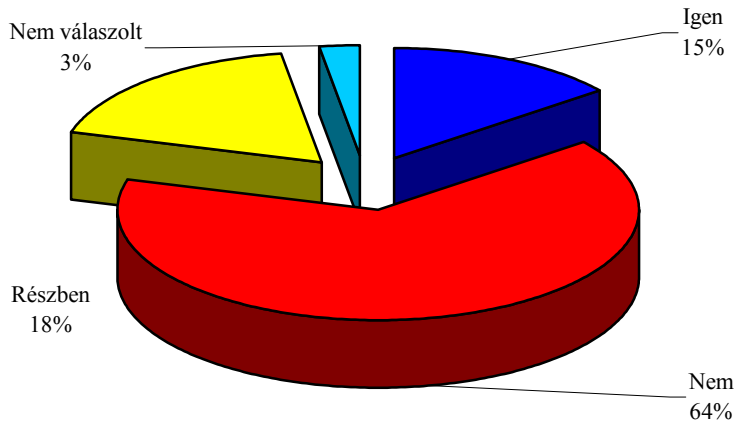
A hitelt még nem igénylők körében 22% nyilatkozta, hogy vállalkozásának nem volt szüksége idegen tőkére, 41% pedig a magas kamat-, és bankköltségek miatt állt el a hitel felvételétől, 5% nem érezte hitelképesnek vállalkozását, 11% pedig bonyolultnak és költségesnek ítélte a hitelügyintézést.

Az elutasított hitelkérelmek leggyakoribb oka a hitelfedezet elégtelensége volt.

2000-ben az egyik legjobb hitellehetőségnek a gazdák számára indított „Gazdahitelprogram” kínálkozott.

A megkérdezettek 62%-a nyilatkozta, hogy ismeri a programot, viszont közülük csak 8-an (6%) éltek ezzel a lehetőséggel.

Az Agrárgarancia RT programját a válaszadók 15 %-a ismeri, amely nagyon alacsony érték. (38. ábra)

Forrás: Saját vizsgálat

38. ábra Az Agrárhitelgarancia Rt. Programjának ismertsége

Az elnyert hitelekhez a válaszadók 18%-a tudta fedezet kiegészítésre felhasználni az állami garanciavállalás intézményét.

A válaszadók közül 67-en kaptak banki hitelt az elmúlt 5 évben, átlagosan 7.460 ezer forint értékben. Ezeket a forrásokat az alábbi célokra fordították:

Beruházási célra:	37	55%
Forgóeszközre:	14	21%
Mindkét célra:	16	24%

Az 67 folyósításra került hitel mértékének megoszlása az alábbi:

1 millió Ft alatt	14-en, (21%)
1-5 millió Ft között	17-en, (25%)

5-10 millió Ft között	15-en, (22%)
10 millió Ft felett	21-en, (32%)

51-en éven túli lejáratra, 16-an éven belüli lejáratra vették fel hitelt. Az éven túli lejáratra felvett hitelükkel 13-an nem elégedettek a túl magas kamatköltségek miatt, míg ugyanezen indok alapján az éven belüli lejáratra felvett hitelekkel 6-an elégedetlenek.

A hitelhez jutottak 78%-a a helyi takarékszövetkezetet részesítette előnybe, ami azt bizonyítja, hogy a mezőgazdasági vállalkozások finanszírozásában döntő szerepet játszanak. Személyesen ismerik a helyi agrárvállalkozásokat és a hitelkihelyezési politikájukban a "bizalmi-elv" fontos tényező, ami néha nagyobb fedezetet jelent, mint egy-két kétes értékű ingatlan.

Támogatási programok ismertsége

A válaszadók 57%-a tartja elegendőnek a támogatási programokról kapott információt. Ez a magas arány annak köszönhető, hogy a falugazdászok minden településen tartanak tájékoztató előadásokat a tárgyévi támogatási konstrukciókról. A földművelésügyi hivatal munkatársai regionális fórumokon ismertetik meg a gazdálkodókkal a lehetőségeket. Viszonylag magas, 57% azon vállalkozóknak a részaránya, akik nem igényeltek külső tanácsadót pályázataik elkészítéséhez. Csak 43% nyilatkozta, hogy a teljes pályázat elkészítéséhez külső tanácsadót igényelt. Vélhetően a válaszadók a helyi falugazdászt nem sorolták a külső tanácsadók közé.

A megkérdezettek többsége igényli a gazdálkodásához a szakmai segítségnyújtást, főleg az új termesztés és tartástechnológiai eljárások, pénzügyi, adózási, valamint az igénybe vehető költségvetési támogatások témakörében.

A kormány mezőgazdasági programját illetően közel fele-fele arányban jónak találják, illetve a másik részük bírálja. (18. táblázat)

Általános az a vélemény, hogy nehezen kiszámítható, bürokratikus és nem biztosít rendszeres és elegendő támogatást a mezőgazdaságnak.

18. táblázat

A Kormány mezőgazdasági vállalkozóknak biztosított támogatási programjának megítélése a vállalkozók körében

Megnevezés	Válaszadók száma (db)
Segítő, jó, megfelelő	15
Nem ismeri	5
Nem oda jut, ahová kell	5
Nehezen hozzáférhető	11
Nem jó	37
Bürokratikus, bonyolult	14
Jó, de a kisgazdaságoknak nem ideális	6
Jó, de nem széleskörű	20
Jó, de bürokratikus, bonyolult	19
Jó, de kevés a támogatás összege	17
Csak a jókat támogatja, bonyolult	4
Nehezen érthető, falugazdász kell	6
Jó, de mindig változik, kiszámíthatatlan	4
Jó, de mindig változik, kiszámíthatatlan, nem folyamatos	17

Forrás: saját vizsgálat

A válaszadók 73%-a az 1-5-ig terjedő skálán hármásra vagy ennél jobbra értékelte a kormány mezőgazdaságot támogató programját. Meg kell jegyeznünk, hogy erre a kérdésre többen megtagadták a választ.

89% ítélte úgy, hogy szükség van a kisgazdaságok állattenyésztési tevékenységére. Az erre adott válasz háttérében, a kiegészítő tevékenység jövedelemtartalmának fontossága áll, sokan úgy ítélik meg, hogy ennek elmaradása esetén megélhetésük kerülne veszélybe.

A megkérdezettek a támogatási formák közül természetesen a legnépszerűbbnek a vissza nem térítendő támogatást tartják (90%), de 38%-uk a kamattámogatást, és 36%-uk a forgóeszköz finanszírozást is eredményesnek minősíti.

Az állattenyésztéssel foglalkozó vállalkozások tekintetében a támogatási formák preferencia sorrendje a következő:

1. vissza nem térítendő támogatások;
2. államilag garantált felvásárlási szerződések;
3. forgóeszköz finanszírozás;
4. kamattámogatás.

Fejlesztési elképzelések

A megkérdezettek részére feltett, „Milyen módon képzelel el vállalkozása jövőjét?”, kérdésre érkezett válaszok:

- 46%-a gondolja úgy, hogy a vállalkozásában képződött nyereségét visszaforgatva a vállalkozásba beruházásokat, technológiai fejlesztéseket tud végrehajtani.

- 13%-a a vállalkozásának méretét és az általa előállított termékek volumenét is növelni szeretné. Az ehhez szükséges forrásokat a költségvetési támogatásokból, kedvezményes kamatozású, hosszú lejáratú hitelekkel, valamint saját forrásból kívánják biztosítani.
- 41% egyelőre szinten tartaná gazdaságát, tovább folytatva az eddigi tevékenységét, de fejlesztéseket nem tervez. Az elkövetkezendő évek gazdasági folyamatától teszi függővé, hogy fejleszt-e, vagy esetleg felszámolja vállalkozását.

4.6. Állattenyésztéssel foglalkozó kisvállalkozások gazdálkodásának elemzése SWOT analízissel Győr-Moson-Sopron megyében

Az előző fejezetekben bemutatott széleskörű vizsgálatok - elsősorban a 200 kisvállalkozó bevonásával végzett kérdőíves felmérés - alapján lehetőség adódott arra, hogy az elmúlt évek finanszírozási helyzetéről SWOT analízis készüljön. Bár az analízis központjában a Megye állattenyésztéssel foglalkozó kisvállalkozásai állnak, a vizsgálat megállapításai minden valószínűség szerint valamennyi – főleg kis és közepes – mezőgazdasági vállalkozásra érvényesek.

Erősségek

- **kiépült pénzügyi hálózat;**
- **kvalifikált szakemberek mind az állattenyésztésben, mind a finanszírozás területén;**
- **állattenyésztésre alkalmas természeti adottságok;**
- **az állattenyésztés hagyománya;**

- **mezőgazdasági felsőfokú oktatás és kutatás jelenléte.**

Gyengeségek

- **a nem körültekintő privatizáció és kárpótlási folyamat az állattenyésztés volumenének csökkenéséhez vezetett;**
- **állandósult a tőkehiány az állattenyésztési ágazatban;**
- **az állategészségügyi problémák megjelenése a 90-es években visszavetette az állati eredetű termékek fogyasztását;**
- **alacsony a támogatási szintje az állattenyésztésnek;**
- **a pályázatok elnyeréséhez kevés a saját erőforrás a kisvállalkozásoknál;**
- **a változó adórendszerre visszavezethető problémák jelenléte;**
- **az állati eredetű termékek felvásárlása szervezetlen, hiányoznak az integrátorok;**
- **csökkent a hazai kereslet több állati eredetű termék iránt . (tej, marhahús stb).**

Lehetőségek

- **új hazai források megjelenése, a támogatási szint emelkedése;**
- **EU-s források bevonása a vállalkozásba;**
- **EU piacon való megjelenés;**
- **kapcsolatépítés az osztrák gazdákkal;**
- **meglévő erőforrások jobb kihasználása, (pl. állati férőhelyek terén);**

- **a termelés extenzifikálásával csökkentethetők a költségek, javítható a jövedelmezőségi szint;**
- **hungarikumok nagyobb volumenű előállításával a feldolgozó kapacitás-kihasználás növelhető,**
- **integrációs lehetőségek jobb kihasználása a termelők és a feldolgozók között;**
- **az életszínvonal emelkedésével növekedhet az állati eredetű termékek iránti kereslet.**

Veszélyek

- **nem megfelelő támogatási politika;**
- **járványok, betegségek terjedése az állattenyésztés terén;**
- **a húskészítmények fogyasztásának drasztikus csökkenése;**
- **hitelfelvételi lehetőségek beszűkülése;**
- **állattartással kapcsolatos költségek jelentős emelkedése;**
- **a kisvállalkozások erős függősége a felvásárlóktól.**

4.7. Állattenyésztési kisvállalkozások egy lehetséges finanszírozási modellje

A konkrét finanszírozási modell megfogalmazása előtt fontos tisztázni, hogy az állattenyésztéssel foglalkozó kisvállalkozás folyamatos működését (folyó termelését) vagy beruházási tevékenységét kívánjuk megoldani általa.

Az előzőekben leírtakból kitűnik, hogy a vállalkozások beruházásai mellett a termelésükhöz szükséges forgóeszközök finanszírozása is megoldatlan. Az is kiderült, hogy ezt a problémát sok vállalkozás (a vizsgált vállalkozások 50%-a) nem képes saját erőből megoldani, ami az alábbi okokra vezethető vissza:

- a vállalkozások jelentős része krónikusan tőkehiányos;
- hiányoznak a felvásárlási szerződések, az esetek többségében a termelők kiszolgáltatottak a felvásárlóknak;
- az állattenyésztésben hosszú a befektetett eszközök megtérülési ideje és a forgóeszköz szükséglet is magas;
- nincsenek az állattenyésztéshez megfelelő hitelkonstrukciók ;
- nem megfelelőek a vállalkozások vitelét segítő háttér-intézmények és hibás az alkalmazott támogatáspolitiká is.

A vizsgálatok eredményei megmutatták, hogy a vállalkozásoknak közel fele (41%-a) nem a finanszírozási, a hitelhez jutási kérdéseket tartja a legfontosabbnak. Ezek a vállalkozások nem akarnak növekedni, hanem úgynevezett kivárási (túlélési) taktikát folytatnak.

A vizsgálatba vont vállalkozások nagyobbik hányada (59%-a) azonban tovább kívánja folytatni eddigi tevékenységét, egy része (13%) kifejezetten növekedésre, fejlesztésre orientált.

Az EU csatlakozást követő időszakban új alapokra kell helyezni a vállalkozások (így a mezőgazdasági vállalkozások) állami (kölségvetési) támogatásának eddigi rendszerét. Ez semmiképpen sem jelentheti az állam „kivonulását” ebből a körből, de az állami beavatkozás eddig

megszokott, direkt formáit EU-komform megoldásokkal kell majd felváltani.

Ennek legfontosabb elemei a kedvező kondíciójú kisvállalkozói hitelek és garanciarendszerek, a kereskedelmi bankokkal való együttműködés a hitelezésben és a kockázatmegosztásban. Ezen túlmenően viszontkezeségi rendszerrel és adókedvezményekkel biztosítható az állami szerepvállalás folyamatos működése.

A globális (állami) beavatkozás mellett egyre nagyobb szerepet kapnak a helyi programok, a szakértők, a tanácsadók, akiknek alapvető feladata lesz az állattenyésztés minőségének, kultúrájának az emelése, mind a kezdő, mind a már működő vállalkozók folyamatos képzése.

A vállalkozók képzési programjában teret kell biztosítani a modern állattenyésztési technikának és technológiának, az uniós állategészségügyi és minőségi ismereteknek. Fontos lesz továbbá a vállalkozások menedzselését megkönnyítő pénzügyi szolgáltatások népszerűsítése, a „bank-vállalkozó” jó kapcsolatának hangsúlyozása, a finanszírozási problémák megoldása érdekében.

A beruházási pályázatok, hitelkérelmek elkészítéséhez megoldásként kínálkozik a szaktanácsadó bevonása az optimális forrásösszetételű projekt felvázolása érdekében. Ez annál is célszerűbbnek látszik, mivel a szakértő igénybevételének költségét a legtöbb pályázat a támogatás terhére elszámolható költségnek tekinti.

A vállalkozások megerősödésének fontos feltétele továbbá a termelők-, valamint a termelők és a feldolgozók közötti integráció erősítése, bizonyos esetekben közös beruházásokhoz az együttműködési készség

erősítése, mivel így nagyobb lehetőség nyílik a külső forrásoknak a vállalkozásba történő bevonására.

4.7.1. Állattenyésztési kisvállalkozások finanszírozási modellje

A kérdőíves felmérés, a hitelgaranciák elemzése és a mikrohitel vizsgálatának eredményeképpen felvázolható az a forrásmennyiség, amivel az állattenyésztési kisvállalkozások finanszírozhatók. A hitelkonstrukcióra vonatkozó javaslat ezeknek az adatoknak a felhasználásával készült.

Egy termelési ciklusra vonatkozóan a forgóeszközök megjelenési formája különböző. A készenléti szakaszban mint vásárolt anyagkészlet, a termelési szakaszban félkész,- illetve késztermék, a megtérülési szakaszban mint követelés, vagy vevőállomány jelenik meg. Ezen kívül folyamatosan jelen van mint készpénz, a készpénzes költségek fedezése céljából.

Amennyiben a vállalkozás árbevétele nem biztosítja a folyamatos működést, azaz a fenti forgóeszköz-féleségek rendelkezésre állását, úgy a forgótőke egy részét hosszú lejáratú, vagy lejárat nélküli idegen forrással célszerű finanszírozni. A pénzügyintézetek a forgóeszközök finanszírozását nem minden esetben vállalják, mert ezek az eszközök megjelenési formájuknál fogva a legtöbb esetben nem alkalmasak hitelbiztosítékként, vagy a működési ciklus során a hitel felhasználása nehezebben átlátható, ellenőrizhető, mint a beruházás finanszírozása esetén.

A kérdőíves felmérésből kitűnik, hogy a hitelért folyamodó kisvállalkozások közel fele (45%) forgóeszköz finanszírozás hitelcél

jelölt meg. Az állattenyésztési kisvállalkozások bevételei a legtöbb esetben időszakosan jelentkeznek, így különösen fontos számukra a megfelelő forgóeszköz hitelkonstrukció biztosítása. A kisvállalkozások által igényelt forgóeszköz hitel nagysága a vizsgált időszakban 1-3 MFt (a kérdőív adatai és a mikrohitel vizsgálata alapján). Az állattenyésztés folyamatában a forgóeszköz hitelezésre a legjobban alkalmazható konstrukciók közül az úgynevezett „Lépcsőzetes hitelezés,-t emeljük ki. Ennek lényege, hogy a hitelkérelem elbírálását követően, - amely során a konkrét hitelkeret is megállapításra kerül-, a hitelkereten belül az ügyfél folyamatosan újabb összegeket kaphat ismételt bírálat nélkül mindaddig, amíg a megfelelő hitelminősítési kategóriába tartozik.

A mindenkori tőketartozás nem haladhatja meg a hitelbírálat során megállapított felső küszöbértéket.

Előnye a konstrukciónak, hogy a forgóeszköz hiteligeny felmerülését követően a vállalkozás rugalmasan, rövid időn belül forráshoz jut.

A konstrukció megalkotásánál figyelembe kell venni, hogy az állattenyésztés jövedelmezősége alacsony, így lehetőséget kell biztosítani a folyamatos kamattámogatásra.

A lépcsőzetes hitelezés jó kiegészítője lehet más kedvezményes hitelkonstrukcióknak, mint amilyen a mikrohitel program.

A beruházások hatékony hitelezésének lényeges eleme, hogy jó előre meghatározásra kerüljön a vállalkozás fejlesztéséhez szükséges forrás-féleségek (saját forrás, a lehetséges támogatási keretek és a felveendő hitel mennyiség) optimális kombinációja, a vállalkozás érdekeinek figyelembevételével.

Mezőgazdasági beruházások esetében a vizsgált időszakban folyamatosan rendelkezésre álltak különféle vissza nem térítendő támogatási források (gép beruházási, gazdahitel, TFC stb.), amelyeket pályázat útján kérhettek a vállalkozók. A támogatások elnyerésére nagyobb eséllyel indultak azok a vállalkozások, amelyek nagyobb arányú saját részt vállaltak és emellett pénzügyi szempontból is hitelképesek voltak. A 19. táblázat a fenti szempontok figyelembevételével egy lehetséges, több pályázat alapján kialakítható, kedvező arányt szemléltet.

19. táblázat

Beruházás-hitelezés a forrás eredete szerint

<i>Forrás</i>	<i>Jellege</i>	<i>optimális arány</i>
Saját erő	Megtérülő	25%
Támogatás	Vissza nem térítendő	30 %
Hitel	Törlesztendő	45%

Forrás: saját számítás a támogatási programok felhasználásával

A kérdőíves felmérésben szereplő kisvállalkozók 83%-a 5millió, 92%-a 10 millió Ft alatti építési jellegű beruházást hajtott végre. Gépvásárlásra 80%-uk 5 millió-, 87%-uk 10 millió forintnál kevesebbet költött.

A 19. táblázatban szereplő-, és a tényleges beruházási adatokat figyelembe vevő 5 millió forintos beruházáshoz 1,25 millió forint saját erőre, 2,25 millió forint hitelre és 1,5 millió forint vissza nem térítendő támogatásra van szükség. A hitel a KVA kedvezményes kamatozású mikrohitel programjából, a támogatás pedig a TFC –ből igényelhető.

Ilyen volumenű beruházás azonban még nem hoz lényeges növekedést a vállalkozásban. A 10 millió forintnál nagyobb összegű beruházás viszont a vállalkozók 90%-ának jelent valós korlátot, mivel számukra magas a 25 %-os saját erő igény, ezért annak csökkentésével párhuzamosan növelni kellene a beruházási támogatás mértékét. Nagyobb támogatás elérésére van lehetőség az EU SAPARD programjának igénybevételével.

4.7.2. Mikrohitel program lehetséges továbbfejlesztése

A mezőgazdasági kisvállalkozások beruházásainak finanszírozására a mikrohitel a jelenlegi formájában csak részben alkalmas konstrukció, ezért paramétereinek megváltoztatásával indokolt továbbfejleszteni.

A hitelvisszafizetési hajlandóság vizsgálata során a mezőgazdasági kisvállalkozások esetében tapasztalható a legkisebb törlesztési fegyelem. Ez kapcsolatban áll az árbevételük szezonálisával, ezért az előírt (szokásos) türelmi időhöz képest célszerű lehetőséget biztosítani a hitelvisszafizetés kedvezőbb ütemezésére. A 20.táblázat a mikrohitel-program lehetséges továbbfejlesztésének legfontosabb paramétereit szemlélteti.

20.táblázat**Az új hitelkonstrukció lehetséges paramétere**

<i>Hitel célja</i>	<i>Forgóeszköz hitel</i>	<i>Beruházási hitel</i>	<i>Beruházási és forgóeszköz hitel</i>
Futamidő maximum	2 év	5 év	5 év
Türelmi idő	3 hónap	6 hónap	6 hónap
Hitel maximuma	3 millió forint	10 millió forint	10 millió forint
Kamat	Jegybanki alapkamat +1%	Jegybanki alapkamat	Jegybanki alapkamat
Saját erő minimális aránya	Nincs meghatározva	25%	25%
Forgóeszköz felhasználás max. aránya	100%	0%	30%

Forrás: saját számítás a mikrohitel és az AVHA adatai alapján

Hitelisméltés: A vállalkozás egyidejűleg több élő hitellel rendelkezhet, de a tőketartozások mindenkor összege nem haladhatja meg a 20. táblázat szerinti hitelkeret maximumot.

Ügyfélkör meghatározása:

Állattenyésztéssel foglalkozó kisvállalkozások, működhetnek östermelő, egyéni vállalkozás, valamint társas vállalkozás keretein belül. A vállalkozás nagyságára az érvényben lévő statisztikai meghatározás az irányadó (létszám, árbevétel, stb.).

A tevékenységi körbe az állattenyésztés mellett beletartozhat más mezőgazdasági, vagy élelmiszeripari tevékenység is.

Fedezet

A kérdőíves felmérés szerint a hitelkérelem elutasításának okát a legtöbb kisvállalkozó (55%) a fedezet elégtelenségében látta.

Általában igaz, hogy a szükséges fedezet nagyságának meghatározása a finanszírozó intézmény adóminősítési rendszerének a függvénye. Amennyiben állattenyésztési kisvállalkozások részére állítunk össze hitelkérelmet, fedezeti kérdésben célszerű az alábbi elvek figyelembevétele:

- beruházás esetén elsősorban a beruházás tárgyát képező felépítmény kerüljön jelzálog alá;
- lehetséges fedezetként kell figyelembe venni a vállalkozó tulajdonában lévő földterületet;
- biztosítani kell a hitelgarancia bevonásának lehetőségét, de ebben az esetben a hitelgarancia ügyintézéséről a finanszírozó intézet gondoskodik;
- a család által lakott ingatlan fedezetként történő bevonása ugyan erősíti a visszafizetési hajlandóságot, de ennek ellenére ez a fedezeti mód kerülendő.

Finanszírozási kézikönyv

A hitelezés részletes menetét, az eljárásban résztvevő személyeket és feladatköröket, a viselendő felelőségeket egyértelműen meg kell határozni és kézikönyv szerűen leírni.

4.8. Javaslat a finanszírozás intézményrendszerének korszerűsítésére

Az állattenyésztési kisvállalkozások körében végzett kérdőíves felmérés adatainak értékelése alapján megállapítható, hogy a mezőgazdasági kisvállalkozások többsége (78%-a) a pénzügyintézetek közül előnyben részesíti a helyi takarékszövetkezet fiókjait más pénzügyintézetekkel szemben. A háttérben - a könnyebb elérhetőség mellett- sok olyan tényező is szerepet játszik, amelyek inkább sorolhatók a szubjektív emberi tényezők közé, mint a tényleges pénzügyi megfontoláshoz. Ilyen lehet a vállalkozó személyes ismerete, családjának életkörülményei, korábbi eredményei, amelyek segíthetik a hitelkérelem kedvező elbírálását. Nem elhanyagolható az a szakmai segítség sem a pályázat összeállítása során, amelyet a pénzügyintézet munkatársa nyújt a vállalkozó részére. További támogatás a pénzügyintézet részéről a hitelgarancia ügyintézése, amennyiben ez szükséges. Az intézményrendszer korszerűsítésének javaslata ennek a viselkedés-modellnek a továbbgondolásán alapszik. A lehetséges megoldások közül ilyen lehet az állattenyésztéssel foglalkozó kisvállalkozások támogatása céljából életre hívott **Állattenyésztési Tanácsadó Központ**. (a továbbiakban: Központ).

A Központtal szemben támasztott követelmények:

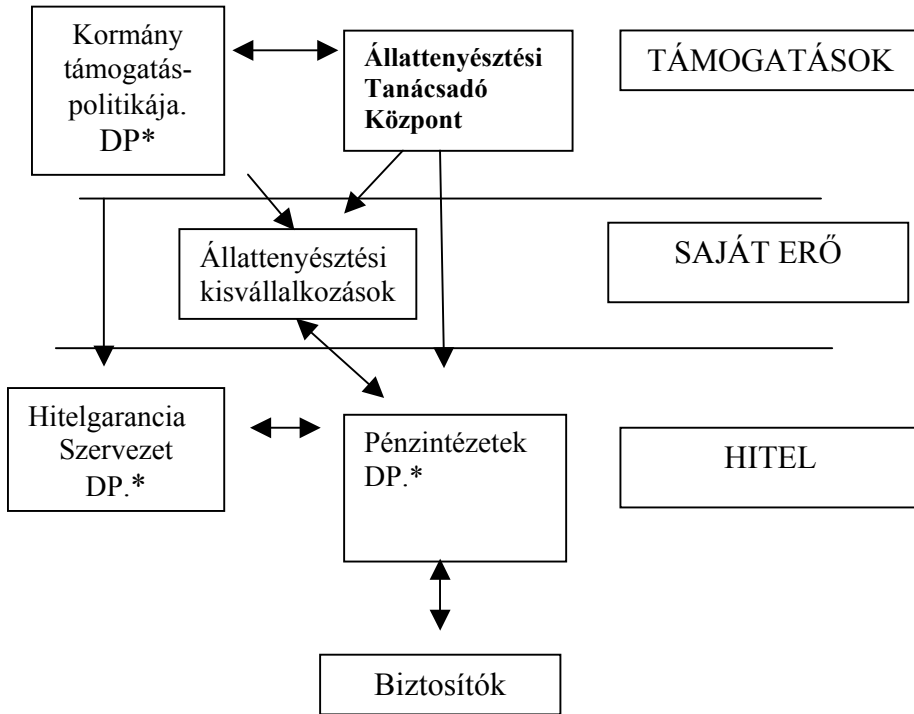
- területileg legyen minél közelebb az adott vállalkozásokhoz és hálózatszerű működést végezzen;
- pénzügyi tanácsadója rendelkezzen mind a finanszírozáshoz, mind az állattenyésztéshez szükséges ismeretekkel, továbbá

- rendelkezzen megfelelő hatáskörrel,
- alkalmas legyen rugalmas, gyors döntések, intézkedések végrehajtására,
- megfelelő empátia és problémamegoldó készséggel rendelkezzen;
- hangsúlyt fektet a kapcsolattartásra mind az ügyfelek (kisvállalkozások), mind a partnerek (pénzintézetek, biztosítók, támogatási alapkezelők, stb.) felé;
- szerepet vállal a kistermelők értékesítési gondjainak megoldásában is.

A működés sémáját a 39. ábra szemlélteti.

INTÉZMÉNYEK

FORRÁSOK

Forrás: Saját tervezés

39. ábra Intézmények és források kapcsolata

DP*: döntési pont

A idegen forrással kapcsolatos döntési pontok (DP)

1. Hitelező bank:

A banki hitelképesség elsősorban a vállalkozás tőkeerejétől, korábbi működésének eredményességétől és a felajánlott fedezet mértékétől függ. A döntés a pénzügyi szemlélet alapján, a bank hitelpolitikájának megfelelően történik.

2. Garancia intézmény

A pénzügyi támogatás elsősorban hitelgarancia formáját ölti. A hitelgaranciát biztosító intézmény olyan szervezetekre koncentrál, amelyek a kisvállalkozásoknak nyújtanak szolgáltatásokat, ezek a közvetítő szervezetek többnyire non-profit szervezetek, és szoros kapcsolatot tartanak a hitelező bankokkal.

3. Pályázatot bíráló intézmény

Az alapot kezelő intézmény a pályázati kiírásnak megfelelően bírálja el az adott pályázatot. Az állattenyésztési kisvállalkozások esetén az alap lehet FVM-től származó, Megyei Területfejlesztési Alap, vagy EU forrás, esetleg más helyi, vagy regionális fejlesztési alap.

A 39.ábra szerint mindhárom forrásösszetevőre (sajáterő, támogatás, hitel) megtalálható a forrást biztosító intézmény. Előnye a rendszernek az egyszerűsége, valamint az a körülmény, hogy a finanszírozás folyamán minden intézmény a számára előírt alapvető tevékenységet végzi, biztosítva a leghatékonyabb szolgáltatást.

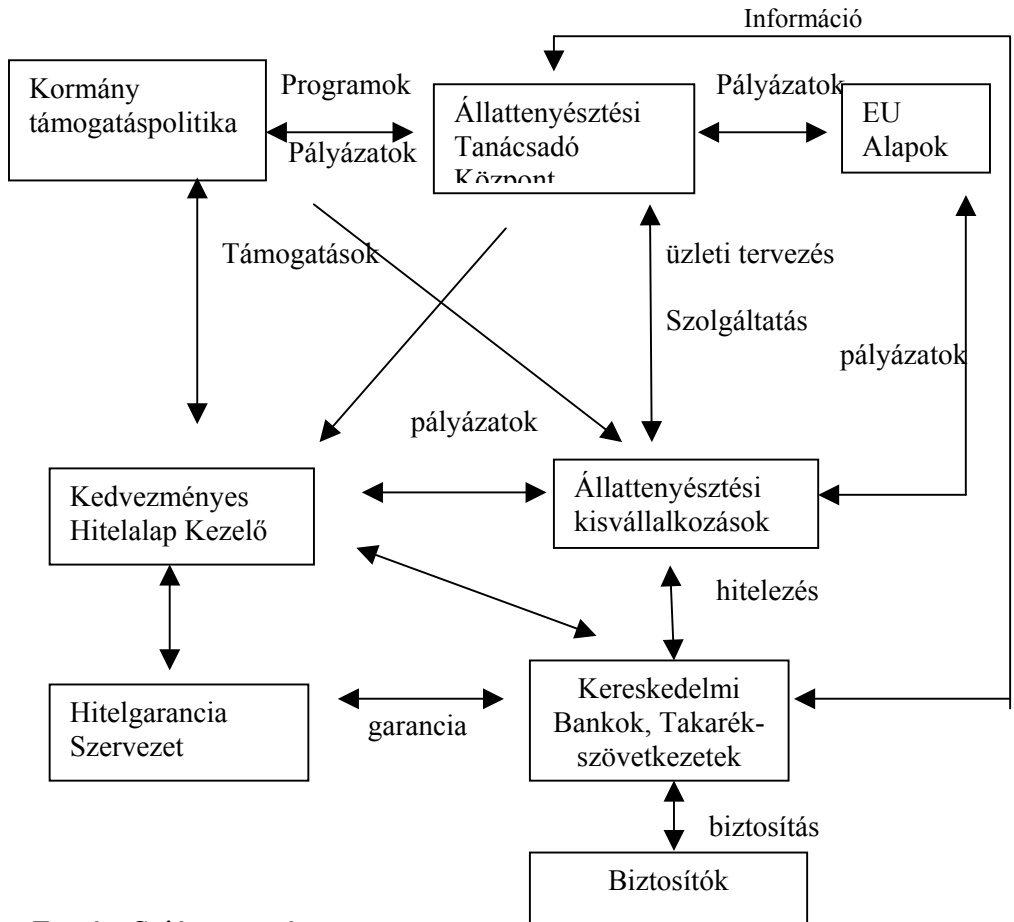
A felsorolt intézmények jelenleg is működnek, vagy kismértékű átalakítással alkalmassá tehetők a vállalkozások finanszírozásának támogatására.

Az állattenyésztési kisvállalkozók többségének gondot okoz a hitelezési gazdálkodási és piaci ismeretek hiánya, ezért a hangsúlyt a pénzügyi támogatás mellett a kiegészítő szolgáltatásokra kell helyezni. Ilyen szolgáltatás lehet a Központ által biztosított szakmai segítségnyújtás, a vállalkozások egymás közötti kapcsolatának kialakítása, azaz a modern integráció erősítése. Rendezvények, programok szervezésével, valamint kiadványok készítésével elő kell segíteniök a vállalkozói- és termelési kultúra fejlődését.

A szervezet fontos feladata, hogy megtalálja az állattenyésztéssel foglalkozó kisvállalkozók számára azt a formát, ami a különböző elérhető források optimális kombinációját biztosítja. Ezért szükséges, hogy a munkatársaknak áttekintésük legyen a helyi viszonyokról, ismerjék azokat a forrásokat, amelyek a vállalkozások és a régió fejlesztéséhez rendelkezésre állnak, és ne csak pénzügyi megközelítést képviseljenek.

A Központ leghatékonyabban non-profit formában éri el célkitűzéseit, de a működési keretek meghatározásánál lehetőséget kell biztosítani a szakmai munka kontrolljára is.

Forrás: Saját tervezés

40. ábra Intézmények és folyamatok a finanszírozás során

A 40.ábrán új szereplőként jelenik meg a „hitelalap kezelő” szervezet, amelynek a közreműködése által lehetőség nyílik olyan ügyfelek hitelhez juttatására, akik a kereskedelmi bankok kritériumrendszerében nem

bizonyulnak hitelképesnek. Ebbe a körbe tartoznak leggyakrabban, - az induló vállalkozások mellett- a családi mikrovállalkozások is.

A hitelalap létrehozható különböző szintű pályázati forrásokból és magántőkéből egyaránt. A működés keretfeltételeit a Pénzügyintézetek működéséről szóló törvények definiálják.

Az „emberi tényező” ebben a vonatkozásban is fontos. A szervezet munkatársainak terepismerete, érzékenysége, problémamegoldó képessége nagyban befolyásolja a program sikeres működését.

5. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A mezőgazdasági kisvállalkozások, -köztük az állattenyésztéssel foglalkozó kisvállalkozások- finanszírozása összetett feladat, mivel az alkalmazott támogatási formák megválasztásakor ügyelni kell azok gazdaságélénkítő hatására az adott célcsoportban. A támogatások mellett elengedhetetlen a különböző rövid-, és hosszúlejáratú hitelekhez való hozzáférés elősegítése, például az ezekhez nyújtott hitelgaranciák, és kamattámogatások elérhetővé tételével. A disszertáció ezek együttes hatását mutatja be, amellyel kapcsolatban az alábbi következtetések és javaslatok fogalmazhatók meg:

1. A vizsgált négy évben Győr-Moson-Sopron megyében az állattenyésztéssel foglalkozó kisvállalkozások fele veszteséges volt, miközben számuk csak kismértékben változott. **Csökken a nyereséges vállalkozások száma, de párhuzamosan nőtt az általuk megtermelt nyereség tömege.** Ebből arra lehet következtetni, hogy e vállalkozások körében bizonyosfokú koncentráció következett be és kirajzolódni látszik a növekedési potenciállal rendelkező állattenyésztési kisvállalkozások köre. Ezt a folyamatot a finanszírozás (támogatás és hitelezés) eszközeivel erősíteni szükséges.
2. **Az állattenyésztő kisvállalkozásoknak több mint fele kapott különböző címenen költségvetési támogatást a vizsgált években.** Emellett a visszaigényelt forgalmi adó egyrészt többszörösen meghaladta

a befizetéseket, másrészt összege évről-évre emelkedett. 2001-ben a visszaigényelt összeg 44,5 %-kal volt több, mint 1999-ben. Ha összevetjük a **támogatások és adóbefizetések mennyiségét**, akkor azt is megállapíthatjuk, hogy a különbségük mindegyik évben több, mint a kisvállalkozásoknál **képződött nyereség**.

Mindebből látható, hogy a költségvetési támogatás folyamatos volt a vizsgált időszakban, ugyanakkor a kisvállalkozások egy jelentős része számára elérhetetlen.

3. A Megyei Területfejlesztési Tanács döntési prioritásai között előkelő helyen szerepelt az új munkahelyek teremtésének támogatása, az állattenyésztés azonban nem tartozik a magas munkaerőfoglalkoztatási ágazatok közé. Megyei szinten az állattenyésztés korszerűsítéséhez mindösszesen 3-4 pályázatot nyújtottak be a vizsgált időszakban évenként, pályázati célként a munkahelyteremtést megjelölve. Ez nagyon alacsony érték, tehát **ez a támogatási konstrukció ilyen módon nem szolgálta az állattenyésztési kisvállalkozások fejlesztését.** Megoldás a támogatási célrendszer bővítése lehetne az állattenyésztés volumenének növelése érdekében.

4. Bár a mikrohitel a támogatott hitelek kategóriájába tartoznak, mivel a konstrukció több támogatási elemet is tartalmaz (kamat, türelmi idő, fedezet stb.), **ennek ellenére a mezőgazdasági kisvállalkozások aránya az 1995-ös 25%-os részesedésről az ezredfordulóra 6-8%-ra csökkent.** A probléma gyökere abban rejlik, hogy a mezőgazdaság szezonális árbevétele miatt a kisvállalkozások nehezen tudnak eleget

tenni a visszafizetési kötelezettségüknek. Sok esetben a **fedezet elégtelensége miatt az állattenyésztési kisvállalkozások nem hitelképesek**. Ebből fakadóan **finanszírozásuk a visszafizetés tekintetében rugalmasabb rendszert kíván, és párhuzamosan gondoskodni kell a hitelgarancia biztosításáról is**.

5. A **hitelgaranciáért** folyamodó állattenyésztési kisvállalkozások száma abban az esetben **nő, ha környezetükben létezik olyan vállalható támogatási-, vagy hitelkonstrukció, amiért pályázniuk érdemes**. (Kibontakozási hitelkonstrukció, Agrárberuházások támogatása, stb.) Ezzel magyarázható, hogy 2001-ben az AVHA által vállalt garanciák száma ugrásszerűen megnőtt. Az országos éves növekedéshez hasonlóan Győr-Moson-Sopron megyében is megnőtt a garanciavállalások száma, a **korábbi 30-ról 100-ra emelkedett**. Ezzel párhuzamosan nőtt a garantált hitel összege, 1114 mFt-ra, ugyanakkor **nem nőtt az átlagos garantált hitelösszeg (11 141 eFt)**. Erről arra **következtethetünk, hogy ez a vállalkozói kör csak kis projektek végrehajtására képes**, mivel erősen tőkehiányos és az alacsony jövedelmezőségük miatt nehezen tudják kigazdálkodni a hitelfelvétellel járó költségeket.

6. A '89-es rendszerváltás után Győr-Moson-Sopron megyében a **mezőgazdasági vállalkozások legnagyobb része egyéni, vagy családi elhatározással, kizárólag saját tőkével indította kisvállalkozását**.

7. Ezeknek a **kisvállalkozásoknak döntő többsége az állattenyésztés mellett növénytermesztéssel is foglalkozik**. A vállalkozásnak közel 60%-a a 3 millió Ft alatti árbevétel kategóriába tartozik.

A kérdőíves felmérésben szereplő 200 mezőgazdasági kisvállalkozó 70%-a igényelt vissza nem térítendő támogatást, akik közül egy-két kivétellel mind meg is kapta azt.

8. Megállapítható, hogy **a pályázatot illetve kérelmet benyújtó mezőgazdasági kisvállalkozások túlnyomó többsége elnyerte a kért támogatást**. A pályázat elkészítése sok kisvállalkozó részére problémát jelent. Az EU csatlakozásunkkal az állami támogatások direkt formáit EU-komform megoldásokkal kell felváltani. Ennek fontos eleme lehet a kedvező kondíciójú kisvállalkozói hitelek és garanciarendszerek, valamint a kereskedelmi bankokkal való együttműködés a hitelezésben és a kockázatmegosztásban.

9. A megkérdezett állattenyésztési kisvállalkozók döntő többségénél az **5mFt bekerülési költséget el nem érő beruházások megvalósítására volt lehetőség**. A beruházások mintegy feléhez sikerült állami támogatást is bevonni. Hitelt viszont csak a megvalósított beruházásoknak 25%-hoz tudtak felhasználni. Az adatok egyértelműen bizonyítják, hogy a mezőgazdasági jellegű beruházások finanszírozásához szükséges források tekintetében a vállalkozások főként **saját tőkéjükre és az állami támogatásokra** számíthattak.

10. A **takarékszövetkezeteknek kiemelt szerepük** volt a mezőgazdasági kisvállalkozások finanszírozásában. Ezt a státuszt helyismeretükkel, a vállalkozókkal való tartós kapcsolatukkal, valamint szolgáltatásaik színvonalával érték el.

11. A mezőgazdasági kisvállalkozások finanszírozásának kérdését nem lehet a vállalkozásfejlesztéstől elkülönítetten kezelni. Hatékony forrásfelhasználás, illetve termelő tevékenység csak megfelelő **szakemberek** bevonásával valósítható meg. Erre egyfajta megoldást adhat a javasolt **Állattenyésztési Tanácsadó Központ**. A Központ fontos feladata a különféle programok és szolgáltatások mellett a finanszírozásban érintett intézmények közötti formális és informális kapcsolatok folyamatos fenntartása.

12. A kisvállalkozások nagyobbik része jelenleg alacsony árbevételű, kis volumenű gazdálkodást folytat. Az EU csatlakozást követően **versenyképességük gyorsabban fokozható szövetkezéssel, modern integrációval. A finanszírozás új formái ezt is segíteni tudnák.**

13. **Az állattenyésztéssel foglalkozó kisvállalkozások jelentős része igényli a forgóeszközhitel rendelkezésre állását.** Ez a konstrukció azonban csak abban az esetben hatékony, ha hosszú lejáratú, vagy lejárat nélküli. A kamattámogatás és a hitelgarancia igénybevételenek lehetőségét biztosítani szükséges.

14. Beruházások hitelezéséhez meg kell határozni a szükséges forrás-félességek optimális kombinációját. Az üzleti tervezéshez és a pályázatok összeállításához célszerű a megfelelő szakember igénybevétele.

6. A KUTATÁS ÚJ ÉS ÚJSZERŰ EREDMÉNYEI

1. A Győr-Moson-Sopron megyében állattenyésztéssel foglalkozó kisvállalkozások tevékenységének vizsgálata alapján megállapítható, hogy költségvetési támogatások összege a vizsgált években többszöröse volt a költségvetési befizetésük összegének.

2. A megyei szintű Terület Fejlesztési Célelőirányzat (TFC) pályázati kiírása elsősorban a munkahelyteremtést támogatta, és ez általában nem kedvezett az állattenyésztési kisvállalkozásoknak. A támogatandó célokat úgy kell bővíteni, hogy az állattenyésztési kisvállalkozások tevékenységét segítse, azok jövedelem-, és versenypozícióját javítsa.

3. Az elmúlt időszak mikrohitelprogramjának korszerűsítése nélkül az állattenyésztési kisvállalkozások fokozatosan kiszorultak ebből a támogatási programból. A hitelkonstrukció paramétereinek átdolgozása és rugalmasabb visszafizetési rendszer bevezetése kedvezőbb pozíciót eredményezne valamennyi mezőgazdasági kisvállalkozás számára.

4. A finanszírozás segítségét szolgáló intézményi háttér továbbfejlesztésével, megyei, vagy regionális Állattenyésztési Tanácsadó Központok létrehozásával nem csak a finanszírozás, hanem más területen is előnyösebb helyzetbe lehetne hozni a kisvállalkozásokat (termelés, feldolgozás, értékesítés).

5. Mivel a mezőgazdasági kisvállalkozások várhatóan még hosszú időn keresztül nem lesznek abban a helyzetben, hogy saját erőből önállóan teremtsék meg fejlesztésük pénzügyi háttérét, ezért számukra kész hitelkonstrukciók kialakítása és a szükséges feltételrendszer (kamattámogatás, garanciarendszer stb.) hozzárendelése lehet a pozíciójavítás egyik eszköze. A vizsgálatok arra mutatnak, hogy az állattenyésztési kisvállalkozások többsége egy alkalommal 10 millió forint volumenű fejlesztés (beruházás) terheit képes vállalni, kellő külső támogatás mellett.

7. ÖSSZEFOGLALÁS

Az EU felvételünket követően a magyar mezőgazdaság finanszírozási rendszerét is újra kell gondolni. Hasonlóan, mint az Európai Unióban, az agrárágazat fejlesztése nemcsak az előállított termékek minősége és mennyisége szempontjából fontos, hanem foglalkoztatási, valamint vidékfejlesztési vonatkozásai is előtérbe kerültek. Az állattenyésztés nem csak a belső fogyasztás kielégítése miatt fontos, hanem az export biztosításával jelentősen hozzájárul az ország külgazdasági egyensúlyához. Győr-Moson-Sopron megye ökológiai adottságai kedvezőek az állattenyésztés szempontjából, így hagyományosan sokan vállalkoznak erre a tevékenységre. Amíg a rendszerváltásig a termelészövetkezeteknek volt meghatározó szerepe az állattenyésztésben, addig az ezredfordulóra megnőtt az állattenyésztéssel foglalkozó kisvállalkozások súlya, akik többnyire családi vállalkozás keretében gazdálkodnak. Ezek a kisvállalkozók erősen tőkehiányosak, továbbá alacsony jövedelmezőségük miatt nehezen tudják versenyképességüket növelni. Hitelképességüket a 90-es évek végére sem sikerült hathatósan javítani, így beruházásaikhoz a saját tőkeerejükön kívül szinte kizárólag csak az állami támogatásra számíhattak. Biztató fejlemény, hogy azok a vállalkozók, akik mertek beruházást kezdeményezni és ehhez pályázatot nyújtottak be, azok többsége sikeres volt. Probléma viszont a támogatás rendszerének és mértékének alacsony szintje, amely csak kismértékben segíti elő az állattenyésztési kisvállalkozások versenyképességének növelését. A kisvállalkozások döntő többsége csak kis projektek végrehajtására képes, mivel az előírt pályázati feltételeknek (saját erő,

foglalkoztatás, birtoknagyság stb.) nem felelnek meg. Építéssel kapcsolatos beruházások vonatkozásában óvatosabbak, mint új gép beszerzése esetén. Ezt részben a gépbeszerzésekhez nyújtott támogatások is motiválták.

A kisvállalkozások fele adóbevallásában veszteséget, míg másik fele nyereséget tüntet fel. Ez az arány az ezredforduló éveiben csak kismértékben változott. Határozottan nőtt azonban a költségvetésből ÁFA-visszaigénylők köre, valamint a valamilyen költségvetési támogatásban részesülők aránya.

Az állattenyésztési kisvállalkozásoknak a pénzintézetek részéről való diszkriminációja bár csökkent a 90-es évek elejéhez képest, de még így is többnyire az állam által kínált agrárhitelek a szinte egyetlen külső forrásbővítési lehetősége sok kisvállalkozásnak. Hitelezési szempontból az átlagnál kockázatosabb ügyfélkör, ezért fedezetigényesebb ágazat. A legtöbb kisvállalkozás nehezen képes megfelelő fedezetet nyújtani, ezért a hitelgarancia biztosítása elengedhetetlen feltétele a finanszírozásuknak. A jövő legfontosabb feladata, hogy állami szerepvállalással növelni lehessen az erre alkalmas kisvállalkozások versenyképességét, hogy hatékonyan részt vehessenek az EU vidékfejlesztési pályázati rendszerében. Fontos továbbá a támogatási folyamatot lebonyolító intézményrendszer fejlesztése révén hathatós szakmai segítségnyújtás az állattenyésztési kisvállalkozások részére, hogy képesek legyenek olyan irányban átalakítani gazdaságukat, hogy az EU csatlakozási folyamat nyertesei legyenek. Az elmúlt időszakban a takarékszövetkezeteknek kiemelt szerepe volt a mezőgazdasági kisvállalkozások finanszírozásában, ezt helyismeretükkel, munkájukkal érték el.

A jövőbeni támogatási programok kidolgozása során figyelembe kell venni a

- takarékszövetkezetek különleges helyzetét,
- Állattenyésztési Tanácsadó Központok létrehozásával képzett szakembereket, és rajtuk keresztül európai szintű szolgáltatásokat kell biztosítani a gazdálkodóknak,
- ösztönözni kell az egyes termelők, a termelők és feldolgozók közötti integrációt a hatékony termelés és értékesítés érdekében.

A kisvállalkozások folyamatos hitelezését kedvezményes konstrukciókkal,- mint amilyen a mikrohitelprogram- valamint kamattámogatással és garanciaprogramok biztosításával lehet elősegíteni. Évszázados hagyományoknak megfelelően meg kell őrizni az állattenyésztéssel foglalkozó vállalkozók helyét és rangját a megye társadalmában.

8. SUMMARY

After Hungary's EU accession the financing system of Hungarian agriculture should be reconsidered. Similar to the EU practice the development of the agricultural sector is not only important regarding the quality and volume of the products, but also employment and rural development issues should be focused on. Animal husbandry is not only important because of domestic consumption, but with ensuring export products it contributes to the positive balance of our foreign trade. Climatic and ecological conditions are favourable for animal keeping in Győr-Moson-Sopron county; therefore many farmers continue the tradition to deal with animal keeping. Before the system transformation farmers' co-operatives played a determinative role in animal husbandry, but by the turn of the millennium small-scale enterprises – family farms – dealing with animal keeping became to be dominant. These small-scale enterprises lack capital and due to the low level of profitability; therefore the increase of their competitiveness is a difficult task for them. The credibility of these enterprises did not improve considerably by the end of the '90s, and besides the available own sources, own capital they could only count on state subsidies. It is a promising fact that most entrepreneurs daring to apply for state subsidies received a positive judgement. At the same time the incorrect system and low level of subsidy mean a great problem in the proper improvement of competitiveness of these small-scale animal keeping enterprises. The majority of these enterprises could only implement small-scale projects, as they often cannot fulfil the required conditions (own source,

employment, size of farm etc.). Farmers are more cautious regarding building investments than considering machine purchases, that is partly due to the motivating machine purchase state support possibilities.

Half of the small-scale enterprises indicated loss, the other half registered profit on the personal tax registration forms. This rate only shows a minor change around the turn of the millennium. However, the number of entrepreneurs requesting tax-refunds from the budget increased considerably, similar to the number of farmers receiving state support.

The discrimination of small-scale animal keeping enterprises expressed by the financial institutions decreased compared to the '90s, but the primer – almost only – possibility for small-scale farmers to involve outside sources is provided by state agricultural credit constructions. Regarding credit viewpoints these clients are considered to be more risky; therefore more insurance (cover) is needed. Most small-scale enterprises cannot ensure the suitable or necessary cover; therefore the institution of credit guarantee is an essential condition of financing.

The most important task for the future is to increase competitiveness with state assistance in order to facilitate their participation in the EU rural development subsidy system. The development of the institutional system taking care for the tenders and subsidies is also important to facilitate the professional assistance for the small-scale animal keeping enterprises; these enterprises should be able to manage their farming to win the EU accession process. In the past period savings banks played a determinative role in the financing of agricultural small-scale enterprises, due to the good knowledge of the location and situation.

The following elements should be considered in the elaboration of future subsidy programs:

- The special position of savings banks,
- with the establishment of the Animal Keeping Advisory Centre well-trained experts should offer and provide European-level services to the farmers,
- farmers should be motivated to form some kind of integration among the farmers and between the farmers and processors in order to improve the efficiency of production and sales.

The continuous financing of small-scale enterprises could be ensured with favourable credit constructions – like the micro-credit program – and with providing credit guarantee and interest support programs for them.

In accordance with the centurial traditions the role and position of animal keeping entrepreneurs should be kept in the society.

9. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

1. Hálásan köszönöm Dr. Tenk Antal professzor úrnak, témavezetőmnek, hogy szaktudásával, bölcsességével segítette PhD képzésemet, valamint a disszertációm elkészítését. Gondoskodását, türelmét nem felejttem el.
2. Köszönettel tartozom Dr. Szalka Évának aki mellettem volt a problémák megoldásában, és baráti szeretettel önzetlenül segítette a disszertációm elkészítését, kivitelezését.
3. Köszönöm férjemnek a türelmét, szeretetét, gondoskodását, és azt hogy biztosította számomra a nyugodt háttérrel a tanulmányaimhoz.
4. Végül megköszönöm mindazoknak akik információval , adatokkal segítették munkámat: Lengyel Károlynak, Páll Györgynek, Dr. Ulrich Anikónak, Merkel Szilviának, Csete László professzor úrnak, Dr. Cser Jánosnak, Dr. Báder Ernőnek, Miklósné Varga Anitának, Kalmárné Dr. Hollósi Erikának, Stipkovits Mátyásnének, valamint a Kisalföldi Vállalkozásfejlesztési Alapítvány dolgozóinak.

10. IRODALOMJEGYZÉK

1. Adózási összefoglaló, Kisalföldi Vállalkozásfejlesztési Alapítvány Tanulmány, Győr 2001
2. Agenda 2000 Az Európai Bizottság véleménye Magyarország Európai Unióba történő jelentkezéséről, Kézirat, Külügyminisztérium 1997
3. Agrárgazdasági statisztikai zsebkönyv 2000, AKII Budapest, 2001
4. Agrártámogatások 2000, Magyar Mezőgazdaság és Agrárium melléklete, Budapest, 2000
5. Agrár- Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány, Éves Jelentés 2000,
6. A Kis- és középvállalkozások fejlődésének támogatásáról, 1999. évi XCV tv.
7. Alvincz József- Szűcs István: Az élelmiszergazdaság szerkezete, AKII 1998. 14. sz.
8. Alvincz J. –Varga Gy.: A családi gazdaságok helyzete és versenyképességük javításának lehetőségei, AKII 2000. 15.
9. Apatini Kornélné: A Hitelgarancia RT tapasztalatai, 2001, Kézirat
10. APEH iránymutatás 1997/154. sz.: Mezőgazdasági őstermelésből, és egyéni vállalkozásból származó jövedelem utáni adó átalányadóztatás esetén
11. APEH Bács-Kiskun Megyei Igazgatósága: Hogyan adózunk a mezőgazdaságban? 1997
12. A SAPARD program: www.sapard.fvm.hu 2003,

13. Balogh Ádám: A hazai állattenyésztés versenyképessége az EU-val összehasonlítva, *Gazdálkodás* 1999. 4. p. 13-18.
14. Balogh Ádám-Harza Lajos: A vagyon-, a tulajdon és a tőkeviszonyok változása a mezőgazdaságban. *Agrárgazdasági tanulmányok* 1998.5.sz.
15. Béhm, I. :Vállalkozások pénzügyi tervezése. NOVORG Kft. Budapest. 1993
16. Bitó János- Radácsi László: Termelési és üzleti folyamatok, Budapest 2000
17. Borbély Csaba- Kalmár Sándor- Sarudi Csaba – Széles Gyula: Agrártámogatások és azok ügyintézése, FVM Szaktanácsadó-képző programsorozat, 2000
18. Brealey-Mayers : Modern Vállalati pénzügyek. Első kötet. Budapest 1993
19. Burgerné G. Anna- Tóth Krisztina- Kovács Csaba: A mezőgazdasági üzemek gazdasági helyzete, *AKII*, 1999. 13.
20. Burton G. Malkiel: Bolyongás a Wall Streeten, Bankárképző könyvek , Budapest 1992
21. Council Decision of 9 December 1996 On Third Multiannual Programme For Small And Medium Sized Enterprises in the EU (1997-2000) , European Union The Council, 1996
22. Cser János: Doktori (PhD.) Értekezés Keszthely, 2001
23. Csillag- E.-Németh :A családi gazdasággal rendelkező háztartások jövedelmi helyzete, *Gazdálkodás*, 2001.3. p.16-24.

24. Dobos Károly: Állattenyésztésünk helyzete és fejlesztése, Gazdálkodás 1999. 4. sz. p. 8-12.
25. Dorgai László: Az országos területrendezési terv agrárvonatkozásainak megalapozása, AKII, Agrárgazdasági tanulmányok 1998. 3. sz.
26. Éder Tamás-Fertő Imre-Herbst Árpád- Mohácsi Kálmán: Kisvállalkozások az agrárszektorban, Budapest 1997.
27. Győr-Moson-Sopron megye agrárfejlesztési koncepciója, Készült a Pannon Agrártudományi Egyetem Mosonmagyaróvári Mezőgazdaságtudományi Karán, 1999 ,
28. Halmai Péter: Az Európai Unió agrárrendszere, Budapest, 1995
29. Harcza Lajos: A vidéki pénzügyi hálózat fejlesztése, Gazdálkodás 2001. 4. p. 75-78.
30. Illés, I-né : Társaságok pénzügyei. Saldo, Budapest 1993
31. Jelenka – Sarudi- Molnár: A felzárkóztatási program 2000. évi pályázatainak tapasztalatai, Gazdálkodás 2002.1. p.60-64
32. Japan International Cooperation Agency: Supporting SME in Hungary, 2000
33. Juan J. Buttari : Subsidized Credit Programs. The Theory, the Record the Alternatives, Center for development Information and Evaluation, US Agency for International Development, June 1995
34. Kállai László: Mikrohitelzés piaci alapon, Közgazdasági szemle, 2000 január

35. Kállai László- Kissné Kovács Eszter: A mikrohitelzés szabályainak modernizációja és továbbfejlesztése, Kisvállalkozás-fejlesztési Intézet, Budapest, 2001
36. Kis- és középvállalkozások helyzete Magyarországon, Éves jelentés 1996
37. Kisvállalkozás– fejlesztési Intézet: Kis,-és középvállalkozások helyzete 2000, Budapest
38. Kisvállalkozás-fejlesztési Intézet: Kis, és középvállalkozások helyzete 2001, Budapest
39. Kisvállalkozás-fejlesztési Konferencia 2001. augusztus, Ipargazdasági Kutató és Tanácsadó Kft, Összefoglaló kézirat,
40. Kocsisné A. Ágota- Iváncsics J.: A mezőgazdaság részesedése az MVA mikrohiteléből, Gazdálkodás, 2000, 3. p. 81-86
41. Kürthy Gyöngyi- Szücs István dr.: A versenyképes mezőgazdaság tőkeszükséglete, Gazdálkodás, 1999. 4. sz.
42. KKV Fejlesztési Törvény, 1998, 2211/1998. (IX.30.) Kormány Határozat
43. Lakatos Dénes: Tőkebefektetés, Tőkeforrások a mezőgazdaságban, Debrecen, 2002
44. Lakner Zoltán –Kocsondi József: A mezőgazdasági kis- és középvállalkozások helyzete, szerepe, lehetőségei és korlátai a magyar gazdasági-társadalmi modernizációban, Budapest 1997.
45. Lunk Tamás : Phare támogatási rendszer várható változásai, Kézirat, FVM 2000

46. Magyarország mezőgazdasága a 2000. évben, Az általános Mezőgazdasági Összeírás adatai, KSH, Budapest 2002
47. Magyarország SAPARD terve (2000-2006), FVM 2000
48. Mezőgazdasági forráskoordinációs program, Készült a Kisalföldi Vállalkozásfejlesztési Alapítvány megbízásából 2001-ben
49. Mezőgazdasági statisztikai évkönyv, KSH, Budapest 2002
50. Mikrohitel Kézikönyv, 1997. Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány , Budapest
51. Mizik Tamás : A gazdaságok pénzügyi helyzete az EU-ban, Gazdálkodás 2000. 4. p.13-18.
52. Molnár Attila: A húsipari vállalatok versenystratégiái, Gazdálkodás ,2001. 2.p. 51-55.
53. MVA Alapítói Okirat, 1990, Budapest
54. Nagy Frigyes: Az Európai Unió agrárgazdasága, FVM Szaktanácsadó- képző programsorozat, Mosonmagyaróvár 2000
55. Nagy Frigyes. Lépni kell, ha nyerni akarunk, Gazdálkodás 2002.1.p. 8-16.
56. Nagy Frigyes : Az EU élelmiszer szabályozása, különös tekintettel az állattenyésztés termékeire, PHD dolgozat, Mosonmagyaróvár 2002
57. www.nfh.hu : Nemzeti Fejlesztési Terv 2004
58. Palánkai Tibor: Európai integráció, Budapest 1994
59. Pete Nándor: A magyar mezőgazdaság és az Európai Unió, Budapest 2000

60. Pete Nándor: Az Európai Unió közös agrárpolitikája, Budapest 2000
61. Phare programme in Hungary, EU Delegation 1996
62. Popp József : A főbb mezőgazdasági ágazatok fejlesztési lehetőségei, különös tekintettel az EU csatlakozásra, Gazdálkodás 2000, 4.p. 2-12.
63. Pupos T.- Demeter: Forgóeszközök, forgótőke és a mezőgazdasági termelés sajátosságai. Előadásvázlat. IX. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok Gödöllő 1994. 03.
64. Ráki Zoltán- Guba Márta: Az EU marhahús termelésének közös piactörvényei és átvételének várható hatása a magyar vágómarha ágazatra, AKII, 1998.13. sz.
65. Révész Jánosné: A Kisvállalkozásokat támogató hitel- és garanciarendszer néhány modellje, Budapest 1995
66. Statisztikai évkönyv 2001, KSH, Budapest 2002
67. Szűcs István- Udovecz Gábor: Az agrárgazdaság jelenlegi helyzete és várható versenyhelyei, AKII Budapest, 1998.16.sz.
68. Tállai András, PM államtitkára: KKV fejlesztés, Előadásvázlat, Kisvállalkozás-fejlesztési Konferencia. Budapest 2001.VIII.
69. Tanka Endre: Agrárfinanszírozás a fejlett piacgazdaságokban, AKII Budapest, 1998. 15. sz.
70. Tenk Gábor ; Doktori (PhD.)Értekezés , Mosonmagyaróvár 1999.

71. Tenk Gábor :A magyar mezőgazdaság fejlesztésének finanszírozása II. Gazdálkodás 1999. 5.p. 56-59.
72. Tenk Gábor: Javuló feltételek az agrárhitelezésben, Gazdálkodás 1999. 2. p. 1-7.
73. Területi statisztikai évkönyv 2001, Budapest 2002
74. Tétényi Z.-Gyulai I. :Vállalkozás finanszírozás. SALDO, Budapest 1993
75. Ulric Thomassen: Financing of agriculture in Denmark, Aarhus County Concil, 1998
76. Vajda Ágnes- Czakó Ágnes: A mikrohitel program és hatása, Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány 1998,
77. Varga Gyula: Az EU mezőgazdaságának üzemi rendszere csatlakozási törekvéseink nézőpontjából, Gazdálkodás 1999. 4. p. 30-35.
78. Várhegyi Éva:A jelzálog finanszírozás lehetőségei az agrárágazatban, Bankszemle 37. évf. 1993. 3. sz.
79. Várhegyi Éva: A bankrendszer és a kisvállalkozások, Budapest 1997, MVA
80. Vessely M. szerk.: Pénzforrás V. évf.1.sz. Gazella Kiadó. Budapest, 1999
81. Vizardák- Lakatos- Király : Mezőgazdasági családi vállalkozások Jász- Nagykun- Szolnok megyében, Gazdálkodás 2001. 3.p. 25-32.

11. Ábra jegyzék

1. ábra A mezőgazdasági mikrohitel megoszlása
2. ábra Gy-M-S megye gazdaságának üzleti forgalma (folyó áron)
3. ábra GY-M-S megye mezőgazdaságának üzleti forgalma (folyó áron)
4. ábra A mezőgazdaság súlya GY-M-S megye gazdaságának teljesítményében
5. ábra A mezőgazdasági vállalkozások számának alakulása
6. ábra A szarvasmarha-állomány létszámának alakulása
7. ábra A sertésállomány létszámának alakulása
8. ábra Az állattenyésztéssel foglalkozó egyéni vállalkozások száma
9. ábra Az állattenyésztő egyéni vállalkozások megoszlása 2001-ben
10. ábra Állattenyésztő kisvállalkozások árbevétele
11. ábra Állattenyésztő kisvállalkozások árbevételének megoszlása 2001-ben
12. ábra Állattenyésztő nyereséges kisvállalkozások aránya
13. ábra Állattenyésztő családi vállalkozások nyereségének megoszlása
14. ábra Állattenyésztő veszteséges kisvállalkozások aránya
15. ábra Állattenyésztő kisvállalkozások veszteségének megoszlása 2001-ben
16. ábra Állattenyésztői kisvállalkozások alkalmazottai
17. ábra Állattenyésztő kisvállalkozások alkalmazottainak megoszlása
18. ábra Állattenyésztő kisvállalkozások ÁFA-elszámolásának alakulása
19. ábra Állattenyésztő kisvállalkozások költségvetési befizetései
20. ábra Állattenyésztő kisvállalkozások költségvetési befizetéseinek aránya (%) 2001-ben

21. ábra Állattenyésztő kisvállalkozások költségvetési támogatottak aránya (%) 2001-ben
22. ábra Állattenyésztő kisvállalkozások költségvetési támogatásának megoszlása 2001-ben
23. ábra A mezőgazdaság részesedése a TFC-ből
24. ábra az állattenyésztés támogatásának aránya a TFC-n belül
25. ábra A folyósított hitelek megoszlása ágazatonként és a folyósított összegek szerint, Győr-Moson-Sopron megyében
26. ábra A nemzetgazdaság szektorainak részvétele a minősítési kategóriákban
27. ábra A mikrohitel ágazatonkénti megoszlása 2000-ben
28. ábra A mikrohitel ágazatonkénti megoszlása 2001-ben
29. ábra A vállalkozások pénzügyi forrásai
30. ábra A tevékenységi körök megoszlása
31. ábra Az állattenyésztési ágazatok megoszlása
32. ábra A szarvasmarha-állomány megoszlása hasznosítás szerint
33. ábra A sertés-állomány megoszlása
34. ábra A vállalkozások nettó árbevételének megoszlása
35. ábra A legnagyobb árbevételű adó tevékenységi körök alakulása
36. ábra A beruházások alakulása az elmúlt öt évben fő- illetve mellékfoglalkozások alapján
37. ábra Az igényelt külső források megoszlása
38. ábra Az Agrárhitelgarancia Rt. Programjának ismertsége
39. ábra Intézmények és források kapcsolata
40. ábra Intézmények és folyamatok a finanszírozás során

12. Táblázatok jegyzéke

1. táblázat

A működő vállalkozások megoszlása ágazat szerint (1999-2001)

2. táblázat

A bruttó hozzáadott érték termeléséhez való hozzájárulás vállalati méretkategóriánként a vállalati szektorban (1998-2000.)

3. táblázat

A mikrohitelre benyújtott pályázatok száma (1992-1999)

4. táblázat

Garanciák számának és összegének megoszlása országosan 1998-2001 között

5. táblázat

Alkalmazottak foglalkoztatása az egyes szakágazatokon belül

6. táblázat

A Győr-Moson-Sopron MTT által nyújtott mezőgazdasági és vidékfejlesztési célokra kifizetett

7. táblázat

A garanciák számának és összegének megoszlása GYMS megyében

8. táblázat

Az állattenyésztéssel kapcsolatos hitelgaranciák számának és összegének megoszlása GYMS megyében

9. táblázat

A garanciák számának és összegének megoszlása gazdasági forma szerint GYMS megyében

10. táblázat,

A vállalkozások kor szerinti megoszlása

11. táblázat

A vállalkozás indításának oka

12. táblázat

A vállalkozás indításának szerveződése

13. táblázat

Vállalkozási formák megoszlása

14. táblázat

A rendelkezésre álló és a bérelt terület megoszlása

15. táblázat

A vállalkozások nettó árbevételének megoszlása

16. táblázat

Beruházások alakulása az elmúlt öt évben

17. táblázat

Támogatás és hitel igénybevétele a beruházáshoz

18. táblázat

A Kormány mezőgazdasági vállalkozóknak biztosított támogatási programjának megítélése a vállalkozók körében

19. táblázat

Beruházás-hitelezés forrás eredete szerint

20. táblázat

A hitelkonstrukció legfontosabb paraméterei

13. MELLÉKLETEK

1.melléklet

Fontosabb makrogazdasági mutatók alakulása 1994-2001 között

2.melléklet

A működő egyéni és társas vállalkozások száma ágazatonként 1998-2000

3.melléklet

A bruttó hozzáadott érték ágazati szerkezete vállalati méretkategóriánként a vállalati szektorban 2000-ben

4.melléklet

A mezőgazdasági tevékenység költségvetési támogatása

5.melléklet

Mikrohitel program

6.melléklet

A SAPARD és ISPA program

7.melléklet

Területfejlesztési Célleitirányzat

8.melléklet

Kérdőív

1.melléklet

Fontosabb makrogazdasági mutatók alakulása 1994-2001 között

Megnevezés	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
GDP termelés (volumenindex)	102,9	101,5	101,3	104,4	104,9	104,2	105,2	103,8
Ipar	106,0	106,9	103,2	111,4	108,3	107,2	110,4	112,0
Építőipar	104,7	100,2	92,8	108,2	105,8	104,3	104,1	105,0
Mezőgazdaság	99,6	102,7	104,1	99,5	98,5	100,9	96,0	100,0
Szállítás, távközlés	101,4	112,4	103,1	109,3	103,3	105,5	102,0	105,0
Egyéb	107,3	93,9	103,0	99,2	103,0	103,6	104,7	104,0
A GDP belföldi felhasználása	102,2	96,9	100,6	104,0	107,8	104,0	105,1	105,0
Ebből								
Végső fogyasztás	97,7	93,4	96,5	102,3	104,1	104,2	104,0	104,0
Beruházás	112,3	94,7	105,2	108,5	112,7	105,3	107,43	108-110
Külkereskedelmi áruforgalom								
Export	116,6	108,4	104,6	129,9	122,5	115,9	121,7	114-116
Import	114,5	96,1	105,5	126,4	124,9	114,3	120,8	114,116

1.melléklet folytatása

Fontosabb makrogazdasági mutatók alakulása 1994-2001 között

Megnevezés	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Fogyasztói árindex, %	118,8	128,2	123,6	118,3	114,3	110,0	109,8	109,4
Termelőiár-index, %	113,3	128,9	121,8	120,4	111,3	105,1	111,7	110,0
Külkereskedelmi mérleg egyenlege, Mrd dollár	-3,9	-2,6	-2,4	-2,1	-2,7	-3,0	-3,9	-5,0
Konvertibilis folyó fizetési mérleg, Mrd euró	-3,91	-2,48	-1,3	-0,85	-2,0	-2,0	-2,0	-2,7
Foglalkoztatottak száma, 1000 fő	3751,5	3678,8	3648,1	3646,3	3697,7	3811,5	3845,1	3850,0
Aktivitási ráta, %	57,0	52,2	51,8	51,2	51,7	53,1	53,5	53,1
Munkanélküliek száma, 1000 fő	519,6	495,9	477,4	463,9	404,1	404,5	372,4	250
Költségvetési deficit Mrd forint	-168,7	-192,5	54,7	-406,5	-632,0	-392,3	-442,2	-490
A háztartások nettó pénzügyi vagyona Mrd forint	1753,6	2192	2776	3480	4354	5118	5712,8	5500

Forrás: KSH, GM, MNB

2.melléklet

A működő egyéni és társas vállalkozások száma ágazatonként (1998-2000)

Me.: db

Megnevezés	Egyéni		Társas		Összesen	
	1998	2000	1998	2000	1998	2000
Mezőgazdaság, erőgazd., halászat	27832	26595	11210	12565	39042	39160
Bányászat	23	32	382	449	405	481
Feldolgozóipar	43006	41397	39833	42491	82839	83888
Villamosenergia-, gáz-, gőz és vízellátás	-	-	555	559	555	559
Építőipar	41087	42765	25170	29370	66257	72135
Kereskedelem	119291	110903	97001	99289	216292	210192
Szálláshelyszolg., vendéglátás	32515	27665	12237	14169	44752	41834
Szállítás	35076	33502	11163	12471	46239	45973
Pénzügyi tevékenység	11968	18490	2696	3327	14664	21817
Ingatlanügyletek	96203	124062	94405	112560	190608	236622
Oktatás	7854	12397	4045	5249	11899	17646
Egészségügy	9705	11814	8494	11263	18199	23077
Egyéb közösségi és személyi szolg.	33795	38047	13772	15545	47567	53592
Összesen:	458355	487669	320963	359307	779318	846976

Forrás: KSH Havi közlemények

3. melléklet

A bruttó hozzáadott érték ágazati szerkezete vállalati méretkategóriánként a vállalati szektorban 2000-ben

Megnevezés	me:%					
	Alk. Nélküli	Mikro	Kis	Közepes	Nagy	Összesen
Mezőgazdaság, vadgazdálkodás	1,9	2,3	6,2	8,2	1,0	2,9
Erdőgazdálkodás	0,2	0,2	0,1	0,1	0,5	0,3
Halászat	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
Bányászat	-0,7	0,1	0,5	1,0	0,6	0,6
Élelmiszer, ital gyártás	0,8	0,9	3,5	4,5	5,6	4,5
Dohánytermék gyártás	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,3
Textil-, ruha-, szőrme-, bőr-, lábbeli gyártás	1,0	0,8	2,8	4,1	2,1	2,3
Fa-, papírip., kiadói, nyomdai tev.	3,0	2,9	4,8	3,8	2,0	2,7
Kocsz, kőolaj, nukleáris fűtőanyag fd. vegyi t. gyártás	0,7	1,0	2,6	4,8	11,1	7,7
Nemfém ásványi termékek gyártása	0,1	0,4	1,0	2,1	2,0	1,7
Fémalapanyag, fémfeld. termékek gyártása	1,5	1,9	6,7	6,5	3,2	3,8
Gép-, berendezés, villamosgép, jármű gyártás	2,4	3,7	7,7	9,4	17,0	12,8
Bútorgy., egyéb feld. ip., nyersa. v. ny.	0,3	0,7	1,4	1,2	0,4	0,6
Vill. energia-, gáz-, gőz-, vízellátás	0,1	0,1	0,8	1,4	9,4	5,9
Építőipar	5,2	6,5	12,3	7,8	1,8	4,4
Járműjavítás	4,4	4,2	3,6	3,6	1,5	2,5
Nagy- és kiskereskedelem	31,8	35,5	17,4	17,7	7,4	14,3
Szálláshely szolg. és vendéglátás	2,8	2,5	3,4	1,4	1,4	1,8
Szállítás	2,2	4,2	5,6	3,7	6,1	5,3
Posta és távközlés	0,1	0,2	0,3	0,6	10,5	6,4
Pénzügyi tev. és kieg. szolgáltatás	1,1	0,9	0,6	0,6	8,4	5,2

Forrás:KSH

4.melléklet

A mezőgazdasági tevékenység költségvetési támogatása

Az agrárgazdasági célok 2000. évi költségvetési támogatásáról szóló 6/2000.(II.26.) FVM rendelet szabályozza az adott évben igénybe vehető támogatások körét.

A támogatási formák közül az állattenyésztéssel kapcsolatos támogatások kerülnek ismertetésre.

Az állattenyésztés támogatása

Az állattenyésztési támogatások általános feltételei, az igénybe vevők köre:

Azok a regisztrált mezőgazdasági termelők, akik nőivarú szarvasmarha, szarvas, sertés, juh, kecske, ló tulajdonosai, valamint:

- rendelkeznek az állattartás megfelelő feltételeivel,
- szakszerű apaállat-használatról és a tulajdonában lévő nőivarú állatállománya tartós jelöléséről és folyamatos nyilvántartásáról,
- az induló 2001.01.01-i anya állatlétszám tartásának kötelezettségét vállalja egy évig,
- teljesítse a korábbi állománytartási kötelezettségét, ellene visszafizetési eljárás ne legyen folyamatban.
- tehén esetén a teljes szarvasmarha állomány ENAR jelöléséről gondoskodnia kell, valamint a teljes tehénállományára vonatkozóan igazolja a magyar tarka illetve a húshasznú apaállat szakszerű használatát,
- a tehén állománya brucellózis, leukózis és gümőkór mentességét igazolja

- Nyilatkozzon a termékértékesítés megoldottságáról. Az állatállomány változásáról telephelyén folyamatos nyilvántartást vezessen, és azt öt évig őrizze meg.

A támogatás mértéke:

- 30.000 Ft/ elsőborjas tehenenként
- 20.000 Ft támogatás igénylésekor 6 hónaposnál idősebb előző évben született, megjelölt és nyilvántartásba vett csikóval rendelkező húshasznú kanca
- 1.200 Ft/anyajuh, anyakecske,
- 10.000 Ft/ egyedileg jelölt nyilvántartott 24 hónaposnál idősebb szaporításra beállított vadasparkban tartott szarvas esetén.
- A támogatás alapja az induló állománynak megfelelő anyaállatlétszám.

Tenyézkoca-állomány minőségi cseréjének támogatása

Igénybevevők köre:

A tenyészkocásüldő beállítója a támogatást minőségi állomány csere céljából veheti igénybe. Az állomány növelés nem támogatott.

Feltételei:

- A beállítandó tenyészkoca süldő elismert sertésfajtának hiteles törzskönyvi ellenőrzésbe vont tenyészetből származzon „4-es mentes állategészségügyi igazolással rendelkezzen”.
- Az igénylő rendelkezzen tenyészállatra vonatkozó OMMI /Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet által hitelesített állategészségügyi jegyzőkönyvvel, amelyet a kérelem benyújtását követően is csatolhat, de legkésőbb a tárgyév december 31-ig.
- Az induló állományra (tárgyév január elseji állatlétszám) vonatkozó tartási kötelezettség 3 év.

- Saját beállítású tenyészcseréje esetén csak 115 vagy afeletti indexű tenyész kocasüldő után igényelhető támogatás. Ez esetben a tenyészcseréje céljából beállított saját tenyésztésű egyedek száma nem haladhatja meg az induló állomány 40 %-át.

Támogatás mértéke:

<u>Tenyézsüldő index:</u>	<u>Támogatás mértéke:</u>
100-109	8.000 Ft/kocasüldő
110-119	11.000 Ft/kocasüldő
119 illetőleg a felett	15.000 Ft/kocasüldő

Az állattenyésztési támogatások igénybevitelére kérelmeket tárgyév május 31-ig kell benyújtani, kivéve ha tenyésztett állomány minőségi cseréjére vonatkozókat, amelyeket november 15-ig kell eljuttatni a Földművelésügyi Hivatalba. A Földművelésügyi Hivatal a támogatás igénybevitelének jogosultságáról, valamint összegéről igazolást állít ki, a kérelmet elbírálását követő 30 napon belül, a tenyész koca állomány minőségi cseréjének támogatására benyújtott kérelméhez csatolni kell a tenyészállat beállításáról szóló igazolást.

A támogatásban részesített igénylő köteles elszámolást készíteni a megyei földművelésügyi hivatal részére a támogatás feltételeinek teljesítéséről. Az elszámoláshoz csatolni kell az elismert tenyésztő szervezet igazolását a termelő tulajdonában lévő állatlétszámról és a vállalt állattartási kötelezettség teljesítésének mértékéről. Az elszámolást a tartási kötelezettség lejártá előtt legalább 30 nappal a megyei földművelésügyi hivatalnak kell megküldeni.

Agrárfinanszírozás támogatása

Éven belüli lejáratú forgóeszközhitel kamattámogatása és egyes hitelek után nyújtott állami kezességvállalás.

Igénybevevők köre: A regisztrált termelők akik mezőgazdasági tevékenységük költségeinek finanszírozásához pénzüintézettől kívánnak hitelt felvenni.

Feltételek:

- A hitelt csak forgóeszköz beszerzésére lehet fordítani.
- Futamideje nem lehet több mint 365 nap.
- A teljes hiteldíj legfeljebb 3 % ponttal haladhatja meg a hitelszerződés megkötésének időpontjában érvényes jegybanki

Támogatás mértéke:

- A hitelszerződés megkötésekor érvényes jegybanki alapkamat 40 %-a
- Közraktárba letett saját termelésű búzára és takarmány kukoricára közraktári jegy fedezete alapján felvett hitel után a jegybanki alapkamat 100 % lehet.

Igénylés módja:

A területileg illetékes megyei Földművelésügyi Hivatalhoz kérelmet kell benyújtani kamattámogatásra jogosító igazolás kiadására, amelyekhez mellékelni a hitelszerződés és a kamat befizetés-igazolás másolatait, valamint a támogatás kiszámításának módját tartalmazó űrlapot a 6/2000. (II.26.) FVM sz.rendelet 6.sz. mellékletét.

A kamatfizetés gyakoriságának megfelelően lehet igényelni a támogatást az adóhivaltól a 0011-es nyomtatványon.

Csak pénzüintézettől felvett hitel után lehet kamattámogatást igényelni, nem lehet, kereskedelmi cég által nyújtott hitel kamatának megfizetéséhez támogatást igénybe venni.

A hitelhez az igénybe vevő gazdálkodónak kell fedezetet nyújtania a pénzüintézet felé. Ennek a fedezetnek biztosítását segíti az állami kezességvállalás intézménye.

Az állami kezességvállalás szempontjából ugyanazt a földterületet, egy termelési ciklusban csak egyszer lehet figyelembe venni.

Az igénylőnek nyilatkoznia kell, miszerint hozzájárul, hogy

- a.) a megtermelt termék, az állami kezességvállalással érintett követelés összegéig a hitel biztosítékául szolgál
- b.) ha az a.) pont alapján a hitel visszafizetésére nem kerülne sor, akkor a pénzüintézet a hiányzó összeget az igénylő bármely egyéb bevételéből is fedezhesse.

A fentiekben említett konstrukciót kedvelik a termelők és a pénzüintézetek egyaránt. Főleg az állami kezességvállalással érintett növények termesztése érdekében nyújtott hitelek népszerűek. A hektáronként 20.000 Ft-os hitel lehetővé teszi pl. nagyobb genetikai értéket képviselő - ezért, drágább- vetőmag, műtrágya valamint növényvédőszer beszerzését. A 70 %-os állami kezességvállalás mellett, a hiteligénylőnek, "csak" a hitel összegének 30 %-ra és kamatterheire kell fedezetet nyújtania, ami árbevétel engedményezéssel (a megtermelt és értékesített termény árbevételének pénzüintézet részére történő átengedésével) viszonylag egyszerűen megvalósítható.

Éven túli lejáratú forgóeszköz hitel kamattámogatása

Igénybevevők köre:

A regisztrált mezőgazdasági termelők akik gazdálkodásuk tartós forgóeszköz szükségletének fedezetére hitelt kívánnak igénybe venni.

Feltételek:

- A hitel futamideje minimum 3, maximum 6 éves lehet.
- A hitel összege a 150.000 eFt-ot nem haladhatja meg.
- A hitel beruházás kivételével, minden olyan célra felhasználható, amely mezőgazdasági tevékenység végzésével kapcsolatos.
- A teljes hiteldíj legfeljebb 4 % ponttal haladja meg a hitel szerződés megkötésének időpontjában érvényes jegybanki alapkamatot, amelynek teljesülni kell a futamidő alatt.

- A kamattámogatás alapja a jegybanki alapkamat. A támogatás szempontjából a kamattámogatási igény benyújtásakor érvényes jegybanki alapkamatot kell irányadónak tekinteni.
- A pénzügyintézetnek legalább egy évre tőketörlesztési haladékot kell engedélyeznie.

A pénzügyi intézmények csak olyan hitelkérelmeket fogadhatnak be, amelyeket előzetesen a Megyei Földművelésügyi Hivatal nyilvántartásba vett, és záradékolt. A záradék 60 napig érvényes. A záradék tartalmazza, hogy a kérelmező, illetőleg az általa végzett tevékenység és annak finanszírozása felvenni tervezett kölcsön felhasználási célja és összege, megfelel-e a rendeletben meghatározott feltételeknek.

Igénylés módja:

A támogatások az adóhatóságtól közvetlenül igényelhetők, a banki kamatterhelés gyakoriságának megfelelően. Az igényléshez mellékelni kell a kamatfizetési igazolást. Az első igényléskor csatolni szükséges, a megyei földművelésügyi hivatal kamattámogatására jogosító igazolását.

A kezességvállalási díjtámogatás a kezességvállalási szerződés szerinti díjfizetés gyakoriságának megfelelően igényelhető.

Támogatás mértéke:

A kamattámogatás mértéke a rendelet hatálybalépését követően megkötött hitelszerződések esetében, a teljes futamidő alatt a kamattámogatási igény adóhatósághoz történő benyújtásakor érvényes jegybanki alapkamattal számított kamat összegének 50%-a. A kamattámogatás kiszámítását a rendelet erre vonatkozó melléklete tartalmazza.

Az igénybevett támogatás jogosulatlanak minősül, ha a termelő a felvett hitelt szerződésben vállalnál rövidebb idő alatt fizeti vissza, kivétel, ha tényleges futamidő a három évet meghaladja.

Állami kezességvállalás:

A hitel igénybevételéhez a teljes hitelösszegrre, jogosultanként legfeljebb 80 %-os kezességvállalás kapcsolódhat. Az 5 millió forintot meghaladó hitelszerződések esetében a kezességvállalás, kezességvállaló intézményenként éves átlagban a 60 %-os mértéket nem haladhatja meg, amelyet az Agrárvállalkozási a Hitelgarancia Alapítvány, illetve a Hitelgarancia RT vállal.

A kezességvállalásért a termelő éves ütemezésben a fennálló hitelösszegrre vetítve készfizető kezességvállalási díjat fizet (max. 1,5 %-a a tőketartozásnak)

Amelynek 50 %-át a költségvetés megtéríti.

Beruházások megvalósításához igénybe vehető támogatások

Két fő csoportra oszthatók:

1.) Kérelem alapján normatív jelleggel igényelhető támogatásokra:

- Új mezőgazdasági gépek, technológiai berendezések megvásárlásának támogatása
- Új mezőgazdasági gépek, technológiai berendezések lízingelésének támogatása
- Meghatározott típusú mezőgazdasági gépek felújításának támogatása

2.) Pályázat alapján elnyerhető támogatásokra:

- Szőlő, gyümölcsös és egyéb ültetvénytelepítések, szőlőültetvények felújítását szolgáló beruházások támogatására
- Egyes élelmiszeripari beruházások támogatására
- Egyes erdőgazdálkodási, halászati, vadgazdálkodási és kertészeti tevékenységekhez kötött beruházások támogatására
- SAPARD program keretében megvalósítható beruházások támogatására

5.melléklet**A mezőgazdaság részvétele a mikrohitel programba*****A Mikrohitel Program korábbi eredményei***

<i>Évek</i>	<i>Hitelezők száma</i>	<i>Folyósított hitelek összege (eFt)</i>
1992.	204	54.546
1993.	688	208.137
1994.	1.540	594.480
1995.	2.238	1025.318
1996.	2.281	1.759.829
1997.	2.454	2.218.269
1998.	1.734	1.732.296
1999.	1.523	1.604.614

Forrás: MVA

A mikrohitel program részletesebb elemzése előtt célszerű tisztázni, hogy milyen célra és milyen feltételekkel vehető igénybe.

A hitel célja:

- A hitel igénybe vehető gépek, berendezések, egyéb állóeszközök, vállalkozás céljára szolgáló ingatlanok vásárlására, építésre, átalakítására.
- Forgóeszköz finanszírozásra a felvett hitel maximum 30%-a használható fel.

A hitelnyújtás feltételei:

- Üzleti terv benyújtása az előírt formanyomtatványon.
- A hitelt igénylő vállalkozás nem lehet külföldi részvételével alapított társaság.
- A hitel benyújtója a cégbíróságon bejegyzett, vagy igazoltan bejegyzés alatt álló gazdasági társaság, magánvállalkozó, vagy mezőgazdasági kistermelő, akinek nincs kifizetetlen tartozása más pénzüintézet felé, és nincs lejárt köztartozása.
- A vállalkozásnak rendelkeznie kell a tervezett befektetés minimum 10%-át kitevő saját erővel.
- A hitelt csak biztosíték mellett vehetik igénybe a vállalkozások, amely elfogadásáról a mikrohitel bizottság döntött.

A hitel jellemzői:

- A hitel legmagasabb összege a vizsgált időszakban 1.300.000Ft, 2000 július 1.-től 3.000.000 .
- Futamideje: 3 év, az első hat hónapra tőketörlesztési türelmi idő kérhető.
- A hitel kamata a refinanszírozási kamattal változott.

Az első hét év alatt országosan 22.782 pályázat érkezett a vállalkozói központokba, amelyek 60%-át ítélték a döntő bizottságok pozitívan. Ezzel lehetővé vált 9 milliárd forint összegnyi hiteltőke áramoltatása a kisvállalkozói szférába.

6.melléklet

A PHARE, ISPA és SAPARD program ismertetése

PHARE program (Poland- Hungary Assistance for the Reconstsruction of the Economy)

A PHARE-program 1991-ben indult Magyarországon. Időközben többször átalakult, követve az ország gazdaságának átalakulását. 2001-től támogatási területe a három kelet-magyarországi statisztikai régió. A kormány azonban úgy döntött, a többi négy régiónak ugyanolyan pénzügyi lehetőséget biztosít a költségvetésből, ugyanazokkal a pályázati feltételekkel. A PHARE-program unión belüli megfelelője a Területfejlesztési Alap, illetve a Szociális Alap. A megújult PHARE három évre szól, évi 30 millió euróval. A PHARE-ből támogatott programokkal szemben elvárt követelmény, hogy igazodjanak az országos fejlesztési tervekhez. A PHARE tevékenységi területei: befektetés-ösztönzés, ipari szerkezetátalakítás (termelő- és szolgáltató vállalkozások fejlesztése, kis- és középvállalkozások fejlesztése), turizmus támogatása (a komplex termékfejlesztéstől a beruházásig, üzleti infrastruktúra-fejlesztés (ipari parkok, inkubátorházak), szakképzés fejlesztése, munkaerő-piaci beavatkozások. A PHARE pénzeszközei a célrégióhoz kötöttek, a kormány által négy másik régióknak biztosított források viszont a szaktárcákhoz kötöttek. A pályázatokról a regionális fejlesztési tanácsok döntenek. A projekteknek igazodniuk kell az országos elképzelésekhez, ugyanakkor a régió számára is prioritást kell, hogy jelentsenek.

ISPA program (*Instruments for Structural Policies for Pre-Assessment*)

Az ISPA az uniós tagországok számára létrehozott Kohéziós Alap előcsatlakozási megfelelője, elsősorban környezetvédelmi és közlekedési projekteket támogat. A 2000–2006 közötti időszakban évi kb. 50 millió euro támogatási összeggel lehet számolni a két fő célterület mindegyikére. Az ISPA fő céljai: az EU-s gyakorlat megismerése, felkészülés a Kohéziós Alap „használatára”. Az abszorpciós képesség javítása, a TEN (Trans Europa Networks – Transzeurópai Hálózatok) kiterjesztése a társult államokra, a hálózatok összekapcsolása az interoperabilitásra, a társult államokban a gerincvonalakra való rákapcsolódás elősegítése, a fenntartható mobilitás elősegítése, a társult tagállamok közlekedési infrastruktúrájának fejlesztése.

Az ISPA főbb jellemzői: Horizontális, amennyiben az adott projekt kapja kiválósága okán, és nem az adott ország. Kiegészítő jellegű, amennyiben a saját erő megléte alapkövetelmény. A nagy volumenű – min. 5 millió eurós uniós támogatás – beruházásokat támogat. Az ISPA támogatási kritériumok, vagyis olyan projektek pályázhatnak sikerrel, amelyek kielégítik az alábbi feltételeket: Csatlakozási partnerség, kormányprogram része, 1692/96 EC tanácsi határozatnak való megfelelés, kapcsolódik a TEN-hez, min. 5 millió eurós projektnagyság, IFI társfinanszírozás.

SAPARD program (Special Aid Programme for Agriculture and Rural Development)

A SAPARD- program legfontosabb alapelveit az EU SAPARD- rendelete, és az ún. Cork-i nyilatkozatban foglaltak jelentik. A SAPARD- program legfontosabb célkitűzése a vidéken élők életfeltételeinek javítása. E célt egyfelől az agrárszektor fejlesztésével, illetve a jövedelem-diverzifikáció előmozdításával kívánja elérni, másfelől a vidéki életesélyek javításával (társadalmi, kulturális, közösségi célok megvalósítása).

A szándék az, amint az 1999. június 21-i keltezésű EK tanácsi rendeletből is kiderül, hogy a vidéki élet értékei fennmaradjanak, erősödjenek, ugyanakkor a vidék hagyományos mezőgazdasági jellegű termékei megfeleljenek a legszigorúbb minőségi követelményeknek. Mindehhez alapelveként a természeti és épített környezet védelme, az ökoszisztéma megóvása, a biológiai diverzifikáció fennmaradásának elősegítése, és mindezek felett mintegy védőernyőként, a fenntartható fejlődés alapelveinek biztosítása áll. A SAPARD-program célkitűzései átfogják a vidéki élet minden területét, de természetesen hatással van a városok életére is.

7. melléklet

A Területfejlesztési Célelőirányzat

A területfejlesztésről és rendezésről szóló 1996. évi XXI. Törvény 13. § (3) bekezdése, valamint a 89/ 2001. (IV.15.) Kormány Rendelet alapján a területfejlesztési pályázat célja:

- a társadalmi és gazdasági térbeli - életkörülményekben, gazdasági, kulturális, oktatás- képzési és infrastrukturális feltételekben megnyilvánuló- jelentős esélyegyenlőségek mérséklése;
- az átfogó szerkezetátalakítási és a térségi integráción alapuló gazdaságfejlesztési programok kialakításának és végrehajtásának, valamint a Széchenyi Terv programjai megvalósításának segítése;
- a nemzetközi pénzügyi források, illetve a vállalkozói és befektetői tőke területfejlesztési programokba való bevonásának elősegítése;
- az Európai Unió Strukturális Alapjai fogadására való felkészítés.

A támogatásra belföldi székhelyű jogi személyek és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek egyéni vállalkozók illetve belföldi állandó lakhellyel rendelkező személyek pályázhatnak.

A támogatás formája lehet:

- vissza nem térítendő támogatás (a továbbiakban: VN);
- visszatérítendő támogatás, (VT);

- valamint fejlesztési hitelekhez nyújtott kamattámogatás, (a 2001. évi pályázati felhívás szerint).

A kiírás a támogatások alábbi célrendszerét és a hozzájuk kapcsolódó arányokat (intenzitást) jelöli meg:

- munkahelyteremtő és munkahely megtartó beruházásokhoz, a támogatási intenzitás felső határa 30%;
- ipari területek és inkubátorházak kiépítéséhez, a támogatási intenzitás felső határa 30%;
- térségi fejlesztési programok, gazdasági fejlődést elősegítő tanulmányok készítéséhez, a támogatási intenzitás felső határa 70%;
- vállalkozásokat segítő termelő infrastrukturális beruházásokhoz, beleértve a halastó kiépítését szolgáló vízi építményt, a hírközlést, informatikát, a térségi hulladék elhelyezését és kezelését, a támogatási intenzitás felső határa 30%;
- a humán erőforrást biztosító fejlesztésekhez, a támogatási intenzitás felső határa 30%;
- a falusi idegenforgalmi fejlesztésekhez, a támogatási intenzitás felső határa 40%;
- meghatározott roma programokhoz, támogatási intenzitás felső határa 40%;

- valamint az elfogadott megyei vagy kistérségi területfejlesztési programok megvalósítását szolgáló fejlesztésekhez, a támogatási intenzitás felső határa 40%.

A fenti kiírás a 2001-re érvényes rendelet alapján készült.

A Győr-Moson-Sopron megyei Területfejlesztési Tanács által nyújtott támogatások és a mezőgazdasági és vidékfejlesztési támogatások összehasonlítása

Megnevezés	1998.	1999.	2000.	Összesen
Területfejlesztési Tanács összes pénzeszköze (e.Ft)	572.500	682.100	690.300	1.944.900
Területfejlesztési és vidékfejlesztési céllelőirányzat (e.Ft) TFC	179.300	179.600	168.600	527.500
Mezőgazdasági élelmiszeripari és vidékfejlesztési célú támogatások (e.Ft)	31.207	38.494	30.481	100.182
Mezőgazdasági élelmiszeripari és vidékfejlesztési célú támogatások (% összes pénzeszköz)	5,45	5,64	4,41	5,15
Mezőgazdasági élelmiszeripari és vidékfejlesztési célú támogatások (% TFC)	17,4	21,4	18,1	18,99

8. melléklet

Kérdőív

Mezőgazdasági vállalkozások az ezredfordulón (1999-2000.)

1. Hány éves a vállalkozása?

2. Milyen módon indult a vállalkozása?

- A munkanélküliség kényszerítette ki
- A jobb megélhetés reményében
- A meggazdagodás reményében
- A piaci lehetőségek ösztönözték
- Egyéb.....

3. Milyen szerveződésben indult a vállalkozása?

- Egyéni elhatározás alapján
- Családi összefogással
- Más társak bevonásával

4. Milyen a vállalkozás jogi formája?

- Egyéni vállalkozás

- Társas vállalkozás
- Östermelő
- Egyéb.....

5. Fő- vagy mellékfoglalkozásban végzi vállalkozói tevékenységét?

- Főfoglalkozásban
- Mellékfoglalkozásban

6. Melyek a vállalkozás tevékenységi körei?

- Állattenyésztés
- Növénytermesztés
- Kertészet
- Élelmiszeripar
- Egyéb:.....

7. Tevékenységének volumene:

Állattenyésztés:

Faj	Darabszám

Növénytermesztés:

A gazdaság rendelkezésére álló terület: ..... ha, ebből bérelt:
.....ha.

Kertészet:

Mik a fő termékei: .....

8. Főtevékenységéből melyik három termék adja az árbevétel jelentős részét:

.....

9. A vállalkozás nettó árbevétele:

1999: ..... 2000: .....

10. A vállalkozás indításához milyen pénzügyi forrás állt rendelkezésre?

- Egyéni (családi, rokonsági) tőke
- Társakkal közösen biztosított tőke
- Banki hitel
- Egyéb:.....

11. A vállalkozás eddigi működése során igényelt-e külső forrást?

- Vissza nem térítendő támogatást megkapta : Igen, Nem, Részben
- Visszatérítendő támogatást megkapta : Igen, Nem, Részben
- Kedvezményes kamatozású hitelt megkapta : Igen, Nem, Részben
- Piaci alapú banki hitelt megkapta : Igen, Nem, Részben
- Családi, baráti kölcsönt megkapta : Igen, Nem, Részben

12. Beruházást tudott-e az elmúlt 5 évben megvalósítani? Ha igen milyen jellegűt?

Építés:..... e.Ft Gépberuházást: ..... e.Ft

Támogatást tudott-e igénybe venni? Ha, igen: ..... e.Ft

Hitelt kapott-e a beruházáshoz? Ha, igen: ..... e.Ft

Melyik pénzügyintézetől kapott:.....

13. Tárgyi eszközeinek értéke vállalkozásában: .....e.Ft

Ebből: - gép és technológia: ..... e.Ft

- épület: ..... e.Ft

14. Amennyiben a hitelét elutasították mi volt az elutasítás indoka?

• Fedezethiány

• Megalapozatlan üzleti elképzelés

• Nem biztosított megtérülés

• Egyéb .....

15. Amennyiben még nem fordult hitelért mi az indoka?

• Nem volt szüksége a vállalkozásnak idegen tőkére

• Nem volt a vállalkozása hitelképes

• Magas kamat-, és bankköltség

• Egyéb .....

16. Elegendőnek találja a különböző támogatási programokról az információt?

Igen

• Nem

17. Igényelt-e külső tanácsadót pályázatának elkészítéséhez?

- Igen, a teljes pályázat összeállításához
- Igen, de csak a pénzügyi táblák összeállításához
- Nem,

18. Ismeri-e az ú.n. „Gazdahitel” programot?

Igen • Nem

• ha igen, akkor igényelte-e 2000-ben?

Igen • Nem

19. Vállalkozásának mindennapi működéséhez igényelt-e forgóeszközhitelt?

Igen Nem

Ha, igen mekkora összeget: .....:..... e.Ft

20. Állami garanciavállalásban részesült-e?

Igen • Nem

Ha igen mekkora hitelösszeg után: . . . . e.Ft

21. Hogyan jellemezné a kormány mezőgazdasági vállalkozóknak biztosított támogatási programjait? Kérem 1-2 mondatban fogalmazza meg!

.....
.....
.....

22. Véleménye szerint szükség van-e a falusi háztáji
kiszármazások (5-10 származás) állattenyésztési tevékenységér~?
Kérem I -2 mondatban fogalmazza meg!

.....
.....
.....

23. Hogyan értékeli a kormány mezőgazdaságot támogató programját?

- 1 nagyon rossz
- 5 nagyon jó _

1   2   3   4   5

24. A jelenlegi támogatási rendszer előnyei, hátrányai, fejtsse ki:

.....
.....
.....

25. Vállalkozását tekintve Ön milyen támogatási formákat tart eredményesnek?

- kamattámogatás
- vissza nem térítendő támogatás
- forgóeszköz finanszírozás
- államilag garantált felvásárlási szerződés
- egyéb:.....:

26. Vállalkozói tevékenysége folytatásához kért-e banki hitelt az elmúlt 5 évben?

- Igen
- Nem

ha igen, akkor milyen összegben és milyen kámattal?

0

összeg:.....Ft. kamat:..... /o

futamidő: ..... hónap

• milyen célt szolgált a hitel?

- beruházás

- bővítés

- évközi finanszírozás

egyéb:.....:

• elégedett-e a hitellel?

• Igen

• Nem

• ha nem, annak mi az.oká?

.....

.....

27. Milyen hitelintézeteket részesít előnyben?

• helyi takarékszövetkezetek

• kereskedelmi bankok

• csak a mezőgazdaság finanszírozását végző pénzüintézetek

• Kisalföldi Vállalkozásfejlesztési Alapítvány-

mikrohitel program

• egyéb:.....

28. Ismeri-e az Agrárhitelgarancia Rt. programját?

• Igen

• Nem

• Részben

• ha igen, akkor mi a véleménye róla?

.....
.....
.....

• igénybe vette-e?

• Igen

• Nem

• ha igen, akkor milyen célra?

.....
.....
.....

29. Ismeri a Kisalföldi Vállalkozásfejlesztési Alapítvány programjait?

• Igen, Kérem, soroljon fel néhányat:

• Nem

30. Milyen szakmai-segítségre van szüksége vállalkozása menedzselésére?

Kérem fogalmazza meg pár mondatban:

.....
.....
.....

31. Az alapítvány oktatási programjai közül melyik nyújthat segítséget vállalkozásához?

• Számítástechnikai képzés

• Nyelvtanfolyam

• Mezőgazdasági képzés

• Vállalkozói ismeretek

• Pályázatkészítési tanfolyam

- Üzleti tervezés
- Marketing, értékesítési ismeretek
- Egyéb

32. Milyen módon képzelel el vállalkozása fejlesztését?

.....

.....

.....